
Utbildningshandbok för personal
som arbetar med eller ska arbeta
med ensamkommande barn

Working with unaccompanied children

För ökad motståndskraft och egenmakt

Innehållsförteckning

<i>Inledning</i>	4
Modul 1: Introduktion i ensamkommande barn och alternativ familjevård	6
1.1 Ensamkommande barns sårbarhet	6
1.2 Ensamkommande barns juridiska ställning	6
1.3 Varför flyr barn och unga från sitt ursprungsland?	11
1.4 Familjehemsvård	14
1.5 Semi-Independent Living (SIL)	14
Modul 2: Komma tillrätta	16
2.1 Osäkerhet och behovet av trygghet	16
2.2 Presentation av Amir	16
2.3 Att känna sig trygg: barnets behov	16
2.4 Människohandel	20
2.5 Att känna sig trygg: uppgifter för barnsekreteraren	24
2.6 Kompetenser och verktyg	26
Att prata med ensamkommande barn	26
Checklista, barnvänlig information	27
Standardrutiner för att identifiera minderåriga som utsatts för människohandel och utnyttjande i Italien	28
Modul 3: Utveckling och inkludering	32
3.1 Sätt dig in i situationen	32
3.2 Utveckling: barnets behov	33
3.3 Utveckling: Viktiga uppgifter för yrkespersonen	40
3.4 Inkludering: barnets behov	40
3.5 Inkludering: yrkespersonens uppgifter	46
3.6 Yrkespersonens välbefinnande	48
3.7 Kompetenser och verktyg	50
Det ensamkommande barnets förmåga att klara sig själv	50
Utdelningsmaterial, socialsekreterare och trauma	51
Modul 4: Att bli självständig	53
4.1 Sätt dig in i situationen	53
4.2 Att bli självständig: den ungas behov	53
4.3 Att bli självständig: uppgifter för den professionella	55
4.4 Kompetenser och verktyg	58
Utdelningsmaterial, lösningsfokuserad intervjustruktur	58

Modul 5: Goda exempel	60
5.1 Att dela goda exempel genom en World café-workshop	60
5.2 De första stegen för att implementera kunskaper och råd	60
5.3 Implementera insikterna i den egna miljön	61
Referenser	62

Inledning

Den här handboken har utvecklats för att ge yrkespersoner, som socialsekreterare och andra omsorgspersoner, den gemensamma grund som behövs för att delta i en tredagarsutbildning om arbete med ensamkommande barn.

Utbildningen är interaktiv och bygger på deltagarnas olika kunskaper och erfarenheter. Varje modul ger utbildaren möjlighet att gå igenom relevanta ämnen med hjälp av en mängd olika utbildningsmetoder, bland annat presentationer, diskussioner, grupparbeten, fallstudier och videomaterial. PowerPoint-bilder delas även ut som stöd vid presentationer, med anteckningar som beskriver de viktigaste diskussionsämnena.

Utbildningen kommer att ge kunskap och verktyg som stärker yrkespersonens förmåga att arbeta med ensamkommande barn. Denna handbok syftar till att förse yrkespersoner som vill veta mer om arbetet med ensamkommande barn med lämpliga kunskaper, så att de i sin tur kan förmedla rätt utbildning vidare. Handboken har utvecklats av **IMPACT**. Den har som mål att tillgodose aktuella behov och dela goda exempel som redan har utvecklats kring mottagande och vägledning av ensamkommande barn och som har identifierats under kartläggningen av projektet. Handboken syftar till att förbättra kvaliteten på den omsorg och vård som ges till ensamkommande barn, men även till att utöka denna genom att stödja kompetensutveckling för andra intresserade yrkespersoner.

Innehållet i den här handboken bygger på boken *Children on the move* (Schippers, 2021) publicerad av EGN (European Guardianship Network), *Working in Sil: a practical guide* (2021), publicerad som en del av PROUD-projektet, *Identifying minors who are victims of trafficking and exploitation in Italy* (Rädda Barnen, 2020), *STEP-by-STEP together: Support, Tips, Examples and Possibilities for youth work with young refugees* (Europarådet och EU-kommissionen, 2018). Handboken innehåller även information som vi fått från coacher, mentorer, gode män, experter, lärare och andra yrkespersoner. Informationen bygger på deras observationer i olika situationer och, viktigast av allt, på samtal med barnen själva samt nätverkshem. Vissa fenomen har empiriskt stöd i erfarenheter och återges därför i allmänna uttalanden. Exempel på detta är att barn ofta är hungriga och trötta efter flykten och har svårt att lita på andra.

De europeiska länderna har utvecklat olika arbetsmetoder, och projektets partners har bidragit med ovärderlig feedback och hjälp till den här handboken, inklusive exempel och litteratur. Dessutom har europeiska och internationella policydokument och akademiska publikationer använts för att underbygga det teoretiska ramverket.

Utbildningens lärandemål

I slutet av kursen kommer deltagarna att ha:

- en ökad förståelse för behoven hos ensamkommande barn
- en förbättrad förståelse för de olika faserna i samhällsvården av ensamkommande barn och vad som är viktigt under dessa faser
- en ökad kompetens att tillgodose ensamkommande barns behov
- förmåga att se behovet av egenomsorg och ha kunskap om verktyg för att tillgodose dem ("caring for the carer").

Modul 1

Introduktion i ensamkommande barn och alternativ familjevård

De barn som den här handboken syftar på är barn som har flytt från sitt ursprungsland och som har blivit separerade från sina föräldrar eller från en annan person som har ett föräldraansvar. I Europa kallas dessa barn för ensamkommande barn. I den här handboken talar vi om alternativ care. Det kan handla om familjehemsvård, exempelvis i ett nätverkshem. Det kan även röra sig om SIL (Semi Independent Living) eller hem för vård och boende (HVB-hem), där barnen bor i mindre gruppboenden och får hjälp och stöd av utbildade yrkespersoner.

Det här kapitlet ger en introduktion till ensamkommande barn och *alternativ care*. De första två styckena ger bakgrundsinformation om de här barnens sårbarhet, juridiska ställning, och viktiga processer. Det tredje stycket fokuserar på de huvudsakliga skälen till att de här barnen lämnar sitt land. De sista två styckena beskriver olika former av alternativ omvårdnad.

1.1 Ensamkommande barns sårbarhet

Ensamkommande migrerande barn är särskilt utsatta eftersom de är minderåriga, befinner sig på flykt och inte har sällskap av vuxna som känner dem väl (deras familj eller förmyndare).

De:

- har skilts från sina biologiska föräldrar, sin släkt, sin närmiljö, sitt språk, sin religion, sin kultur och sitt land på en och samma gång, vilket förvärrar känslan av förlust och isolering
- kan ha utsatts för övergrepp, utnyttjande och våld på vägen, samtidigt som de kan ha upplevt fysiska prövningar, trauma och bristande tillgång till lämplig sjukvård och utbildning
- kan ha utsatts för eller riskerar att utsättas för diskriminering, hot och stigmatisering under sin resa och vid ankomsten till ett nytt land
- kan uppleva en kulturchock vid ankomsten till ett nytt land och på nytt traumatiseras vid asylförfarande, eventuell åldersbedömning och placeringsprocesser,
- behöver skapa förutsättningar för en ny tillvaro i ankomstlandet under processen att inkluderas i samhället, samtidigt som de utvecklas till unga vuxna och förlikar sig med förlust och separation.

1.2 Ensamkommande barns juridiska ställning

Det finns olika skäl till att ett barn flyr på egen hand, bland annat förföljelse av barnet eller dess föräldrar, internationella konflikter och inbördeskrig, människohandel och människosmuggling, att barnet separeras från sina föräldrar av misstag under resans gång eller för att få bättre ekonomiska möjligheter.

Oavsett bakgrund och ursprung har ensamkommande barn många gemensamma egenskaper. De är alla ensamma och minderåriga, de har lämnat sitt ursprungsland och söker skydd och trygghet. Dessa barn är särskilt sårbara till följd av sina traumatiska upplevelser och eftersom deras föräldrar inte är närvarande. Om de klassas som flyktingar har de även rätt till särskilt skydd och stöd. Deras juridiska ställning (flykting/asylsökande/migrant) och tillhörande bestämmelser påverkar ofta vilket stöd de kan få. Eftersom dessa minderåriga omfattas av nationella och internationella lagar och bestämmelser är det viktigt att de yrkespersoner som arbetar med ensamkommande barn har grundläggande kunskaper om barnens lagstiftade rättigheter, samt hur asylprocessen påverkar dem.

FN-instrument

Följande FN-instrument belyser de rättigheter, skyldigheter och minimikrav som måste respekteras när det gäller ensamkommande barn.

FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) (1989)

FN:s barnkonvention är historiens mest omfattande ratificerade fördrag om mänskliga rättigheter. Som nämnts tidigare tar sig ensamkommande barn till EU-länder av en mängd olika anledningar. Oavsett nationalitet eller migrationsstatus är de barn och bör först och främst behandlas som barn, enligt FN:s kommitté för barnets rättigheter, som ansvarar för att kontrollera implementeringen av barnkonventionen. Ensamkommande barns rätt till särskilt skydd och stöd ska i enlighet med FN:s instrument bör respekteras. Ett barn som tillfälligt eller varaktigt berövats sin familjemiljö ska ha rätt till särskilt skydd och stöd från statens sida. I annat fall måste alternativ omvårdnad tillhandahållas.¹

Staten är skyldig att skydda barn på flykt. Detta skydd överskrider basala nödvändigheter som tak över huvudet, mat och grundläggande hälsovård. Staten måste även skydda barnet i processen att ansöka om asyl.

Som nämns ovan är barn på flykt i första hand just barn. De bör därför kunna få utbildning, delta i fritidsaktiviteter och leka fritt. De har dessutom rätt till kontinuitet och stabilitet.²

Kommittén för barnets rättigheter har inrättats för att bevaka efterlevnaden av FN:s barnkonvention. För att hjälpa stater att implementera FN:s barnkonvention publicerar kommittén för barnets rättigheter regelbundet allmänna kommentarer för att klargöra en eller flera artiklar i barnkonventionen. De allmänna kommentarerna skapar tydligare riktlinjer kring vad som krävs för att uppnå de här rättigheterna i högre grad.

Två allmänna kommentarer är särskilt viktiga för mottagandet av ensamkommande barn:

– *FN:s kommitté för barnets rättigheter, allmän kommentar nr 6 gällande behandlingen av ensamkommande barn och barn som har skilts från föräldrarna utanför ursprungslandet.*

Den här kommentaren belyser ensamkommande och separerade barns sårbarhet och ger vägledning kring skydd, omvårdnad och behandling av ensamkommande barn.

– *FN:s kommitté för barnets rättigheter, allmän kommentar nr 14 (2013) om barnets rätt att i första hand få beaktat vad som bedöms vara barnets bästa (artikel 3. 1).*

Den här allmänna kommentarens främsta syfte är att stärka förståelsen för och vetskapen om att barnets bästa är avgörande vid alla åtgärder som rör barn.

¹Artikel 20 i barnkonventionen

²Artikel 22 i barnkonventionen, <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/crc.aspx>

UN Guidelines for the Alternative Care of Children (2010)

Ett barn som tillfälligt eller varaktigt berövats sin familjemiljö och som därför inte kan växa upp tillsammans med sina föräldrar ska ha rätt till särskilt skydd och stöd från statens sida. I dessa fall ska omvårdnad säkerställas, exempelvis familjehemsvård eller HVB.

Dessa riktlinjer om omvårdnad för barn syftar till att förbättra implementeringen av barnkonventionen. Detta gäller även andra internationella instrument som syftar till att skydda barn som saknar eller riskerar att gå miste om föräldrarnas omvårdnad. Riktlinjerna förklarar hur föreskrifter och praxis kring omvårdnad bör utvecklas (och har utvecklats) för bred spridning inom alla sektorer inom alternative care. Deras syfte är framför allt att skapa förutsättningar för att barn i så hög grad som möjligt ska kunna växa upp i sin egen släkt, samt att säkerställa en lämplig och permanent lösning i de fall då detta inte är möjligt. I de fall då barnet inte har möjlighet att växa upp i sin egen släkt, eller då detta inte bedöms vara barnets bästa, bör de lämpligaste formerna av alternative care identifieras och erbjudas. Dessa ska främja en fullständig och harmonisk utveckling hos barnet. SIL är också en form av alternativ omvårdnad.

Dessa konventioner och riktlinjer gäller alla barn, även ensamkommande. Om det finns ett motstånd hos myndigheterna gentemot SIL bör betydelsen av barnets rättigheter och rätten att växa upp i trygghet betonas. Enligt barnkonventionen har ensamkommande barn även rätt till lämplig utbildning.

EU-rätten

EU har inrättat det gemensamma europeiska asylsystemet (Ceas, Common European Asylum System) som fastställer gemensamma standarder och samarbetsformer för att säkerställa att asylsökande behandlas likvärdigt i ett öppet och rättvist system, oavsett var de söker asyl. (Systemet styrs av fem lagstiftningsinstrument och en myndighet: direktivet om asylförfaranden, direktivet om mottagningsvillkor, skyddsgrundsdirektivet, Dublinförordningen och Eurodacförordningen, samt Europeiska stödkontoret för asylfrågor.) Både det omarbetade direktivet om mottagningsvillkor (Europaparlamentets och rådets direktiv 2013/33/EU, 2013) och det omarbetade skyddsgrundsdirektivet (Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/95/EU, 2011) fastställer regler för mottagande av ensamkommande barn. Båda dessa direktiv ingår i EU:s asyllagstiftning, vilken har antagits och implementerats av alla medlemsstater förutom Irland och Danmark.

Det omarbetade direktivet om mottagningsvillkor

Direktivet syftar till att skapa bättre och mer harmoniserade levnadsvillkor inom hela EU för den som söker internationellt skydd, oavsett i vilken medlemsstat ansökan sker. Det omarbetade direktivet ersätter direktivet om mottagningsvillkor från 2003 som fastställde minimistandarder för mottagandet av asylsökande. Det finns nya regler gällande förvar och bättre standarder för sårbara personer, inklusive (ensamkommande) minderåriga.

Det omarbetade skyddsgrundsdirektivet

Det omarbetade skyddsgrundsdirektivet fastställer vilka som är berättigade till internationellt skydd samt innehållet i det beviljade skyddet. I likhet med det omarbetade direktivet om mottagningsvillkor som nämns ovan är detta ett centralt lagstiftningsinstrument vid utformningen av det gemensamma europeiska asylsystemet.

Ingressen fastställer följande: *”Medlemsstaterna bör i första hand ta hänsyn till barnets bästa när de genomför detta direktiv, i enlighet med 1989 års FN-konvention om barnets rättigheter. Vid en bedömning av barnets bästa bör medlemsstaterna särskilt beakta principen om*

---

familjesammanhållning, den underåriges välfärd och sociala utveckling, överväganden om trygghet och säkerhet och den underåriges synpunkter med hänsyn till hans eller hennes ålder och mognad.” (2011)

Även om asylförfarandet organiseras på olika sätt i medlemsstaterna är det bra att känna till att samma EU-lagstiftning tillämpas i de flesta EU-medlemsstater. Dessa direktiv visar också vilken sårbar position som ensamkommande barn befinner sig i och vikten av att skydda dem.

EU:s strategi för barnets rättigheter

År 2021 antogs EU:s strategi för barnets rättigheter. Strategin identifierar många områden som behöver förbättras, men det finns även en förhoppning om att den kommer att påverka många barns rättigheter och situation positivt, inklusive barn på flykt, inom samtliga medlemsstater. Den har utvecklats för och tillsammans med barn. Barn ska ha tillgång till information som ges på ett barnvänligt sätt, så att de tydligt vet vilka rättigheter de har och, i det här fallet, vad EU planerar att göra för dem. De barnvänliga versionerna av strategin har utformats tillsammans med barn och informationen presenteras på ett lättillgängligt sätt. Barn har varit med och påverkat språket, bilderna och exemplen som används i broschyrerna. Alla barn i Europa och övriga världen ska ha samma rättigheter och vara fria från alla former av diskriminering och hot. I EU:s strategi för barnets rättigheter tar kommissionen upp ihållande och framväxande utmaningar och föreslår konkreta åtgärder för att skydda, främja och tillgodose barns rättigheter i dagens föränderliga värld.

Ingen närvarande vårdnadshavare

Barn upp till 18 år är rättsligt beroende av de vuxna som är deras vårdnadshavare, och saknar fullständig rättslig handlingsförmåga. Därför varken kan eller bör de vistas i ett land utan en vuxen som hjälper dem och ser till deras omvårdnad, skydd och allmänna välbefinnande. Varje europeiskt land har sitt eget system för förvaltare för barn som tar sig in i landet utan sina föräldrar. I vissa länder utses en yrkesperson som tillfällig förmyndare, god man, exempelvis i Nederländerna. I andra länder utses en god man från allmänheten, till exempel i Italien och Sverige.

Förvaltaren är ansvarig för att säkerställa att barnets omvårdnad tillgodoses och ingriper om vården är otillräcklig. Eftersom varje medlemsstat har sitt eget system för vårdnadshavare finns det stora skillnader när det gäller hur mycket direkt kontakt en god man ska ha med barnet och vad rollen omfattar.

Som socialsekreterare är det viktigt att känna den gode man som ansvarar för det ensamkommande barnet, att involvera god man i rådgivningen och att samarbeta för att säkerställa att barnet kan utveckla sin självständighet i så hög grad som möjligt.

Asylprocessen

Asylprocessen är mycket byråkratisk. I de flesta länder, i synnerhet i länderna i utkanterna av Europa, finns det inga tillgängliga tolkar. Processen är därmed helt olämpligt för ett ensamkommande barn. Dessutom har barnet ofta växt upp i ett land där myndigheterna är korrupta och opålitliga, och misstro är därför den vanligaste attityden gentemot myndighetspersoner. Erfarenheten visar att ensamkommande barn i början inte kan avgöra skillnaden mellan de olika myndighetspersoner de kommer i kontakt med. De förstår inte vem som ansvarar för vad och litar i princip inte på någon. Tilltron till andra har dessutom ofta skadats till följd av traumatiska upplevelser av krig och flykt.

Asylprocessen ses som mycket viktig, och det ensamkommande barnet vill att den slutförs så snabbt som möjligt. Den misstro och stress som barnen känner kan ofta vara ett hinder för att ge passande hjälp och stöd.

För personer som arbetar på HVB-hem och stödboenden som inte bara hyser barn med flyktingstatus är det viktigt att vara medveten om att både själva asylprocessen i sig och resultatet är en stressfaktor som orsakar osäkerhet och oro hos ensamkommande barn och som påverkar alla aspekter av deras tillvaro. Asylprocessen är i vissa länder mycket långdragen, vilket leder till oro och osäkerhet inför framtiden hos ensamkommande barn. Om barnen får ett avslag förlorar de sina framtidsutsikter eftersom de är rädda att de kommer att skickas tillbaka till sitt ursprungsland när de fyller 18 år. Osäkerheten kring deras rättsliga ställning leder till bristande motivation och kan få barnet att dra sig undan.

Dessutom får personer på flykt ofta råd från researrangörer, andra personer på flykt, familjemedlemmar eller sociala medier kring vad de bör och inte bör säga under asylprocessen. Den här informationen är tyvärr inte alltid korrekt. De verkliga flyktskälerna förmedlas därför inte alltid till andra, trots att de ofta är betydligt mer övertygande och ger större djup och trovärdighet till asylansökan. Personer på flykt berättar ofta sin verkliga historia först efter att asylprocessen är slutförd, när de har börjat lita på sina stödpersoner.

Ett av de främsta behoven hos ensamkommande barn är att förstå processen. Detta kan ske genom grundliga och återkommande förklaringar på barnets eget språk. Barnet behöver förstå att processen måste följas och inte går att påverka genom påtryckningar eller utpressning. Tillgången till språktolkar, kulturtolkar och hjälp från personer från ursprungslandet är av stor betydelse.

Förståelse för byråkratiska processer

Ensamkommande barn har färdats långt utan sina föräldrar, antingen på egen hand eller med andra familjemedlemmar eller personer från samma land. Längs vägen har de själva tvingats fatta många beslut gällande resan: hur de ska resa och med vem, var de ska sova och vilka rutter de ska välja. På ett plan är de självsäkra och oberoende. När de ställs inför byråkratiska registrerings- och asylförfaranden i Europa förlorar de ofta den här självsäkerheten. De vet att deras framtid hänger på asylförfarandet, men de kan ha svårt att få grepp om det på grund av dess komplexitet, eller på grund av språket och bristen på tillförlitliga personer som kan tolka åt dem. Något som också i vissa fall är annorlunda är att det inte alltid går att påverka förloppet genom att till exempel utöva påtryckningar eller betala pengar, eller få hjälp av inflytelserika personer.

Det kan leda till bristande egenmakt och en känsla av att det inte går att påverka situationen, asylförfarandet eller framtiden (inklusive familjens framtid). För det ensamkommande barnets välbefinnande är det därför extremt viktigt att få en god förståelse för processerna, och det behövs därför pålitliga personer som kan tolka och förklara processerna för dem. Lämpliga sätt att dela information kan vara korta filmer på YouTube gjorda av personer som flytt tidigare och som talar samma språk som det ensamkommande barnet. Ett annat bra exempel är en tysk, barnvänlig broschyr för flyktingbarn som tar upp olika ämnen, med citat och råd för barn på flykt (Jugendliche ohne Grenzen, 2017).

Ett annat problem är Dublinöverföringar, som kan utsätta många barn för stor stress. De kan till exempel skickas tillbaka till Italien, där mottagandet och skyddet ofta är sämre ordnat och en familjeåterförening tar lång tid eller inte går att uppnå. Det förekommer även att en begäran om Dublinöverföring utfärdas för en familjemedlem som barnet reser tillsammans med. Det kan leda till olika dilemman: Ska barnet följa med personen som skickas tillbaka, eller stanna kvar hos andra släktingar i det land där barnet vistas för närvarande? Även om barnets bästa har stor betydelse så orsakar en Dublinöverföring ofta stor osäkerhet och stress, i synnerhet eftersom processerna tar lång tid.

Familjeåterförening

Att ha tillgång till sin familj är en mänsklig rättighet. Trots detta varierar rätten till familjeåterförening i olika europeiska länders asylförfarande. Eftersom medlemsstaterna är rädda för attraktionseffekten har processen för familjeåterförening i många länder utformats på ett mycket avskräckande sätt. Processen tar lång tid och mängder av officiella dokument måste lämnas in som stöd för ansökan. Detta kan framför allt vara svårt när övriga familjemedlemmar redan har flytt från ursprungslandet. För barn som reser ensamma är familjeåterföreningsprocessen därför ofta en källa till stress. Långa och komplicerade processer, nödvändiga dokument som är svåra att få tag i, resan som måste betalas och den osäkerhet det skapar blir en tung börda för de här barnen. Familjen i ett annat land förstår ofta inte att barnet inte kan påskynda eller påverka processen. Om ansökan misslyckas eller om familjen bestämmer sig för att inte följa efter eftersom andra möjligheter har uppstått, eller eftersom inte alla familjemedlemmar fick ansluta, skapar det stor besvikelse hos barnet. Men även när en familjeåterförening beviljas kan det vara svårt för barnet att hantera. Ibland har barnet levt utan sin familj i flera år och vant sig vid att ta hand om sig själv. Det kan bli en utmaning att passa in i den biologiska familjen igen och följa deras regler.

I korthet: Familjeåterförening är ofta en källa till stress och osäkerhet för ensamkommande barn av flera olika skäl. Det är bra att vara medveten om detta i arbetet med ensamkommande barn eftersom alla barn reagerar olika på den här stressen. Alla rättsliga processer i samband med asylförfarandet, som att få uppehållstillstånd, en begäran om Dublinöverföring eller en familjeåterförening, utsätter barnen för stor stress. Under den period som barnsekreteraren vägleder ett ensamkommande barn finns det många olika sätt att stötta barnet.

1.3 Varför flyr barn och unga från sitt ursprungsland?

Människor flyr i allmänhet på grund av krig, förföljelse, fattigdom och hopplöshet. Mellan 2014 och 2021 flydde många från kriget i Syrien. De flesta människor som flyr stannar i flyktingläger i sin egen region. Bara ett litet antal försöker ta sig till Europa på grund av den situation de befinner sig i.

Under de här åren svarade föräldrar till ensamkommande barn från Syrien att de skickade sina barn till Europa på grund av rädsla för våldtäkt, kidnappning eller rekrytering av IS. Många syriska barn kommer även till Europa i hopp om att deras familj senare ska kunna ansluta genom en ansökan om familjeåterförening. Många afghanska barn uppger att familjens beslut att låta dem fly fattades på grund av talibanernas rekryteringar i närområdet. Bland dessa ensamkommande barn finns även offer för sexuellt slaveri och barnprostitution.

Många ensamkommande barn från Eritrea svarar att de har flytt från hotet om livslång värnplikt i hemlandet, och en situation som de upplevt som helt utan framtidsutsikter. Beslutet har inte alltid fattats av familjen, utan i vissa fall av barnen själva utan familjens vetskap. Dessa barn har bestämt sig för att lämna landet tillsammans med andra. I flera decennier har barn även flytt från Irak. Under senare år har det främst skett till följd av kampen mot IS, men även för att undkomma värnplikt, kvinnlig könsstympning och andra former av hedersrelaterat våld och förtryck.

Det finns även andra former av förföljelse som får barn att vilja fly. De kan till exempel utsättas för risker i sitt eget land till följd av att (påstått eller faktiskt) identifiera sig som HBTQ+. Till exempel är homosexuella handlingar och relationer straffbara i många länder. I vissa länder kan detta till och med medföra dödsstraff, som i Uganda och delar av Nigeria och Sudan (De Vries, 2014). Människor som tillhör en minoritetsgrupp – religiös eller etnisk – exempelvis yazidierna i Syrien, tvingas i vissa fall att fly från förföljelse eller förintelse. De yazidiska barn som har anlänt till Europa har varit svårt

---

traumatiserade av det folkmord som IS genomförde i nordöstra Irak 2014. Det finns även barn som har lyckats fly från arméer eller rebellstyrkor där de har tvingats att utföra olika krigshandlingar och som sedan har fått hjälp att fly till Europa. Andra barn flyr på grund av problem kopplade till familjen eller kulturella aspekter. Det kan finnas ett hot om hedersrelaterat våld eftersom deras egen eller en annan familjs heder har skadats. Flickor kan även fly för att slippa kvinnlig könsstympning eller tvångsgifte.

Människor har migrerat i århundraden för att skapa sig en bättre framtid. Även i dag utgör fattigdom och hopplöshet ett skäl att fly eller migrera, bland annat från Pakistan eller delar av Afrika. Albanien är ett land där många faller offer för människohandel, droger, prostitution, pornografi eller tvångsgifte. Många barn därifrån försöker nå Europa för att skapa en bättre framtid. Mellan 2017 och 2019 ökade antalet barn från Nordafrika betydligt i Grekland, Spanien, Frankrike, Tyskland, Belgien och Nederländerna. Många av dem hade levt i extrem fattigdom. De hade varit tvungna att klara sig själva från mycket ung ålder och hade varit hemlösa i flera år. Många blev hemlösa vid tio eller elva års ålder, men vissa barn uppgav att de hade varit hemlösa ända sedan de var fem eller sex år gamla. De här barnen är ofta beroende av droger, har låg eller ingen utbildning och har överlevt genom att utföra småbrott och sälja sexuella tjänster. De har i stort sett ingen chans att få uppehållstillstånd, men de drömmer ändå om en bättre framtid. Andra barn från samma länder har flytt till Europa när de var något äldre. Deras föräldrar har ofta uppmanat dem till det eftersom de inte ser några möjligheter för barnet i sitt eget hemland.

Ensamkommande barn som tagit sig till Europa från Vietnam har också fått en del uppmärksamhet. I många år har det funnits misstankar om att de här barnen är offer för människohandel. I allmänhet tar de sig till Storbritannien för att försöka få ett arbete där, men de faller ofta offer för människohandel och utnyttjas till exempel för arbete på cannabisodlingar, nagelsalonger eller som prostituerade³. Det kan vara svårt att skapa en långsiktig relation till dem, och så snart de får möjlighet beger sig barnen någon annanstans. Vid tragedin i brittiska Essex i slutet av 2019, då 39 vietnameser kvävdes till döds i en kylbil, fanns även ensamkommande barn bland dödsoffren. Det visar återigen hur stora risker människor är beredda att ta i hopp om en bättre framtid.

Familjeåterförening ses ofta som ett sätt att undkomma krig och andra faror. Det innebär att ett barn reser före för att möjliggöra en återförening med föräldrar och syskon. Ofta räcker inte pengarna till för att hela familjen ska kunna lämna landet samtidigt. Dessutom är resan så farlig och möjligheten att överleva så liten att man försöker sprida riskerna genom att bara skicka en enda familjemedlem. De europeiska länderna har under senare år förändrat sina bestämmelser kring familjeåterförening som ett svar på detta. Det innebär att vissa barn inte tar sig till europeiska länder där deras släktingar redan bor, eftersom valet av land främst styrs av chanserna att genomföra en familjeåterförening. I Nederländerna har detta lett till olika typer av problem. Exempelvis väljer vissa barn att leva ensamma i Nederländerna i stället för med ett vuxet syskon i ett annat EU-land, eftersom en familjeåterförening är möjlig för föräldrarna och syskonen i Nederländerna, även om det tar många år att uppnå på grund av långa och komplicerade processer. Ett annat exempel är de familjer där medlemmarna sprids över hela världen eftersom situationen i deras ursprungsland har tvingat dem att ta sig till olika platser vid olika tillfällen. Därefter försöker de att återförenas i Europa eftersom de anser att de har bättre möjligheter där.

När de väl kommer till den europeiska gränsen vill de flesta som flytt- även barn – ta sig till de rikare länderna i nordvästra Europa. De har hört att möjligheterna till asyl, familjeåterförening, arbete och bostad är större där, och att det erbjuds bättre skydd, vård och utbildning för barn. Barn föredrar ofta att fortsätta resa med vuxna som de kommit till Europa tillsammans med och som är på väg till norra

³<https://www.antislavery.org/what-we-do/past-projects/trafficking-vietnam-to-uk/>

Europa. Dessutom kan osäkra och bristande mottagningsvillkor i det första inreselandet (Grekland, Italien osv.) bidra till att de fortsätter sin resa. Oftast är det främsta skälet att de redan har släktingar i ett visst land. Att resa inom EU kan dock innebära problem.

Dublinförordningen definierar vilket land som ansvarar för att behandla en ansökan om internationellt skydd. Som regel är detta det första landet (EU-medlemsstaten) där den asylsökande har registrerats. Många asylsökande drabbas därför av en Dublinöverföring om de redan har registrerats i ett annat land när de först kom till Europa. Eftersom det landet ansvarar för asylansökan överförs den asylsökande dit för att få sin ansökan behandlad.

Här görs en åtskillnad mellan två typer av grupper. En grupp utgörs av ensamkommande barn som befinner sig i EU utan några familjemedlemmar eller släktingar i andra EU-medlemsstater. De här barnen får inte överföras till den medlemsstat där de först tog sig in i EU och/eller lämnade in en ansökan om internationellt skydd. Detta tillvägagångssätt tillämpas för ensamkommande barn efter ett beslut i EU-domstolen 2013 (dom av den 6 juni 2013, EU:C:2013:367). Beslutet baserades på att barnets bästa alltid ska komma i främsta rummet och att ensamkommande barn är en särskilt sårbar grupp. Till skillnad från vuxna innebär detta att barn som regel inte får överföras till en annan medlemsstat såvida detta inte utgör barnets bästa. Den andra gruppen utgörs av ensamkommande barn som redan har familjemedlemmar eller släktingar i en annan EU-medlemsstat och där en återförening med dessa släktingar skulle utgöra barnets bästa. En sådan återförening får inte alltid önskat resultat.

I de flesta fall är det familjen som tar beslutet att skicka ett barn utan sina föräldrar. De avgör vem som är stark nog fysiskt och psykiskt för att klara en sådan resa. Ofta är det den äldste sonen. I familjens ögon är barnet tillräckligt självständigt och motståndskraftigt. Barnet lämnar därför ofta familjen med känslan av att vara vuxet. Oavsett ålder anser sig barnet kunna klara flykten. Detta föregås ofta av en lång period av förberedelser där familjen måste samla ihop pengar och hitta en "researrangör".

Naturligtvis gäller detta inte alla barn som flyr. Många ger sig av hastigt utan att vara förberedda, eftersom situationen har blivit för farlig för att de ska kunna stanna. Barn från Eritrea anger ofta att de lämnat landet plötsligt, tillsammans med andra som skulle resa vid samma tid. Familjen håller inte alltid med om beslutet att fly. Vissa barn är dessutom så unga och sårbara att beslutet att lämna över dem till en researrangör snarare är ett tecken på ren desperation än ett väl genomtänkt beslut. I en nyhetssändning 2016 sa syriska föräldrar i ett flyktingläger vid den turkiska gränsen: "Vi kommer ändå att dö här. Mitt barn kanske drunknar på havet, men där finns det i alla fall en chans att han överlever."

Utöver alla de här skälen att fly kan det även finnas en annan drivkraft – förhoppningen att barnet ska tjäna pengar och få en karriär i Europa som kan ge hela familjen bättre förutsättningar. Människor i välbärgade länder har ofta svårt att förstå beslutet att skicka iväg ett barn, vilket kan leda till en fördömande attityd gentemot föräldrarna och en skyddande inställning gentemot barnet. Detta stämmer oftast inte överens med upplevelsen hos barnet som flytt, som är stolt över att ha klarat resan och vill hjälpa sin familj.

Kulturella skillnader mellan mottagarlandet och ursprungslandet har stor betydelse här. Ensamkommande barn kommer ofta från länder som har en så kallad kollektivistisk kultur, eller "vi-kultur", med utvidgade familjer. I många europeiska länder är kulturen mer individualistisk och jagcentrerad. Skillnaderna mellan olika kulturer kan upplevas som stor. Genom ökad kunskap om kulturella skillnader blir det även lättare att förstå barnets inre drivkrafter och beteende.

1.4 Familjehemsvård

Det finns flera olika former av mottagande i familjer som kan vara lämpliga, som mottagande i barnets eget nätverk eller i ett för barnet tidigare okänt familjehem.

Att växa upp i det egna nätverket

Att växa upp i det egna nätverket innebär, förutom fördelarna med att leva i sin egen kultur, även fördelar i form av en gemensam familje- och migrationshistoria samt ofta befintliga känslomässiga relationer. Dofterna, maten, den talade dialekten – dessa välkända stressreducerande faktorer är vanligare här än hos familjer med annan etnicitet. Vissa ensamkommande barn kan ha släktingar i ankomstlandet som de kan bo hos. Andra har kanske sällskap av personer som inte är släkt men som ändå är lämpliga för barnet att bo hos. I de här fallen måste en yrkesperson utvärdera relationen mellan barnet och släktingen eller den medföljande personen, och dennes förmåga att tillgodose barnets behov.

Att växa upp i ett okänt familjehem

Om det ensamkommande barnet inte har ett eget nätverk eller en ansvarsfull medföljande vuxen som det kan bo hos kan en familj som barnet inte känner också erbjuda en trygg och säker plats.

Vissa barn vill inte bli placerade i ett familjehem, vilket kan bero på att de redan är vana vid en självständig tillvaro där de tar hand om sig själva. Beroende på barnets ålder och förmåga att ta hand om sig själv med mindre stöd, och efter en grundlig diskussion med barnet kring olika alternativ och aspekter, kan det hända att ett familjehem inte är det bästa alternativet. De här barnen kan må bättre av att bo i exempelvis HVB- hem.

1.5 Semi-Independent Living (SIL)

SIL är ett småskaligt mottagande för barn i åldern 15–18 år som är vanligt förekommande i många europeiska länder. Yngre barn som ännu inte är tillräckligt självständiga placeras ofta i ett familjehem. SIL består vanligtvis av bostäder eller lägenheter med 3–6 barn. Det ger en lugnare miljö för barnen där de kan bo tillsammans. Dessutom är det ofta bra att begränsa gruppens storlek för att kunna ge passande vägledning. Barnen stötts av ett team av olika yrkespersoner. I Nederländerna samarbetar en coach, en värd, en vaktmästare och en kulturtolk kring barnets omvårdnad. Coachen ansvarar för den dagliga vägledningen och ger psykosocialt stöd. Denna coach finns på SIL-boendet under bestämda tider varje dag, framför allt när även ungdomarna är hemma. Värden eller värdinnan är en pedagogisk assistent utan särskild utbildning som umgås med ungdomarna på ett mer naturligt sätt, hjälper dem att utföra sina hushållssysslor och ger samma stöd och värme som en förälder skulle göra. Vaktmästaren utför enklare reparationer och sköter det tekniska underhållet i bostaden. Kulturtolken hjälper till att lösa missförstånd mellan ungdomarna, eller mellan en ungdom och en yrkesperson, genom att förklara för de båda parterna vad den andra menar. Kulturtolken har även en viktig roll när det gäller att informera ungdomarna om samhällsfrågor, utbildning, hälso- och sjukvård och inkludering i allmänhet.

Working at SIL in Greece

Caregivers work at SIL apartments, combining the role of host/caretaker as described in the Dutch system, usually covering night shifts, ensuring that the children are safe. They offer practical support, helping the youngsters with their daily needs, accompanying them to health services when necessary, and intervening on practical issues that may arise.

Social workers, based in METAdrasi's office, visit the SIL apartments too, in order to speak to the children and follow up on their cases. They are responsible for keeping each child's files up to date (including medical reports and an updated individualised case plan, in cooperation with the guardian, etc.), and for accompanying the children to services and providing referrals when needed.

A **psychologist** and a **lawyer** are also part of the SIL team, in order to provide the children with psychological support or legal advice. Each child can book a one hour appointment per week with the psychologist or the lawyer. In emergencies, this frequency can be increased.

Guardians/Authorised Representatives of unaccompanied children are not included in the SIL programme, as they are responsible for the child's legal procedures, but they do work closely with the SIL team. They are appointed by the Public Prosecutor. Guardians visit the children frequently. How often depends on the level of vulnerability of each child and their current needs. Guardians are also responsible for supervising school attendance and general progress in the child's life.

Modul 2

Komma tillrätta

2.1 Osäkerhet och behovet av trygghet

Initialt när ett ensamkommande barn omhändertas av myndigheterna ligger fokus på att skapa kontakt, lära känna barnet. I de fall barnet placeras i ett nätverkshem behöver även tid läggas på att lära känna de vuxna och barnen i hemmet (i vissa fall även familjen i ursprungslandet) samt, vid behov, hantera eventuella hälsoproblem. Det är viktigt att barnet kan känna sig tryggt.

2.2 Presentation av Amir

Amir är en sextonårig pojke från ett konflikthärjat land i Afrika. Han är den äldste sonen i en familj med fem barn. Han kommer från ett kärleksfullt hem. Han har en äldre syster, två yngre bröder och en lillasyster. Hans mamma lider av en kronisk sjukdom. Familjen kommer från ett jordbrukssamhälle. Amir gick i skolan tills han var elva år och därefter har han hjälpt sin pappa med jordbruket. På grund av stridigheter, fattigdom och rädsla inför framtiden flydde Amir från ursprungslandet.

2.3 Att känna sig trygg: barnets behov

Allmänna faktorer gällande barnet

Faktorer gällande barnet som bör beaktas är kognitiv utveckling, copingbeteende, psykisk och emotionell utveckling, social utveckling, fysisk utveckling och hälsa, (åldersanpassad) nivå av självständighet, beteende, motivation, tidigare erfarenheter av placeringar, barnets förväntningar samt särskilda behov.

När det gäller vad som förväntas vid en viss ålder är det bra att vara medveten om att åldern på ensamkommande barn inte alltid stämmer. Ibland vet de helt enkelt inte hur gamla de är, eller så har de fått rådet av "flyktmedhjälpare" eller människohandlare att ange en annan ålder, antingen yngre eller äldre, för att uppnå fördelar.

Situationsrelaterade faktorer är utsikterna att få ett uppehållstillstånd, relationen till det potentiella nätverkshemmet, långsiktiga planer för placeringen (gällande familjeåterförening), tidigare placeringar, biologiska föräldrars eller släktingars roll, syskon som ska placeras i nätverkshem samt om barnet uppvisar ett olämpligt sexuellt beteende.

Följande är viktigt vid mottagandet av ensamkommande barn under den första fasen:

- Mottagandets första fas fokuserar på att erbjuda vila och trygghet.
- Barnets grundläggande behov tillhandahålls: skydd, tillräckligt med mat, fysisk säkerhet och kontakt med den biologiska familjen.

- Kontakten med barnet bygger på att visa intresse och vara tillförlitlig.
- Barnets misstro, hemligheter och ovilja att prata om saker respekteras.
- Barnets oberoende respekteras.
- Strävan efter kontinuitet när det gäller gode man, socialsekreterare och familjehem.
- Lämpliga och företrädesvis nyttiga dagliga aktiviteter är tillgängliga.
- Det finns ett positivt stöd för barnets religion och religionsutövande.

Enkelt uttryckt: att känna sig trygg och välkommen, att ha tillräcklig tillgång till lämplig mat, visshet kring boendesituationen, mänskliga kontakter som bygger på intresse och stöd, tät kontakt med den biologiska familjen samt en förståelse för de aktuella processerna är faktorer som bidrar till en grundläggande känsla av trygghet. Känslan av trygghet hjälper ensamkommande barn att slappna av och återhämta sig från stress och traumatiska upplevelser, så att de kan utforska möjligheterna i det nya samhälle som de befinner sig i. Det är ett samhälle där de ställs inför en helt annorlunda kultur som ibland kan verka obegriplig för dem, med komplicerad byråkrati, nya typer av risker och frestelser. Rätt stöd och information kan vara till stor hjälp för dem och minska riskerna.

Mat

Betydelsen av mat, att kunna äta sig mätt och ha tillgång till välbekanta maträtter, underskattas ofta. De flesta ensamkommande barn har upplevt hunger under sin flykt. Många har även upplevt svält på grund av krig eller fattigdom under tiden före flykten. När barnen väl kommit till ett europeiskt land förväntar de sig att mötas av ett rikt, säkert land där det finns tillräckligt med mat. Att äta sig mätt är ett grundläggande behov och nödvändigt för vår överlevnad. Den som lever i fattigdom eller krig, eller den som flyr, vet inte när det kommer att finnas mat att äta nästa gång. Därför är ensamkommande barn till att börja med mycket fokuserade på mat.

De vuxna i familjehemmet märker också av den stress som tankarna på mat skapar. Det är vanligt att ensamkommande barn hamstrar i början och gömmer mat under sängen, eller i ett skåp i sitt rum. För många familjehem har det visat sig att om det alltid finns tillräckligt med mat hemma, och hamstringen tillåts, kommer barnets fixering vid mat automatiskt att avta. Med tiden internaliseras vissheten om att det finns mat, och maten är inte längre någon stressfaktor, särskilt i boenden som inte har några regler gällande mat och som ser till att det alltid finns tillräckligt med mat som barnen har ständig tillgång till. Fixeringen vid mat försvinner eller avtar vanligtvis efter några månader.

I många kulturer är den gemensamma måltiden ett tillfälle att dela sina känslor. Om det finns något att fira, som ett giftermål eller en födsel, eller om något sorgligt har inträffat, så delar alla sina känslor inför detta vid en måltid. Att äta tillsammans, känna dofterna och smakerna tillsammans, förknippas med att dela sina känslor och vara tillsammans med de man älskar. Mat är dessutom ett sätt att dela med sig och visa gästfrihet. Det finns alltid mat framme, gäster blir bjudna på mat och alla är alltid välkomna. Att äta är därmed även grunden för gemenskap och tillhörighet.

Den traditionella kulturen i nordvästra Europa är radikalt annorlunda. Här äter vi vid bestämda tider, och däremellan ställs maten undan. Gästerna får en inbjudan om att komma på besök, och det lagas extra mat till dem. Att ha oväntade gäster vid bordet hör inte till vanligheterna. I vissa europeiska länder bjuds det på festmåltider för att fira med massor av god mat, men det hör inte till traditionen att dela en måltid för att sörja tillsammans.

Familjen

Kontakten med den biologiska familjen är extremt viktig för de allra flesta ensamkommande barn. Det är inte ovanligt att barnen kommer från en kultur av utvidgade familjer, enligt den tidigare beskrivningen. Även om den biologiska familjen befinner sig långt borta är den fortfarande en viktig del av barnets tillvaro. Många barn kommer till Europa för att hjälpa sin familj och bidra till dess välbefinnande. De känner ofta ett ansvar för sin familj och kan vilja få uppehållstillstånd och familjeåterförening eller tjäna pengar att skicka till familjen i ursprungslandet. Detta förändras naturligtvis med tiden, när verkligheten visar sig vara annorlunda, liksom familjens förväntningar och förhoppningar förändras.

Numera finns det många enkla sätt att hålla kontakten med familjen, till exempel via mobiltelefon eller internet. Ensamkommande barn kan ofta använda sociala medier för att hålla kontakten med familjen, både de som är kvar i ursprungslandet och de som de skilts från längs vägen, eller som har flytt vid en annan tidpunkt och följt en annan rutt. Vissa familjemedlemmar kan vara illa medfarna eller ha drabbats av svåra omständigheter. Som ett före barn på flykt beskriver det: "När man väl har flytt är det bara på nätet som man kan träffa sin familj."

Ensamkommande barn tänker mycket på sin familj, särskilt i den inledande fasen. Det blir även tydligt genom deras konstanta användning av internet eller mobilen. Vuxna i familjehemmet och yrkespersoner förstår inte alltid detta, och det kan leda till gräl. Ett exempel på detta är två bröder som fick höra att de var respektlösa när de pratade i telefon med sin pappa i Israel som ringde dem under middagen. De fick be sin pappa att ringa tillbaka senare. Pojkarna kände sig väldigt missförstådda i den här situationen. De var oroliga för sin pappa – de visste inte exakt vad som pågick, men de visste att han hade problem och behövde pengar.

Ibland befinner sig barnets föräldrar i en såpass svår situation att det inte går att kontakta dem. Föräldrarna kanske till och med är försvunna. Det är en jobbig och mycket stressande situation för barnet.

Kontakt

Som tidigare nämnts känner ensamkommande barn oftast inte till att det finns yrkespersoner som ger stöd och omvårdnad. De är vana vid att få hjälp av sin familj eller personer i närmiljön som de redan känner och har en relation till. I allmänhet vill ensamkommande barn känna att den kontakt de till exempel har med en mentor eller en god man beror på att de här personerna är intresserade av dem och bryr sig om dem, och att de inte bara gör det för att det är deras jobb. Barnen uppger att det är viktigt att den gode mannen eller mentorn finns där "när det verkligen behövs", till exempel vid ett möte med Migrationsverket eller en advokat, eller ett läkarbesök. Detta är något som olika stödpersoner ibland behöver vänja sig vid. De har också behövt lära sig att vara behjälpliga vid tillfällen som är svåra eller problematiska, inte i positiva stunder.

Beteendet ur ett interkulturellt och traumainriktat perspektiv

Överspändhet ses hos många ensamkommande barn, framför allt under den första tiden i Europa. Det yttrar sig i ett uppjagat beteende till följd av kronisk stress och trauma. Beteendet kan även leda till aggression, eftersom en överspänd person reagerar på fara – eller upplevd fara – genom att kämpa, fly eller att frysa (så kallad frysrespon). Kampreaktionen kan leda till riskfyllda och farliga situationer som trappas upp på grund av de reaktioner som väcks hos andra.

Kulturella skillnader har stor betydelse för hur aggression uppfattas och bemöts. Hofstede et al. (2016) har diskuterat hur traditionellt maskulina respektive feminina egenskaper värderas i ett samhälle. Traditionellt maskulina önskvärda egenskaper är bland annat självsäkerhet, ambition och

---

tävlingsinstinkt. Önskvärda feminina drag är bland annat ödmjukhet, hjälpsamhet och solidaritet. Att slåss och visa hårdhet och aggression är traditionellt sett maskulina egenskaper. Ensamkommande barn kommer ofta från samhällen präglade av traditionellt manliga värden. De har lärt sig att våld och aggression hos pojkar och män är önskvärt, eller åtminstone accepterat, medan ett sådant beteende inte är acceptabelt inom många samhällen där feminina drag värdesätts. Hofstede et al. (2016) har klassat flera europeiska samhällen som markant feminina. Andra måttstockar kan gälla i olika sociala grupperingar, exempelvis falanger av fotbollssupportrar som värdesätter slagsmål, aggressivitet och hårdhet, men i många samhällen förkastas den sortens beteenden.

Många ensamkommande barn har upplevt mycket våld och osäkerhet under flykten, och ofta även dessförinnan. Det påverkar också deras beteende. Att kunna slåss och visa aggressivitet kan tjäna ett syfte när det hjälper dig att överleva och skydda dina familjemedlemmar. Det kan alltså vara ett mycket användbart och lämpligt beteende i hotfulla situationer.

I transit, eller i början av mottagandet, upplever många ensamkommande barn ofta stor osäkerhet. Även om många länder försöker minimera antalet gånger ett barn flyttas mellan olika boenden så förekommer de här förflyttningarna ändå ofta. Det innebär att många barns tillvaro saknar stabilitet under den första tiden efter deras ankomst och under resten av deras vistelse. I många fall är de fortfarande mentalt på flykt, eller i flyktläge. De vill bara fortsätta sin resa och känner ingen tillit till sin barnsekreterare eller andra viktiga vuxna ännu. Framtiden är också osäker – kommer deras transit att lyckas, kommer de få asyl eller kunna återförenas med familjen? Barn och unga kan visa aggression gentemot andra personer på flykt och andra viktiga vuxna på grund av stress och trauma. Det gäller framför allt för dem som tas emot på platser där det är svårt att ha kontroll över miljön och där möjligheter till mänsklig kontakt och genuint intresse är begränsade, såsom i storskaliga mottagningsanläggningar. Aggressivt beteende är därför mer sällsynt i mottagande på småskaliga enheter och i familjehem. I Danmark har det visat sig effektivt att utbilda personalen i lågaffektivt bemötande för att undvika konflikter.

Aggressivt beteende och våldsupptrappningar inom mottagningssystemet leder ofta till försök att kontrollera situationen. Det vanligaste är att vidta tillrättavisande åtgärder. Det kan handla om straff i form av indragna privilegier och i vissa fall frihetsberövande eller tillfällig förflyttning. Den här metoden, att tillrättavisa ett oönskat beteende (och belöna ett önskvärt beteende), är vanligt förekommande inom västerländsk ungdomsvård och barnuppfostran. Exempel på belöningar kan vara ett system med klistermärken och som straff kan den vuxne använda en särskild plats för "time-out" där barnet får lugna ner sig, eller så kan den vuxne bara välja att ignorera ett oönskat beteende. Strategin bygger på tanken om operant betingning, som i sin tur ingår i en inlärningsteori baserad på behaviorism. Utgångspunkten är att allt beteende lärs in (betingas) i samspel med omgivningen.

Det är även viktigt att vara medveten om att ensamkommande barn ofta inte förstår de straff som utdelas i många europeiska länder, som indragna privilegier eller att behöva säga förlåt. I de kulturer som de flesta ensamkommande barn är vana vid gäller helt andra principer för att uppfostra barn och påverka deras beteende. Där kan ibland en hederskultur inom familjen eller släkten påverka straffet. Ett beteende som inte påverkar familjens heder kan även förbli ostraffat. Ett önskvärt beteende ignoreras helt eftersom det följer förväntningarna. Barn och unga vet med andra ord att de betar sig väl om de inte blir bestraffade. Detta skiljer sig från det som är vanligt i många europeiska länder där ett önskvärt beteende uppmuntras enligt principerna i operant betingning.

Tidigare erfarenheter visar att det kan vara bra att ta reda på orsaken till det "olämpliga" beteendet hos ett ensamkommande barn. Beror det på ett bakomliggande trauma och/eller en hög stressnivå,

---

---

kanske överspändhet, eller är det ett inlärt överlevnadsbeteende till följd av osäkerhet eller för att uppnå något? Med andra ord, vad är det som ligger till grund för beteendet?

Om det olämpliga beteendet beror på överspändhet eller trauma är det ingen idé att bestraffa det. Beteendet är en följd av en reflex. Genom att förstå och acceptera intensiteten i känslorna ges möjlighet att knyta an till barnet. Därifrån kan barnet hitta sätt att förutse när utbrotten kommer, till exempel genom att känna igen ökande spänning och utlösande faktorer. Barnet kan sedan på ett kognitivt sätt lära sig att förhindra en upptrappning genom att ta sig ur situationen i tid. Avslappningsövningar kan också minska den ökande spänningen. Det kan vara bra att tillsammans med barnet ta reda på vad som fått det att slappna av tidigare, eller vad dess familj brukade göra i pressade situationer. På så sätt får barnet grepp om situationen och känner kontroll. Det är naturligtvis även viktigt att behandla traumasymtomen om de inte avtar eller om de förvärras.

Överlevnadsbeteendet är vanligtvis inlärt i syfte att uppnå något. Genom att arbeta tillsammans med barnet och om möjligt även barnets familj kan ni hitta tillrättvisande åtgärder som är tydliga för barnet och som bidrar till att förändra det oönskade beteendet.

Att reflektera kring ett "felaktigt" beteende för att lära någon att bete sig på ett annat sätt är också en vanlig uppfostringstaktik i många europeiska länder. Ett barn måste förstå varför beteendet är fel och säga förlåt. Detta är en intressant och ofta underskattad skillnad mellan en kultur präglad av skuld och en kultur präglad av skam.

I slutändan måste yrkespersoner ta sig tid att lära känna barnet och investera i en relation. Kunskap om konsekvenserna av trauma och kultur har betydelse, men som alltid beror det på det enskilda barnet och dess behov hur ett problematiskt beteende ska bemötas.

2.4 Människohandel

I de flesta länder i Europa får asylsökande inte arbeta. Barn har ännu sämre möjligheter eller rättigheter att arbeta. Detta, i kombination med utebliven föräldraöversyn, gör ensamkommande barn extra sårbara för människohandel. Detta beror i vissa fall på att de behöver skicka pengar till sin familj för att betala människosmugglare, för att finansiera familjens resa inför en familjeåterförening eller för att undvika hemlöshet. På grund av det blir barnen lätt offer för övergrepp och utnyttjande.

Människohandel och utnyttjande

Människohandel är ett brott som består av tre delar: utförandet, dvs. rekrytering, transport, överföring och hysande av människor, dels påtryckningsmedlet, dvs. tillämpningen av våld, hot, maktmissbruk samt utbyte av pengar eller förmåner för att få offrets "samtycke", och dels själva syftet, dvs. prostitution och andra former av sexuell exploatering, tvångsarbete, slaveri samt organdonation.

Alla personer under 18 år som rekryteras, transporteras, överförs eller hyses i syfte att utnyttjas, i eller utanför personens ursprungsland, även utan att bli hotade, vilseledda eller misshandlade, kan beskrivas som minderåriga offer för människohandel.

Internationell lagstiftning beskriver följande som allvarligt utnyttjande barnarbete:

1. Alla former av slaveri, exempelvis människohandel med minderåriga, skuldslaveri och tvångsarbete, inklusive rekrytering av minderåriga i armén.
2. Anställning, rekrytering och tillhandahållande av minderåriga för prostitution.
3. Anställning, rekrytering och tillhandahållande av minderåriga för illegala aktiviteter.

---

4. Andra former av arbete som till följd av sin natur och de omständigheter under vilka de utförs riskerar att äventyra den minderårigas hälsa, säkerhet eller moral.

Oavsett hur de förs till mottagarlandet är de utsatta barnen alltid tvingade till beroende och utnyttjande genom fysiskt eller psykiskt våld. Därför är barnen i många fall utsatt för tvångsarbete, vars definition återfinns i ILO:s konvention nr 29 (c. 29) från 1930.

Människohandel med minderåriga migranter sker när illegal inresa i ett land ordnas för en person som inte är medborgare eller bor i det landet för att uppnå materiella eller ekonomiska fördelar.

EU-kommissionen använder ordet utnyttjande som en paraplyterm som omfattar utnyttjande av människor genom påtvingad prostitution eller andra former av sexuell exploatering, tvångsarbete, slaveri och liknande samt avlägsnande och försäljning av en människas organ. Människohandel och människosmuggling ses ofta som synonyma termer, men dessa brott är mycket olika i fråga om viktigmisering och vilken typ av medverkan som krävs. Människosmuggling kan definieras som illegal införsel av en person i ett land, där personen medvetet och av egen fri vilja har bestämt sig för att genomföra resan och vanligtvis känner till kostnaderna och riskerna. Smugglaren är den som illegalt transporterar personen med dess uttryckliga samtycke. Människohandel kan definieras som "rekrytering, transport, överföring, hysande eller mottagande av personer, inbegripet utbyte eller överföring av kontroll över dessa personer, genom hot om eller användning av våld eller andra former av tvång, bortförande, bedrägeri, vilseledande, maktmissbruk eller missbruk av en persons utsatta situation eller givande eller mottagande av betalning eller förmåner för att erhålla samtycke från en person som har kontroll över en annan person i syfte att utnyttja denna person." Utnyttjande ska som minimum omfatta prostitution eller andra former av sexuell exploatering, tvångsarbete, inklusive tiggeri, slaveri eller handlingar som liknar slaveri, skuldslaveri eller utnyttjande av kriminella handlingar samt avlägsnande av organ (Rijken et al., 2020).

Minderåriga offer för människohandel omfattar alla personer under 18 år som rekryteras, överförs, tvångsförflyttas eller hysas i syfte att utnyttjas, även om det inte finns några bevis på hot eller användning av våld eller andra former av påtryckningar, bortförande, vilseledande, bedrägeri eller andra former av misshandel.

Ett vanligt missförstånd är att människohandel alltid omfattar brottslighet över gränserna. Därför missar många yrkespersoner att människohandel även kan ske inom ett lands gränser. Alla handlingar som genomförs i syfte att utnyttja en annan person, genom vilseledande, påtryckningar eller hot, kan definieras som människohandel.

Eftersom det finns så många olika typer av påtryckningar, utnyttjande och bakgrundshistorier finns det inget tillvägagångssätt som stämmer överens på alla. Vissa offer har lurats till Europa med löften om goda framtidsutsikter. När de väl anländer inser de att planen i stället var att de skulle utnyttjas för prostitution eller tvångsarbete. Den här gruppen har ofta lättare att identifiera sig med att ha blivit offer för ett brott och är generellt sett mer villiga att ta emot hjälp, även om detta till stor del beror på den (upplevda) makt som människohandlaren har över dem (exempelvis genom att hota familjen i ursprungslandet eller använda traditionella spirituella metoder för att utöva kontroll över offret). Andra offer kan ha någon form av personlig anknytning till människohandlaren. Under hela processen kan dessa människohandlare försöka skapa en beroendeställning hos den utsatta, vilket gör det svårare att identifiera sig som offer för ett brott. Detta förekommer ofta inom sexuell exploatering och utnyttjande för brottsliga handlingar. För den som utsatts blir det svårt att skilja mellan att bli tvingad och att hjälpa och vara lojal mot en vän. Ensamkommande barn är sårbara för rekrytering i syfte att utnyttjas,

---

---

exempelvis för försäljning eller transport av droger inom mottagarlandet, eftersom de känner sig ensamma och isolerade och vissa äldre personer i deras kretsar får dem att känna att de tillhör ett sammanhang, att de blir förstådda och omhändertagna.

Exempel: Nazir är en femtonårig afghansk pojke som lider av svår PTSD och har svårt att upprätthålla en stabil boendesituation på grund av provokativt beteende. Han har flyttat flera gånger och har det tufft i skolan. I närområdet träffar han några äldre afghanska killar som håller honom sällskap och bjuder på mat, alkohol och marijuana. De får honom att känna samhörighet igen. De börjar be honom om tjänster, som att förvara en ryggsäck åt dem hemma hos sig, ta sig till en annan stad för att överlämna något åt dem och liknande. Barnsekreteraren noterar att äldre ungdomar besöker Nazirs boende och gör anteckningar om sina farhågor, men vidtar inga ytterligare åtgärder. Nazir fortsätter med de brottsliga handlingarna och hamnar till slut i fängelse. Nazir upplever inte att han har blivit utnyttjad förrän långt senare, när han är 24 år och vill bestrida sitt utvisningsbeslut. En handläggare tittar igenom hans ärende och har många samtal med honom om hans situation då och nu, och berättar om mekanismerna för återförvisning av personer som fallit offer för människohandel.

Det skulle vara till stor hjälp för barnet om yrkespersoner i omgivningen kunde identifiera tecken på människohandel och/eller människosmuggling, inleda ett samtal om detta och eventuellt ingripa. Tyvärr är tecknen ofta mycket varierande och sammanfaller med tecken på andra flyktingrelaterade problem. Det finns dock sammanställningar av de varningssignaler som de som utsatts kan uppvisa. Det är rekommenderat att använda dem, även om de inte kan anses vara uttömmande. De vanligaste varningssignaler som nämns i dessa sammanställningar är att personen inte är hemma särskilt mycket, svarar snabbt i telefon (för att därefter ge sig iväg direkt), kommer hem sent och ofta ser ledsen ut, har relativt många nya och dyra prylar, verkar irriterad och uppvisar humörsvängningar.

Personer som arbetar med ensamkommande barn (t.ex. gode män eller barnsekreterare) bör vara uppmärksamma på följande:

- Förändringar i lägenheten (nya möbler, ny TV, dyra högtalarsystem, mobil, dator och liknande).
- Utseendemässiga förändringar hos en minderårig (dyra smycken eller kläder, nya tatueringar, blåmärken eller andra tecken på fysisk misshandel).
- Låga skolresultat (markant försämrade betyg) och/eller låg närvaro (trots att den minderåriga går upp tidigt och lämnar bostaden).
- Motvilja mot att delta i överenskomna aktiviteter (t.ex. fritidsaktiviteter som anordnas, ofta genom att skylla på för lite fritid, för mycket läxor eller liknande).
- Plötsliga förändringar kopplade till personlig hygien (upprepade långa duschar eller försummad hygien).
- Beteendeförändringar (den minderåriga slutar följa boendets regler eller andra bestämmelser, uppvisar plötsliga och intensiva humörsvängningar, tecken på depression, mardrömmar eller ett överdrivet sexualiserat beteende).

Vissa av de här signalerna kan bero på att den minderåriga lider av PTSD eller andra former av psykisk ohälsa, eller är beroende av alkohol eller droger. Oavsett vilket så kan alla de scenarier som nämns ovan vara farliga för ett barn. De här förändringarna i en minderårigs beteende kan vara tecken på att barnet utnyttjas på olika sätt. Den minderåriga kan ha tvingats till arbete eller prostitution. Ibland hamnar barnet i en situation som det inte går att ta sig ur, där det tvingas arbeta långa dagar under osäkra och omänskliga förhållanden för att betala en skuld som familjen eller barnet självt har skapat genom sin flykt.

Vid en första anblick är det lätt att ignorera vikten av sådana varningssignaler och normalisera dem som vanligt tonårsbeteende (att inte göra som man blir tillsagd, sexualisering, att inte vistas särskilt mycket på boendet, förändringar i den personliga hygien) MEN det bästa är alltid att ta det säkra före det osäkra! Om du är osäker på om du bör anmäla något som du har observerat i en minderårigs beteende är det alltid bäst att anmäla!

Här hittar du mer information om människohandel och utnyttjande av barn:

London Safeguarding Trafficked Children Toolkit, London safeguarding children board, London 2011, http://www.harrowlscb.co.uk/wp-content/uploads/2016/10/london_safeguarding_trafficked_children_toolkit_feb_2011.pdf

Toolkit to combat trafficking in persons. Global Programme against Trafficking in Human Beings, United Nations Office on Drugs and Crime, 2008 <https://www.unodc.org/documents/human-trafficking/HT-toolkit-en.pdf>

Development of a child-rights methodology to identify and support child victims of traffic, Italy, Bulgaria, Germany, Romania, AGIS Programme 2005-2007 https://childhub.org/sites/default/files/library/attachments/468_505_en_original.pdf

Protocol for Identification and Assistance to Trafficked Persons and Training Kit, Anti-Slavery International 2005, <https://documentation.lastradainternational.org/lisidocs/16%20Protocol%20for%20Identification%20and%20Training%20Kit.pdf>

Guidelines for the identification of victims of trafficking in human beings, Especially for Consular Services and Border Guards, European Commission DG Home Affairs Luxembourg: Publications Office of the European Union 2013 https://ec.europa.eu/anti-trafficking/sites/antitrafficking/files/guidelines_on_identification_of_victims_1.pdf

Combating the trafficking in children for sexual purposes, Questions and Answers, ECPAT 2006 [https://documentation.lastradainternational.org/lisidocs/191%20FAQ%20Child%20Trafficking%20\(ECPAT,%202006\).pdf](https://documentation.lastradainternational.org/lisidocs/191%20FAQ%20Child%20Trafficking%20(ECPAT,%202006).pdf)

The identification of victims of human trafficking in transit and destination countries in Europe, A practical guideline for frontline workers, Danish Red Cross https://www.trafficking-response.org/wp-content/uploads/2019/03/The-identification-of-victims-of-human-trafficking-in-transit-and-destination-countries-in-Europe_English.pdf

Uniform Guidelines for the Identification and Referral of Victims of Human Trafficking within the Migrant and Refugee Reception Framework in the OSCE Region, OSCE Office of the Special Representative and Co-ordinator for Combating Trafficking in Human Beings <https://www.osce.org/cthb/413123>

2.5 Att känna sig trygg: uppgifter för barnsekreteraren

Att skapa förtroende

Alla omtumlande händelser och känslor som de väcker kan försvåra vägledningen under den inledande fasen. Barn på flykt måste först känna att yrkespersonen är pålitlig och stöttande, står bakom dem till 100 procent och att de inte har någon dold agenda. Detta tar tid. Respekt, öppenhet och intresse är avgörande för att bygga en tillitsfull relation. När du som barnsekreterare arbetar med ensamkommande barn måste du kunna ge ett barn vad det behöver i en viss situation. Du måste kunna se både barnets styrkor och svagheter och anpassa ditt stöd därefter. I början av vistelsen vid mottagningsanläggningen, stödboendet eller familjehemmet är det ofta svårt för barn som flytt att förstå att barnsekreteraren finns där för att stötta och vägleda dem. De möter så många olika personer och yrkesroller. Dessutom är de ofta inte bekanta med fenomenet omsorgspersoner. I de ensamkommande barnens ursprungsländer ordnas ofta hjälpen inom familjen eller grannskapet, inte av myndigheter eller yrkespersoner.

Ett ensamkommande barn kan säga till en omsorgsperson: "Du får betalt för att hjälpa mig, så jag kan inte lita på dig. Du gör det bara för pengarna, inte för mig."

Med tiden försvinner misstron i takt med att barnen upplever engagemanget hos exempelvis sina gode män. De inser att det stöd som erbjuds härstammar från ett äkta engagemang, och de börjar då ofta att kalla de vuxna som hjälper dem för syster, bror, pappa eller mamma. Detta är ett tecken på tilltro och anknytning. Om det å andra sidan kommer en barnsekreterare som vill styra och bestämma för mycket, snabbt att stöta på ett motstånd hos barnet. Ensamkommande barn har vant sig vid att klara sig själva under flykten och känner sig delvis mogna och självständiga. Genom att respektera deras oberoende och låta dem känna att de har möjlighet att påverka sin situation stärks barnens motståndskraft. Ensamkommande barn behöver tid och positiva upplevelser för att inse att de yrkespersoner som vägleder dem kan erbjuda engagemang och stöd, trots att de får betalt. Var trovärdig i allt du säger och gör. Visa att du själv litar på barnet. En tillförlitlig, vägledande relation bör vara målet.

Som barnsekreterare är det bra att förstå ensamkommande barn och deras behov av vägledning för att kunna stötta dem på ett bra sätt från starten och på så sätt främja deras utveckling mot återhämtning och oberoende. Det krävs kulturell medvetenhet för att skapa kontakt med det ensamkommande barnet och dess familj, och för att kunna tillgodose barnets behov och drivkrafter. Det är dessutom en förutsättning för att främja utveckling, eliminera eventuella hinder för utveckling och nå fram till lämpliga lösningar.

Motståndskraft, egenmakt och självständighet

Som nämnts tidigare kan motståndskraft vara beroende av flera olika faktorer. Egenmakt och självständighet är viktiga aspekter som hjälper barn på flykt att öka sin motståndskraft. När barnet får möjlighet att agera självständigt kan det skapa en känsla av säkerhet och stolthet över den egna förmågan.

Egenmakt som en del av motståndskraften

"Egenmakt" syftar på en persons förmåga och styrka att agera i en föränderlig situation för att maximera möjligheterna i den miljön (Carlson et al., 2012 i Van Reisen et al., 2018). Van Reisens forskningsgrupp hänvisar till Carlson et al. i sin studie om tillit bland ensamkommande barn från Eritrea. Enligt Van Reisen omfattar det ensamkommande barnets egenmakt bland annat förmågan att känna tillit till andra, inklusive sin gode man, mentor samt till jämnåriga och yrkespersoner.

Egenmakt hos ensamkommande barn omfattar förmågan att:

- agera i ett föränderligt eller okänt sammanhang, till exempel hur frågor ska besvaras under en intervju hos Migrationsverket
- hantera situationer, exempelvis ett ensamkommande barns reaktion gentemot sin gode man och på olika sociala regler och värderingar
- använda medfödda resurser som nedärvd kunskap och kompetens från sin familj och släkt.
- uppleva en känsla av välbefinnande, acceptans och erkännande, exempelvis genom att göra sin röst hörd och uttrycka sina behov
- förlita sig på andra, exempelvis jämnåriga, sin gode man, mentor, yrkespersoner (Van Reisen et al., 2018).

Att fly är att visa prov på egenmakt. Att fly är ett sätt att använda sin egenmakt för att förändra en situation med till exempel förtryck eller utnyttjande (Hajdukowski-Ahmed i Lanslots, 2012). Att selektivt lämna information om sig själv kan också ses som ett uttryck för egenmakt, ett sätt att hantera svårigheter och att blicka framåt snarare än bakåt. Det kan också vara att bibehålla en viss kontroll när ett ensamkommande barn måste finna sig tillrätta i asyl-, vård- och utbildningssystemet, enligt Vervliet och Derluyn i *Trajectories of unaccompanied minors* (2013).

Förväntningarna i samband med flykt och migration är av stor betydelse för människors motståndskraft. Dessa förväntningar är ofta kopplade till motivet för flykten, som att vilja leva sitt liv i säkerhet, men kan även komma att förändras under migrationen. Vervliets och Derluyns studie (2013) kring förväntningar, egenmakt och psykosocialt välbefinnande hos ensamkommande barn ger stöd till tanken om att familjemedlemmarna ofta har en relativt stor betydelse för beslutsprocessen i samband med migrationen, och för de förväntningar som ensamkommande barn utvecklar. Barn och unga verkar även ha egna förväntningar oberoende av familjen, vilket forskarna ser som ett tecken på egenmakt.

Egenmakt omfattar även förmågan att förstå samhället, enligt Arendt (i Van Reisen, 2018). I början känner ensamkommande barn ofta förvirring inför det samhälle de nu lever i, vilket får dem att känna sig maktlösa och osäkra. Byråkratiska funktioner hos olika aktörer, exempelvis myndigheter, god man och mentor, samt kunskaper om vad som går att påverka – allt detta är nytt och svårbegripligt för många barn.

Därför är det viktigt att förklara detta i så stor omfattning som möjligt för att skapa en känsla av egenmakt. Det hjälper barnet att förstå vart det är möjligt att vända sig i olika frågor samt vad som går att påverka eller ej. Det verkar även skapa en känsla av egenmakt om barnet kan påverka sina boendevillkor. Barn och unga vill i allmänhet vara delaktiga i olika beslut, som vilka tider köket får användas eller vad de ska äta.

Konsultation och godkännande från biologiska föräldrar eller släktingar

Om de biologiska föräldrarna eller andra släktingar som är viktiga för barnet godkänner placeringen i ett HVB-hem, stödboende eller familjehem bidrar det till placeringens stabilitet och långsiktighet. Om de inte godkänner placeringen kommer det sannolikt att skapa en lojalitetskonflikt. Även den minsta antydning till negativ ton i kommunikationen mellan biologiska föräldrar/ släktingar och familjehemmet kan leda till instabilitet.

Om möjligt ska kommunikationen mellan god man/socialsekreterare och de biologiska föräldrarna ske med hjälp av en tolk. Det kan även vara effektivt att be en viktig person att underlätta kommunikationen och prata med den biologiska familjen. Den här personen måste ingå i en kulturell eller etnisk grupp som är väl integrerad i det nya samhället. Personen kan vara behjälplig med att analysera problem som gäller kulturella skillnader och kan medla eller ge råd i olika frågor.

Den här personen kan även fungera som en kulturell medlare för att identifiera den viktigaste personen i familjen som kan godkänna placeringen, eller som bör kontaktas för att få stöd och engagemang. Det kan vara barnets pappa, mamma eller – mer sannolikt – farfar, mormor eller till och med klanledaren eller en präst.

Om föräldrarna kan kontaktas möjliggör det för yrkespersonerna som arbetar med barnet att med hjälp av en tolk ge föräldrarna en realistisk bild av barnets situation och möjligheter. Genom att tydliggöra för familjen att deras förväntningar har varit orealistiska kan pressen på barnet minskas eller försvinna. En 16-årig pojke från Syrien berättade hur lättad han blev när hans gode man förklarade för hans pappa att det inte var pojkens fel att asylförfarandet och familjeåterföreningen tog så lång tid, utan att bestämmelserna hade ändrats och alla behövde vänta så länge. Innan dess hade pappan gång på gång uppmanat pojken att anstränga sig mer eller klaga för att snabba på processen. Pappan trodde att hans som hade gjort något fel, i synnerhet eftersom hans brorson för länge sedan hade lyckats få över sin familj, men nu förstod han. Sedan dess har pojken varit mycket mer avslappnad och visar nu för första gången intresse för skolan och sin nya miljö. Det är tydligt att han är förbi den första fasen och känner att han kan lita på sin barnsekreterare.

2.6 Kompetenser och verktyg

Att prata med ensamkommande barn¹

- Förklara det "uppenbara". Även om vissa saker kan verka uppenbara för dig så behöver de inte vara det för den unga som du vägleder. I så fall kommer hen att upplysa dig om det. Om ingen fråga ställts ger du ungdomen möjlighet att lära sig något utan att behöva fråga, vilket vissa ungdomar kan uppleva som pinsamt.
- Visa intresse för andra kulturer. När du som barnsekreterare vägleder ensamkommande barn förväntas du inte kunna allt om alla barns olika kulturer. Med en nyfiken, öppen attityd och genom att fråga hur olika saker brukade fungera i ursprungslandet, eller "Vad skulle din familj ha sagt om det här?" visar du att du värderar barnets erfarenhet och uppskattar era olikheter, vilket möjliggör en dialog. Det kan även hjälpa dig att förstå olika beteenden på ett bättre sätt.
- Undvik att beskriva ett (o)önskat beteende med uttalandet "Så här gör vi i ... (land)". Det kan leda till en defensiv inställning och ge det felaktiga intrycket att det bara finns ett enda sätt att göra saker på, vilket undergräver barn som betar sig på ett annat sätt.
- Försök att ta hänsyn till kulturella aspekter när du planerar aktiviteter. Om du exempelvis föreslår att ni ska åka till simhallen en eftermiddag under Ramadan så kommer vissa barn inte att kunna delta. Be de unga om deras åsikter och involvera dem i planeringen.
- Undvik att förklara allt genom kultur: Våld är inte kulturellt betingat. Först och främst är barnet en individ och ska behandlas som en sådan, i stället för att ses som en representant för en viss kultur. Även om vissa sedvanor kan vara kulturellt betingade bör du undvika att tolka negativa beteenden utifrån kulturella aspekter.
- Behandla alla unga personer som individer, oavsett var de kommer ifrån. Barn och unga är känsliga för orättvisor och orättvis behandling. Det är inte lätt att balansera mellan att tillgodose individuella behov och ge en likvärdig behandling.
- Ibland räcker det att bara lyssna på deras berättelser utan att göra något eller ingripa.
- Skapa en atmosfär präglad av respekt, öppenhet och ömsesidigt lärande.
- Slutligen bör du i arbetet med ensamkommande barn skapa möjligheter till lärande genom att ställa frågor och diskutera olika stereotyper. Det är bara på så sätt de här frågorna kan dekonstrueras.

Checklista, barnvänlig information²

”Barnvänlig information” innebär information som är anpassad till barnets ålder, mognad, språk, kön och kultur³.

Ålder, mognad, språkkunskaper, kön och kultur måste beaktas sammantaget genom att respektera följande gyllene regler:

- Anpassa informationen till barnets situation.
- Ge i så hög grad som möjligt informationen direkt till barnet, på barnets modersmål.
- Víg behov, använd en tolk efter att ha säkerställt att barnet förstår tolken och att tolken förstår barnet.
- Tänk på att miljön där informationen tillhandahålls påverkar hur barnvänlig den är.
- Uppmuntra barnet genom att tillhandahålla information som ger styrka och möjligheter att utveckla copingstrategier.
- Säkerställ att barnet förstår vilken information som är konfidentiell och vad du är skyldig att berätta.
- Använd en icke fördömande vokabulär.
- Använd öppna frågor som inte kränker integriteten.
- Ge barnet all nödvändig information, även om den kanske inte är nödvändig förrän längre fram.⁴

För att undvika missförstånd eller bristande förståelse:

- Fråga inte barnet om det har förstått det du har sagt.⁵
- Be i stället barnet att återge vad du har sagt.

Barnvänlig information omfattar även, och kanske framför allt, information som tillhandahålls i enlighet med barnets intresse och inte bara från yrkespersonens synvinkel. Det kräver att den som lämnar informationen sätter sig in i barnets perspektiv för att ta reda på vilka frågor barnet kan ha (listan är inte fullständig):

- > Var befinner jag mig? Hur länge ska jag stanna här? Kommer jag att omplaceras? I så fall, när? Var?
- > Vilka roller och funktioner har de yrkespersoner som jag kommer att ha kontakt med?
- > Vem kommer att ansvara för min asylprocess? När kommer jag att få besked? Vem kommer att ge mig beskedet? Vad händer om jag får ett negativt besked?
- > Kommer jag att undersökas av läkare?
- > När och var kommer jag att gå i skolan?
- > Hur kan jag skydda mina tillhörigheter?
- > Hur kan jag bibehålla kontakten/relationen med mina närstående?
- > Vem kan jag vända mig till om jag behöver något (kläder, hygienartiklar, färdbiljetter, mat o.s.v.)?
- > Kommer jag att få ägna mig åt idrott, konst eller fritidsaktiviteter? I så fall, när och under vilka förutsättningar?
- > Får jag gå ut på egen hand? Måste jag be om tillåtelse? Vem ger tillåtelse?
- > Hur kan jag utöva min religion?
- > Vem kan jag vända mig till om jag har problem, om jag är i fara, om jag utsätts för våld eller övergrepp?
- > Vem kan jag vända mig till om jag vill klaga på något?

Vid muntlig information gäller följande:

- Prata långsamt och artikulera tydligt.
- Försök att använda korta och enkelt uppbyggda meningar.
- Använd enkla/okomplicerade ord och undvik tekniska eller specialiserade termer.
- Välj meningar som ligger så nära det talade språket som möjligt.⁶
- Undvik pronomen, upprepa hellre namnet på personen eller företeelsen varje gång.⁷
- Undvik subjekt-verb-inversion och passivform.
- Använd inte ihopdragna ord och använd de mest akademiska grammatiska formerna.⁸
- Undvik att använda dubbeltydiga ord som "då", exempelvis.⁹
- Försök att anpassa ditt språkbruk till det som barnen använder sinsemellan.¹⁰
- Använd ord från barnets primärspråk, om du kan dem.¹¹
- Använd omformuleringar för att förklara komplex information: "När jag säger ... så betyder det ..."¹²
- Underskatta inte betydelsen av gester och kroppsspråk för att förtydliga innebörden.

Vid skriftlig information (som komplement till anvisningarna för muntlig information):

- Minimera textens längd.
- Tänk på att det inte räcker med att översätta en text för att mottagaren ska förstå innebörden.¹³

Vid skriftlig information som förstärks med illustrationer:

- Tänk på att illustrationer (teckningar, diagram, piktogram osv.) inte automatiskt garanterar att mottagaren förstår den skriftliga informationen bättre.
- Undvik ikoniska, symboliska eller metaforiska illustrationer.
- Visa hellre figurativa och realistiska illustrationer.
- Använd inte illustrationer som hänvisar till "kulturell bakgrund eller seder" som är främmande för barnet.

Standardrutiner för att identifiera minderåriga som utsatts för människohandel och utnyttjande i Italien¹⁴

Följande praxis beskriver standardrutinerna för att identifiera minderåriga som fallit offer för människohandel och utnyttjande i Italien. Det här dokumentet har utarbetats inom ramverket för EU-projektet Pathways. Pathways-projektet strävar efter att ge socialarbetare och andra yrkespersoner ökad möjlighet att stötta barn och unga som kan ha fallit offer för människohandel. Det består av partners från europeiska icke-statliga organisationer som brittiska Röda Korset, italienska Röda korset, Rädda Barnen Italien samt ECPAT UK.

ÅTGÄRD 1: UTVÄRDERA OCH TILLGODOSE GRUNDLÄGGANDE BEHOV

- **VAD:** En omedelbar insats för att utvärdera och tillgodose brådskande grundläggande behov av exempelvis mat, vatten, hygienartiklar, rena kläder, vila och medicinsk behandling.
- **NÄR:** Arbetet med att utvärdera och tillgodose grundläggande behov måste genomföras så snart en behövande minderårig identifieras.
- **HUR:** Innan en insats påbörjas är det viktigt att bedöma det fysiska och psykiska hälsotillståndet hos den minderåriga genom intervjuer och observationer med stöd från kulturtolkar, och så småningom med stöd av medicinsk och/eller psykologisk expertis.
- **VAR:** Arbetet med att utvärdera och tillgodose grundläggande behov måste genomföras under de inledande insatserna och identifieringsprocesserna, i samhällen, flyktingläger eller transitläger, tillfälliga boenden samt poliskontor.

- **VEM:** Arbetet med att utvärdera och tillgodose grundläggande behov måste utföras av socialarbetare, juridiska rådgivare, patrullerande poliser, medarbetare på flyktingmottagningar, poliser eller domstolar som kan identifiera en behövande minderårig.

ÅTGÄRD 2: UTVÄRDERA PROFILER OCH INDIKATORER FÖR MÄNNISKOHANDEL OCH UTNYTTJANDE¹⁵

- **VAD:** En utvärdering av den minderårigas egenskaper, historia, handlingar och beteende i relation till eventuella indikatorer och profiler för människohandel och allvarligt utnyttjande.¹⁶
- **NÄR:** Utvärderingen av profiler och indikatorer för människohandel och utnyttjande måste genomföras så snart polisen har identifierat en minderårig som är utsatt för eller riskerar att utsättas för människohandel och/eller allvarligt utnyttjande i sitt arbete.
- **HUR:** Utvärderingen av profiler och indikatorer för människohandel och utnyttjande måste genomföras med hjälp av formella och informella samtal med den minderåriga i närvaro av en kulturtolk, kombinerat med en detaljerad observation av den minderårigas beteende, genom **principen "in dubio pro reo"**¹⁷ när det gäller offrets egenskaper, ålder, säkerhet och integritet, samt hens samarbete med myndigheterna.
- **VAR:** Utvärderingen av profiler och indikatorer för människohandel och utnyttjande måste genomföras på en plats där den minderåriga är trygg och säker.
- **VEM:** Utvärderingen av profiler och indikatorer för människohandel och utnyttjande behöver genomföras av tjänstepersoner vid lokala och andra offentliga myndigheter, inom vården, socialtjänsten och civilsamhällesorganisationer.

Om inget klagörende sker under de aktiviteter som nämns ovan och om den person som först talar med den minderåriga inte har möjlighet eller tillräcklig kompetens att slutföra en första utvärdering av potentiella profiler och indikatorer för människohandel, måste personen ringa berörda myndigheter **på det kostnadsfria numret 800 290 290 för rapportering av människohandel i Italien.**

ÅTGÄRD 3: BEDÖMNING AV SLÄKTBAND

- **VAD:** Bedömningen av släktband handlar om att klargöra eventuella släktkopplingar mellan den minderåriga och medföljande vuxna.
- **NÄR:** En kontroll av en vuxen som reser tillsammans med den minderåriga och relationens karaktär måste genomföras omedelbart. Kontrollen måste utföras för att ge en snabb bedömning av riskerna och säkerheten för den minderåriga.
- **HUR:** Bedömningen av eventuella släktband inleds med en granskning av tillgängliga identitetshandlingar. Dessutom intervjuas den minderåriga och de medföljande vuxna¹⁸ enskilt, med stöd av en kulturtolk, och den information som lämnas vid alla dessa intervjuer jämförs och granskas. När det gäller minderåriga är det viktigt att närvara under de första telefonsamtalen till den minderårigas familj i ursprungslandet för att kunna göra en fullständig bedömning av riskerna och säkerheten.
- **VAR:** Bedömningen av släktband måste genomföras på en plats där den minderåriga är trygg och säker.
- **VEM:** Bedömningen av släktband omfattar flera olika aktörer (polismyndigheter, civilsamhällesorganisationer, ambassader och konsulat). Om du vill kontrollera möjligheten att inleda processen ska du kontakta socialtjänsten och rättsmyndigheterna.

ÅTGÄRD 4: ÅLDERSBEDÖMNING

- **VAD:** En åldersbedömning omfattar alla processer och metoder för att bedöma en minderårigs ålder.

- **NÄR:** Åldersbedömningen genomförs endast vid välgrundat tvivel¹⁹.
- **HUR:** I Italien sker bedömningen i första hand genom registreringskontorets handlingar i samarbete med konsulära myndigheter.²⁰ Om dessa handlingar inte är tillgängliga eller är svåra att hitta, och den minderårigas ålder inte är känd, kan en hälsundersökning krävas för att avgöra den minderårigas ålder.²¹
- **VEM:** Vid tvivel kring den minderårigas ålder genomförs åldersbedömningen av ungdomsdomstolen. I samråd med god man och baserat på särskild skäl kan ungdomsdomstolen begära en bedömning genom en hälsundersökning,²² i samråd med polismyndigheten eller personal på immigrationscenter. Hälsundersökningen måste genomföras av personer från olika yrkeskategorier i en lämplig miljö, i närvaro av en kulturtolk med hjälp av lågaffektiva metoder, anpassade till personen och dess påstådda ålder.

ÅTGÄRD 5: KONTAKT OCH HÄNVISNING TILL DEN MINDERÅRIGAS GODE MAN

- **VAD:**
  - ✓ Om du inte är god man men känner den minderåriga, måste du omedelbart informera god man vid eventuella misstankar om att den minderåriga har, eller inte har, utsatts för människohandel.
  - ✓ Om du är god man och den minderåriga berättar att hen är offer för människohandel, eller om du upplever att det är så, måste du genast informera socialtjänsten. Om faran är överhängande ska du också vända dig till polisen.
  - ✓ Om du är samordnare på orten där den minderåriga befinner sig måste du omedelbart informera god man om dina misstankar och gemensamt utforma en handlingsplan.
  - ✓ Om du är samordnare på orten där den minderåriga befinner sig, eller en polistjänsteman som hanterar en minderårig utan någon form av skydd, måste du informera berörda myndigheter om den minderårigas närvaro och ansöka om skydd av den minderåriga hos behörig ungdomsdomstol.
- **NÄR:** Ansökan om skydd måste slutföras så snart som möjligt när det gäller en minderårig utan vårdnadshavare²³.
- **HUR:** I Italien måste ansökan om skydd genomföras genom att skicka en begäran till den lokala ungdomsdomstolen.
- **VEM:** Ansökan om skydd måste genomföras av juristen på centret där den minderåriga befinner sig, eller av den polismyndighet som hanterar en minderårig.

ÅTGÄRD 6: INFORMATION²⁴

- **VAD:** Den minderåriga måste informeras om risken för utnyttjande, hens situation efter att ha fallit offer för utnyttjande och hur hen kan skyddas från att utsättas framåt.²⁵
- **NÄR:** Under det inledande arbetet och identifieringsprocessen, eller när den minderåriga överförs till ett center eller identifieras i ett transitläger, är det möjligt att gå vidare med en första rapport om risker för människohandel och utnyttjande, för att sedan fortsätta med ytterligare detaljer efter en preliminär identifiering av offret. Inget fall är det andra likt. Rätt tid att utreda offrets upplevelser av människohandel och allvarligt utnyttjande måste väljas med stor försiktighet och efter en noggrann bedömning av riskerna och med tanke på den minderårigas säkerhet och bästa.
- **HUR:** Informationen ges till den minderåriga genom en formell intervju och/eller strukturerad aktivitet på en lugn plats och i närvaro av en kulturtolk. Den information som ges måste vara tillförlitlig, sammanhängande och tydlig. Den får inte väcka några falska förhoppningar och/eller förvirra eller skrämja den minderåriga.
- **VAR:** En rapport om risker kopplade till människohandel, samt ett eventuellt avlägsnande från utnyttjande, måste genomföras på ett sätt som är tryggt och säkert för den minderåriga.²⁶
- **VEM:** Informationen ges till den minderåriga av medlare på en flyktingmottagning, juridiska rådgivare eller förvaltare, polis, rättsmyndighet eller kulturtolkar.

ÅTGÄRD 7: RISKBEDÖMNING²⁷

- **VAD:** Riskbedömningen omfattar alla de aktiviteter som krävs för att kunna utvärdera följande:
    - ✓ Den minderårigas upplevelse av sin egen säkerhet eller sin familjs säkerhet.
    - ✓ Potentiella omedelbara eller framtida risker för den minderårigas säkerhet.
    - ✓ Användbar information som den minderåriga eventuellt redan har för att kunna fatta väl underbyggda beslut gällande sin framtid.
    - ✓ Den minderårigas syn på sin framtid.
  - **NÄR:** En omedelbar riskbedömning måste genomföras så snart den utsatta identifieras.
  - **HUR:** En plan för den minderårigas individuella säkerhet, baserat på utvärderingen av risker, behov och barnets bästa, utformas efter att den minderåriga har identifierats som ett offer för människohandel.
  - **VEM:** Riskbedömningen genomförs och samordnas av flera olika aktörer: polisen, rättsmyndigheten, medarbetare på lokala och offentliga myndigheter, Migrationsverket, kulturtolkar, civilsamhällesorganisationer och andra internationella organisationer samt sjukvårdspersonal. Om faran är överhängande måste en begäran om omedelbar bedömning inlämnas till polisen.
- OBS!** Följande förutsättningar krävs för en effektiv riskbedömning:
- En trygg och säker plats
  - Rätt tidpunkt
  - Väl förberedda yrkespersoner

ÅTGÄRD 8: FORMELL IDENTIFIERING²⁸

- **VAD:** En formell identifiering utförs för att fastställa om en minderårig har utsatts för människohandel och utnyttjande eller inte.
- **NÄR:** Den formella identifieringen måste genomföras efter att den minderåriga preliminärt identifierats för att faktiskt eller eventuellt ha fallit offer för människohandel och utnyttjande och efter en period av återhämtning och avvägning.
- **HUR:** Den formella identifieringen måste genomföras med hjälp av en detaljerad formell intervju efter den preliminära identifieringen. Det är även gynnsamt att fortsätta samla in indikatorer för att kontrollera den information som ges till det påstådda offret för människohandel.
- **VAR:** Intervjuerna måste genomföras på ett icke-dömande sätt på en barnvänlig plats, för att skapa en miljö som är så trygg och anpassad efter den minderårigas behov som möjligt. Intervjun för identifieringen får inte ske på den plats där den minderåriga har utnyttjats.
- **VEM:** Den formella intervjun måste genomföras av yrkespersoner som arbetar med stöd till personer som utsatts för människohandel²²²⁹ (socialtjänst specialiserad på att genomföra program för omhändertagande, assistans och social inkludering, t ex. artikel 8, lagdekret 286/98 i italiensk lagstiftning), i samråd med andra yrkespersoner.

ÅTGÄRD 9: ÖVERFÖRING TILL EN SPECIALISERAD FLYKTINGMOTTAGNING

- **VAD:** Överföringen till en specialiserad flyktingmottagning innebär att den minderåriga kommer till en flyktinganläggning som är specialiserad på att ta hand om minderåriga som utsatts för människohandel.³⁰
- **NÄR:** Överföringen till en specialiserad flyktingmottagning, efter god mans godkännande, måste ske efter att den minderåriga har identifierats som ett offer för människohandel.³⁰
- **HUR:** Överföringen till en specialiserad flyktingmottagning efter god mans godkännande måste ske efter en formell identifiering och riskbedömning, efter att den minderåriga har informerats och fått uttrycka sin åsikt, och endast om överföringen är för den minderårigas bästa.
- **VEM:** Överföringen till en specialiserad flyktingmottagning måste genomföras av god man i samråd med socialtjänsten och avdelningen för stöd till offer för människohandel.

Modul 3

Utveckling och inkludering

Utveckla en känsla av tillhörighet och framtidstro

I fas två ligger fokus på att uppmuntra en sund personlig utveckling. Utöver att erbjuda trygghet och säkerhet är det även viktigt att stärka motståndskraften och handlingskraften i den här fasen.

3.1 Sätt dig in i situationen

Amir, del II

”Jag trodde att det skulle vara bra här, men det är det inte. De förstår oss inte här. Vi grälar hela tiden eftersom de tvingar oss att göra saker som vi inte vill, de ordnar inte ens familjeåterföreningen åt oss och vi har varken pengar eller arbete. Jag trodde att det skulle vara bättre i Europa, men det är det inte. Och nu vet jag inte vad jag ska göra. Hur kan jag någonsin vänja mig vid det här, hur ska jag släppa min ilska och hur kan jag hjälpa min mamma?”

Amir lär sig snabbt mottagarlandets språk. Han har många vänner, främst andra ensamkommande. Han vill tjäna pengar som han kan skicka hem, men är frustrerad över hur svårt det är att få ett jobb i hans ålder. Hans familj vill att han ska skicka pengar och ansöka om familjeåterförening. Det får Amir att känna sig stressad, han får koncentrationssvårigheter och svårt att sova på natten. Dessutom trivs han inte i skolan, och han börjar skolka mer och mer. Eftersom Amir är en stolt och självständig kille vill han inte ha någon hjälp från psykologer. Han pressar barnsekreteraren att hitta ett jobb till honom på en frisersalong (han vill bli frisör) och att ordna en familjeåterförening för hans familj.

Mara I

Mara bor med sin faster och kusin (12 år) på en mindre ort. Hon vill gå ut och festa och sova över hos sina kompisar, men hennes faster säger nej. Hon menar att hon är ansvarig för Mara. Därför måste Mara stanna hemma för att undvika problem. I stället har Mara mycket kontakt med killar via sociala medier. En av dem pressar henne att ladda upp intima bilder. Maras faster märker att Mara är tillbakadragen och inte vill prata med henne längre. Samtidigt vill skolan samtala med fastern om att ge Mara större frihet.

Mara har regelbunden kontakt med sin mamma. Hon ringer till Mara en gång i veckan och vill att Mara ska lyckas i skolan så att hon kan bli sjuksköterska eller läkare. Mara känner sig ensam.

3.2 Utveckling: barnets behov

Känsla av tillhörighet

För ensamkommande barn är det viktigt att känna samhörighet och tillhörighet. De ungdomar som deltagit i IMPACT:s workshoppar i Nederländerna, Italien och Frankrike ger följande exempel på hur barnsekreteraren kan hjälpa dem att uppnå detta:

- Diskutera med barnet vad hen behöver för att känna tillhörighet.
- Skapa kontakt "på riktigt". Barn upplever ofta att kontakten med olika yrkespersoner kan kännas något distanserad. Eller som en ungdom beskrev det: *Jag vet att min gode man är engagerad i mig. Men jag känner ingen samhörighet. Han betar sig som min advokat, när det jag mest av allt behöver är en kram och någon som frågar: "Hur mår du?"*
- Kontinuitet när det gäller personer som vägleder det ensamkommande barnet.
- Att kunna behålla kontakten med sin egen kultur och samtidigt inkluderas i mottagarlandet.
- Att ha en egen, trygg plats.
- Att kunna delta i samhället: gå i skolan, skaffa vänner, idrotta osv.

Identitet

Att utveckla sin identitet är en viktig uppgift i tonåren. För ensamkommande barn är följande viktigt:

- Att vara medveten om att det är en personlig process.
- Att ha tillgång till förebilder, både från ursprungslandets och mottagarlandets kultur.
- Att kunna behålla kontakten med sin biologiska familj, antingen i ursprungslandet eller i en annan medlemsstat.
- Att ha möjlighet att umgås i mixade grupper bestående av ensamkommande och inhemska barn och unga.

Framtidsperspektiv

Ibland kan det vara svårt för ensamkommande barn att se ljust på framtiden. På grund av stressen kopplad till den långa väntan på uppehållstillstånd eller familjeåterförening kan barnen känna bristande framtidstro. Men att känna framtidstro är en viktig aspekt, och en avgörande källa till motståndskraft. Framför allt när framtidsutsikterna är osäkra eller när barnet måste lämna landet är det viktigt att erbjuda stöd. Det är ingen enkel uppgift. Behåll kontakten och försök att presentera olika scenarier om du misstänker att ett asylförfarande eller en ansökan om familjeåterförening inte kommer att gå som barnet hoppas. Uppmärksamma de små detaljer som går bra, fokusera på det som går att uppnå.

Koppla ihop det förflutna och framtiden

Det finns flera sätt för en barnsekreterare att hjälpa ett ensamkommande barn att sammanbinda det förflutna och framtiden.

- Fråga barnen om vilka drömmar och förhoppningar de hade när de bodde i ursprungslandet:
- Vad var de bra på?
- Hur lärde de sig det?
- Vilka talanger är viktiga för dem att behålla och utveckla?

Säkerställ att det inte finns någon lucka mellan den barnet var i hemlandet och den hen är i dag.

Hantera trauma

Mental hälsa är ofta ett tabubelagt ämne, och synen på sambandet mellan psykiska besvär och deras orsak kan se helt olika ut i olika kulturer. Konsekvenserna av traumatiska händelser är ofta överväldigande för ensamkommande barn. De kanske inte har hört talas om den här typen av psykiska

---

besvär, och kanske därför inte själva känner igen eller förstår symtomen eller problemen, i synnerhet inte utan hjälp från föräldrarna. Det kan göra att de känner sig enormt osäkra. De kan tolka sina symptom eller besvär som en personlighetsstörning eller försvagad inre styrka. Stress är något som ensamkommande barn känner väl till, och många av dem har upplevt extremt svår stress.

American Psychological Association definierar trauma som ett emotionellt svar på en fruktansvärd händelse, exempelvis en olycka, våldtäkt eller naturkatastrof. Omedelbart efter händelsen är det vanligt att känna chock och förnekelse. På längre sikt omfattar reaktionerna bland annat oberäkneliga känslor, återupplevda minnen och ansträngda relationer, men även fysiska symtom som huvudvärk och illamående. Trauma kan även beskrivas som en hög stressnivå som tillfälligt gör det svårt att hantera tillvaron. 75 procent av alla drabbade klarar på egen hand att komma över sina traumatiska upplevelser inom två månader efter det inträffade. Barn på flykt bör därför inte betraktas som offer eller sjuka, utan som överlevare med oändliga resurser.

Utmaningar kopplade till trauma och ensamkommande barn³¹

Barn på flykt kan drabbas av många svåra eller traumatiska händelser som påverkar deras psykiska hälsa. Några exempel

är:

- Förlust av familj, vänner, bostad.
- Krig och konsekvenser av krig.
- Flykt, våld, våldtäkt, dramatiska upplevelser på resan till Europa.
- Desorientering, förlust av komfortzon (språk, vanor, religion, regler m.m.).

Tyvärr tar traumat inte alltid slut när barnen når ett europeiskt land. Förutom upplevelser av exkludering, rasism, fattigdom och marginalisering utsätts barn på flykt även ofta för institutionellt våld. Dessutom är asylprocessen ofta långdragen. Många ensamkommande barn och unga som söker asyl måste ibland vänta upp till 24 månader på ett första positivt eller negativt besked gällande sin ansökan om att få stanna kvar i landet. Detta skapar höga nivåer av stress, oro och rädsla inför framtiden. Att ofta behöva flytta från ett boende till ett annat hindrar barnen från att slå sig till ro, investera i långvariga relationer och utveckla en känsla av trygghet. Familjeåterförening är ofta svårt eller omöjligt att genomföra. Många barn har tagit sig till Europa i hopp om att deras kvarvarande familj skulle kunna följa efter. När det här hoppet av olika anledningar sloknar drabbas barnen av ensamhet, skuld-känslor och bristande motivation att fortsätta med inkluderingsprocessen i Europa. Vissa uttrycker till och med en önskan om att återvända till ursprungslandet, trots krig.

De ensamkommande barnens ålder bedöms i vissa fall på tveksamma och traumatiserande sätt. Dessutom har inte alla barn som flytt tillgång till skola och utbildning, beroende på mottagarlandets politik. Barn på flykt är ofta rädda för att dö i ett land långt hemifrån, utan att deras familj får reda på det och utan möjlighet att skicka hem deras döda kropp. Att inte lämna något spår efter sig kan skapa stor oro och skräck. Alla dessa aspekter bidrar till en ny traumatisering i mottagarlandet och hindrar barnen från att finna sig tillrätta och inkluderas.

Personer som arbetar med barn och unga kan uppleva följande

Utmaningar när de arbetar med ensamkommande barn:

- Många som arbetar med unga är inte utbildade inom trauma och psykisk sjukdom och känner sig ofta överväldigade vid sådana situationer, utan att veta vilka åtgärder de ska vidta för att stabilisera personen, eller vilka hjälpmedel som finns tillgängliga.

-
- Den höga stressnivå som måste hanteras och komplexiteten i att hjälpa målgruppen ensamkommande barn med sina specifika behov kan leda till utmattning, eller till och med utbrändhet.
  - Den anställdas roll borde vara att hjälpa barn och unga på flykt att få kontakt med sina inre resurser, att känna igen dem, utveckla dem och känna sig tryggare med att använda dem i det nya samhället.
  - Olika relevanta yrkesroller bör inte fokusera på traumat, utan snarare på den starka motståndskraften hos barnet som flytt.
  - Ensamkommande barn är ofta trötta på att behöva berätta sin historia, och dess traumatiska delar, gång på gång för olika institutioner och myndigheter. Personer som arbetar med målgruppen bör därför undvika att fråga om de traumatiska berättelserna, och i stället fokusera på "allt annat som gör den här personen till ett barn". Som Steve de Shazer, en av föregångarna inom lösningsfokuserad terapi, brukade säga: "Om du fascineras av detaljer, läs en thriller." Han sa även: "Att prata om problem skapar problem, att prata om lösningar skapar lösningar."
  - Det här betyder inte att de som möter barn på flykt bör ignorera trauma helt. Barn som upplevt trauma uppvisar ofta symtom som plötslig rädsla och återupplevda minnen, plötsliga vredesutbrott, koncentrationssvårigheter, bristande tillit och svårigheter att satsa på nya relationer. I de här fallen ska barnet som flytt naturligtvis kunna hänvisas till yrkespersoner som kan behandla trauma.
  - Många som arbetar med unga är inte psykologer eller terapeuter och bör undvika att anta en sådan roll. Dels för att säkerställa att den rådgivning som ges är professionell och korrekt och dels för att skydda sig själva från sekundär traumatisering till följd av fruktansvärda berättelser. Personer som jobbar med unga som ändå av någon anledning får höra barns berättelser om flykt och trauma behöver ha tillgång till en process för debriefing tillsammans med kollegor eller andra specialister.
  - Den som arbetar med barn och unga kan i stället hjälpa till att skapa trygghet och säkerhet så att barnet kan utveckla en känsla av tillit, normalitet och möjligheter att engagera sig i och fokusera på ämnen som intresserar andra barn i samma ålder. Barn behöver känna att ingenting förväntas av dem, att de inte behöver prestera eller berätta sin historia, utan att det här är en trygg plats där de kan utveckla sin tillit och självkänsla tillsammans med andra barn och trygga vuxna som skol- eller fritidspersonal.
  - Dessa vuxna kan erbjuda en plats där barn på flykt som varit med om svåra händelser kan förstå att deras beteende är "normala reaktioner på en onormal situation". Det kan vara bra att förklara vad trauma är, det vill säga en naturlig fysiologisk reaktion på fara, att det är bra för människor att reagera på det här sättet, och att det finns sätt att lugna kroppens reaktioner och återgå till en normal tillvaro.
  - Viktiga vuxna kan skapa en plats där det är möjligt att bryta tabun och diskutera jobbiga eller pinsamma ämnen, som religiösa övertygelser och seder, döden och ritualer i samband med döden, rädslor och förhoppningar. Detta kan hjälpa barn med erfarenheter av flykt att uttrycka sig om svåra ämnen och utbyta tankar med barn som är uppväxta i mottagarlandet kring likheter och olikheter.
-

-
- Att arbeta med ensamkommande barn handlar om att hjälpa barn att upptäcka vad de gillar, vad de är bra på, och vilka deras styrkor är. Det handlar om att se och erkänna motståndskraften hos barn på flykt. Detta kan uppnås med hjälp av följande metoder: Fokusera på tidigare framgångar. Barn som flytt har levt ett annat liv innan de flydde, så fråga dem vad de tyckte om, vad de brukade göra, vad de var bra på. Du kan även fråga hur de klarade av att gå igenom allt de har varit med om. Den här frågan lägger fokus på förmågor och belyser allt som barnet åstadkommit.
  - Behandla varje barn som en individ: alla är inte likadana. De fungerar inte på samma sätt bara för att de kommer från samma region eller för att de har erfarenheter av flykt. De har inte samma mål. De tycker inte om samma saker. De bär på olika traumatiska upplevelser. Ge varje ung person som flytt möjligheten att vara sig själv. Det finns inte en enda universell metod som fungerar för alla.
  - Att arbeta med ensamkommande barn kräver en viss kulturell medvetenhet och förmåga att respektera kulturella tankemönster och seder. Detta är även nödvändigt i samband med fysiska och psykiska hälsobesvär. I vissa länder är övernaturliga fenomen en självklar del av tillvaron, och vissa barn som flytt kan berätta om andar, spöken eller häxkonster. Även om du som arbetar med barn och unga inte tror på detta är det viktigt att respektera barnens kulturella verklighetsbild och inte försöka övertyga dem om att det beror på psykisk sjukdom, trauma eller andra diagnoser.
  - Personer som lärare och fritidspedagoger kan möjliggöra utbyte och lärdomar genom att skapa möjligheter till möten för barn som flytt och barn som är födda och uppväxta i mottagarlandet.
  - Var inte rädd för känslor och att ge dem utrymme. Det är okej för barn att känna sorg, ilska och rädsla. Låt dem få veta att de kan uttrycka de här känslorna fritt, och att du är redo att lyssna om de vill berätta något.
  - Döden är ett viktigt ämne för barn som flytt. Många av dem är mycket rädda att förlora en familjemedlem i ursprungslandet eller att de själva ska dö i ett främmande land långt hemifrån. Det kan vara bra att ta upp ämnet döden, hur olika kulturer hanterar ämnet, samt olika seder och tankar kring döden.
  - Ta reda på vilka lokala experter/nätverk som kan ge stöd om det behövs. Du ska inte själv fungera som terapeut.

Stress

Ensamkommande barn tvingas hantera stress kopplad till asylförfarandet, osäkerhet kring framtiden, att slitas bort från sitt hemland, saknad efter familjen och oro för familjens välbefinnande. Många har upplevt traumatiska händelser före och under resan. Det betyder att många ensamkommande barn har hälsoproblem orsakade av trauma och kronisk stress.

Stress är ett psykiskt och fysiskt svar på potentiellt farliga eller svåra situationer. En viss mängd stress är nödvändig för att fungera och kunna avgöra om en situation är potentiellt farlig. Men när någon utsätts för svår stress under lång tid kan stresssystemet bli så överstimulerat att det blir omöjligt att göra en korrekt bedömning av vad som är farligt och inte. En person med ett överstressat system har ofta inte kvar någon känsla för vad som kan utgöra en fara eller en riskfylld situation.

Det kan även finnas en konstant känsla av fara, vilket leder till att personen är i ett permanent tillstånd av överspändhet (hyperarousal). Personen är ständigt hyperaktiv, på sin vakt och uppjagad, och hamnar lätt i ett flykt- och kamppläge. Detta medför även försämrad koncentrationsförmåga och sämre minne (Struik, 2010). Ensamkommande barn kan lida av ett överkänsligt stressystem och ett litet toleransfönster med många utlösande faktorer. Det leder till att de snabbt hamnar i ett tillstånd av flykt- och kamprespons, eller att tillståndet håller i sig länge (se inforutan). Det relaterade beteendet härstammar från en instinktiv reaktion på upplevelsen av verklig eller upplevd fara. För omgivningen verkar det som om barnet till exempel blir aggressivt "helt plötsligt och utan anledning".

Psykiska besvär till följd av kronisk stress och trauma kan få allvarliga konsekvenser för barnets utveckling. Den kognitiva förmågan kan försämrans på grund av besvären, och känslointensiteten gör det svårt att styra sitt beteende på ett lämpligt sätt. Barn kan överväldigas av känslor och tankar, och återuppleva sina erfarenheter i så hög grad att deras förmåga att minnas händelser försämrans (Struik, 2010). Det förklarar varför ensamkommande barn ibland har svårt att hitta motivationen att gå till skolan, framför allt i början.

Stresssystemet

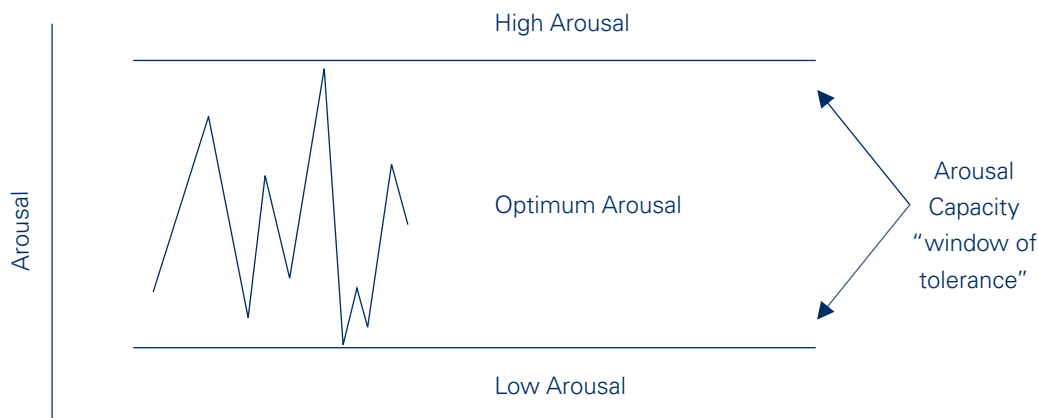
Det mänskliga stresssystemet styrs från den primitiva delen av hjärnan som reagerar på upplevda hot. Signalsubstanser som adrenalin och noradrenalin frisätts, vilket får pulsen att öka och musklerna att spänna sig. Detta är ett tillstånd av överspändhet (hyperarousal) i syfte att undvika omedelbar fara. Ytterligare ett system, kallat stressaxeln eller HPA-axeln, producerar hormoner som upprätthåller överspändheten över tid, bland annat kortisol (Stöfvel och Mooren, 2010; Struik, 2010). Kroppens förmåga att hantera stress kallas även för toleransfönstret (Ogden och Minton, 2000). När stressen håller sig inom en viss nivå kan ett barn (eller en vuxen) uppleva och effektivt bearbeta känslorna, tankarna och de kroppsliga förnimmelserna förknippade med en stressituation utan att behöva aktivera försvarssystemet. Detta gäller även traumatiska upplevelser.

När stressnivån blir för hög och stresssystemet upplever faran som alltför stark aktiveras försvarssystemet. För att avvärja hotet kan kroppen försätta sig i ett tillstånd av överspändhet (hyperarousal). Det här tillståndet innebär en omedelbar reaktion på överhängande fara. Pulsen ökar och musklerna spänns, barnet blir vaksamt och alert, nervsystemet överaktiveras. Hela kroppen fokuserar på det kommande hotet. Hormonerna dopamin och noradrenalin frisätts. I det här tillståndet används ett aktivt försvar mot faran, till exempel kamp, flykt eller att frysa.

Om ett aktivt försvar motverkar vår överlevnad och hotet inte går att avvärja växlar stresssystemet till passivt försvar. Kroppen förbereder sig på en mycket svår skada eller chock och arbetar för att behålla så mycket energi som möjligt. Vi går in i ett tillstånd av underaktivering. Hjärnan förlorar tillfälligt förmågan att bedöma faran, och förmågan att tänka och lösa problem stängs av. Ett tillstånd av underaktivering innebär bland annat lägre puls och långsam, ytlig andning, försämrad blodcirkulation och lägre kroppstemperatur. En mängd opiater utsöndras för att lindra smärtan och skapa en känsla av lugn. Kroppen blir passiv och skyddar sig genom att frysa (bli som förlamad).

Dissociation kan inträffa vid båda dessa tillstånd (Ogden och Minton, 2000; Struik, 2010).

Figur 1 – Toleransfönstret (Ogden och Minton, 2000)

Psyiskt trauma

Ordet trauma kommer från grekiskan och betyder sår, skada. Ett sår behöver läka, och det kan ta tid. De flesta kan hantera konsekvenserna av chockerande händelser, men för en del kan det få allvarliga följder. Själva händelsen avgör inte vilka symtom som uppkommer. De hänger bland annat samman med tidigare traumatiska upplevelser, hur motståndskraftig en person är, det sociala stöd som finns samt genetiska förutsättningar. Van IJzendoorn, professor emeritus i familjepedagogik vid universitetet i Leiden, konstaterar i sin bok om barnuppfostran över gränserna (2008) att vissa barn är mer mottagliga för påverkan från omgivningen än andra, i positiv eller negativ bemärkelse. Olika studier som hans forskningsgrupp genomfört visar att framför allt gener kopplade till dopaminsystemet gör barn mer mottagliga för sin omgivning. Specifika kombinationer av dessa gener kan förhindra att vissa barn utvecklar posttraumatiskt stressyndrom efter övergrepp eller försummelse, eller uppvisar ett utåtagerande beteende.

Vid långvarigt trauma används ofta termen komplext posttraumatiskt stressyndrom (PTSD). De vanligaste symtomen är återupplevande, undvikande och en allmän överspändhet. Återupplevande kan definieras som okontrollerbara och återkommande minnen där syn- och känselintryck, ljud och lukter från den traumatiska händelsen väcks till liv igen. Ofta aktiveras även det autonoma nervsystemet. Det är vad som får upplevelserna att kännas så överväldigande och verkliga, trots att den traumatiska händelsen inträffade långt tidigare, på en annan plats, och den nuvarande situationen oftast är trygg och säker. Återupplevande gör den traumatiserade personen fortsatt mycket känslig eftersom upplevelsen är så realistisk och oftast saknar koppling till tid och rum (Jongedijk, 2014). Återupplevande kan även utlösas av olika faktorer. En detalj från ett negativt minne kan aktivera hela nätverket av minnen, men även utöka det negativa nätverket av minnen (Struik, 2010). Det kan leda till att de posttraumatiska symtomen förvärras.

Undvikande är en naturlig reaktion på rädsla. Den traumatiserade personen undviker det den fruktar. Ett centralt inslag i komplex PTSD är rädslan för att minnas traumatiska händelser (Jongedijk, 2014). Detta kan visa sig hos ensamkommande barn genom att de undviker att svara på välförklarade frågor som olika yrkespersoner ställer av ren nyfikenhet. Men undvikande kan även leda till att barnet inte vill eller vågar gå och lägga sig, av rädsla för att överväldigas av mardrömmar eller återupplevande i sömnen. Sömnproblem på grund av mardrömmar, eller rädslan för mardrömmar, är mycket vanligt förekommande hos ensamkommande barn.

Undvikande kan även vara ett resultat av skam eller skuld. Detta ses ofta hos ensamkommande barn som har fallit offer för eller bevittnat sexuellt våld. Många av de här barnen berättar inte om sina upplevelser för de yrkespersoner som ska hjälpa dem, eftersom händelserna anses alltför skamfyllda. De diskuterar inte heller sina upplevelser med varandra, även om andra barn har varit med om liknande upplevelser. Här kan ibland även risker kring hedersrelaterat förtryck och våld spela in. Om familjen, omgivningen eller en framtida partner får reda på att barnet har blivit våldtaget innebär det en risk att bli bortstött. Överspändhet kan yttra sig på flera olika sätt. Barnet kan bli överdrivet vaksamt, oroligt eller lättirriterat och ha svårt att koncentrera sig eller sova. De här symtomen kan leda till plötsliga utbrott av irritation, ilska och aggression, till synes utan anledning. Detta förekommer ofta hos ensamkommande barn, framför allt i anslutning till ankomsten, som är en stressfylld tid.

Ytterligare en reaktion på psykiskt trauma är dissociation. Det innebär att musklerna försvagas, personen blir mindre kontaktbar och kan även uppleva ett förändrat medvetandetillstånd (Jongedijk, 2014). Dissociativa symtom är en del av posttraumatiskt stressyndrom, med varierande svårighetsgrad och varaktighet. Dissociativa fenomen förekommer vid alla former av trauma. Det handlar oftast om amnesi (minnesförlust) och en viss grad av depersonalisering. Personen känner sig avtrubbad eftersom känslor och minnen från det förflutna blir alltför överväldigande (Stöfvel och Mooren, 2010). Dissociation kan både inträffa under en traumatisk händelse och vid återupplevande (Struik, 2010). Dissociation kan även leda till självskadebeteende. Genom att skada sig själv kan både fysiska och psykiska spänningar lindras. På så sätt kan rädsla och återkommande negativa tankar avta eller försvinna helt (Jongedijk, 2014).

De flesta återhämtar sig från svåra händelser på egen hand. Flera studier visar att bara 10 procent av alla vuxna som har upplevt livshotande situationer utvecklar symtom som depression, ångest, missbruk eller posttraumatiskt stressyndrom (PTSD) och behöver professionell hjälp.

Andra psykiska besvär

Det finns en tydlig koppling mellan posttraumatisk stress och depression. Dessa psykiska problem förekommer ofta samtidigt. Hos personer som flytt yttrar det sig i form av apati, brist på energi samt negativa eller till och med suicidala tankar och handlingar. När personer som flytt blir suicidala beror det ofta på att de inte har några framtidsutsikter – kanske efter att ha fått avslag på sin asylansökan.

Ibland hamnar personer som flytt i ett missbruk av alkohol, droger eller läkemedel. Det kan hjälpa dem att undvika traumatiska minnen eller känslor av skam samt mildra en förhöjd lättretlighet, om så bara kortsiktigt. Men det finns naturligtvis en risk att bli beroende.

Att förlora någon eller något, och den tillhörande sorgprocessen, är något som vi alla måste gå igenom någon gång i livet. Över hela världen förknippas sorgprocessen med olika ritualer, så kallade övergångsriter. Dessa ritualer utmärks främst av det stöd de innebär för individen och samhället vid stora livsavgörande förändringar. Om ceremonin uteblir, eller inte utförs på rätt sätt, kan det leda till att den drabbade känner sig uppriven under lång tid.

De flesta personer som flytt utsätts för olika former av förluster. De har förlorat sina nära och kära, sina ägodelar, sin status, och även de symboliska handlingar och ceremonier som var en naturlig del av vardagen och som utfördes gemensamt. Att bearbeta förluster kan vara svårare om det saknas ett meningsfullt kulturellt, religiöst eller socialt sammanhang eller en känsla av grupptillhörighet (Smid, 2020). Det kan leda till depression, ilska och oro. I vissa fall kan det ge upphov till aggressiva känslor och beteenden.

De som sörjer kan uppleva känslor av hopplöshet, dissociation, tvångstankar, skuld känslor, tvivel kring om de kan ta kontroll över sin tillvaro och till och med hallucinationer, konstaterar den nederländske psykologen Van Hest i en artikel om sorgprocessen för personer som flytt (2012). Han tillägger att ceremonier kan bidra till att bearbeta sorgen under en behandling.

3.3 Utveckling: Viktiga uppgifter för yrkespersonen

Fokus på motståndskraft och egenmakt

Motståndskraft är förmågan att hantera eller återhämta sig efter en stor ansträngning eller ett allvarligt trauma.. Det innebär att ha psykisk hälsa och en normal utveckling i ett sammanhang som skulle kunna innebära det motsatta.

Källor till motståndskraft är:

- Socialt stöttande miljö, kontakt med familjen.
- Olika anpassningsstrategier
- Utbildning
- Religion
- Undvikande
- Hopp

Vägledningen av det ensamkommande barnet syftar till att stärka motståndskraften genom att minimera riskfaktorer och stärka skyddsfaktorer.

Egenmakt är en persons förmåga och styrka att agera i en föränderlig situation och att maximera sina möjligheter. Mer information om egenmakt finns i avsnitt 4.2.

Fokusera på att stärka barnet

Bygg vidare på de ensamkommande barnens styrkor, ta reda på deras önskingar och ta dem på allvar. Fokusera på det som går bra (även mycket enkla saker). Vad fungerar bättre än annat? Vad går riktigt bra? Beroende på vilka svar du får kan du fokusera mer på just de aspekterna (t.ex. "vad fungerar bra i skolan?"). Genom att få barnet att berätta om det som fungerar bra stärks hjärnans förmåga att tänka positiva tankar och hen kan utveckla en mer positiv självbild. Och oroa dig inte: Det finns gott om andra yrkeskategorier som kan stötta upp kring problemen på andra sätt.

3.4 Inkludering: barnets behov

Utbildning och söka jobb

För att få en lyckad start i det nya landet är det viktigt att barnet satsar på framtiden. Skola och arbete är de viktigaste verktygen här. I de flesta länder anser både föräldrar och barn att det är viktigt med utbildning. Utbildning ses som vägen till en bättre framtid. I de här fallen finns redan förutsättningar för en bra och långsiktig utbildning. Det blir svårare att börja i skolan och engagera sig när barnet inte prioriterar utbildningen. I de flesta fall beror detta inte på en ovilja hos barnet. Det finns ofta andra bakomliggande orsaker: faktorer kopplade till flykten, asylprocessen och separationen från familjen. Ett barn kan även vara obekant med mottagarlandets utbildningsstruktur och förväntningar.

En lugn skolstart är att föredra i den första fasen: introduktion av de metoder som används, tid för att komma tillrätta samt utbildningsinslag som är lätta att ta till sig. Skolan har lägre förväntningar på barnet i början. Under utvecklingsfasen förändras detta och barnet kommer att behöva hantera ett

---

vanligt schema, läxor, betyg och närvaro på lektionerna varje dag. Även om det här strukturerade sättet att introducera det ensamkommande barnet i skolsystemet är att föredra, tillämpas det inte i alla EU-medlemsstater. I Grekland finns det inte alltid plats i de förberedande klasserna. Från och med nu blir det tydligt i vilken grad barnet är redo för den här dagliga aktiviteten, såväl kognitivt som emotionellt och praktiskt. De flesta ensamkommande barnen är inte längre vana vid att vistas en hel dag i skolan. Många har varit på väg mot Europa under lång tid och har inte haft några normala dagliga rutiner längs vägen. Vissa kommer från en kultur där livet inte styrs av klockan. Stress, oro och trauma är också störande moment som har stor påverkan på förmågan att följa dagliga rutiner. Detta leder ofta till att barnet sover dåligt, vilket gör det svårt att stiga upp tidigt och koncentrera sig i skolan.

De flesta barn som flytt känner till lärarens roll från ursprungslandet. Därför är kontakten med lärarna ofta okomplicerad och mindre präglad av de problem med tilltro som kan uppstå i kontakten med andra yrkeskategorier. Barnen ser inte läraren som en del av det "korrupta, politiska system" som de har dåliga erfarenheter av och känner sig beroende av. På grund av den täta kontakten med lärarna får många barn som flytt en positiv och nära relation till sina lärare. Många anförtror sig till sina lärare och diskuterar mycket med dem. Läraren är därför en viktig källa till information och en del av barnets formella nätverk.

I den här fasen förväntas barnet ha en dygnsrytm som gör det möjligt att gå i skolan. Barnet förväntas även kunna vakna och göra sig i ordning för skolan på egen hand. Hen måste lära sig att strukturera sin dag för att kunna utvecklas mot livet som vuxen. Om barn inte klarar av detta måste barnsekreteraren prata med dem för att se vilket stöd de behöver. När anpassningsperioden är över vill barnet beroende på ålder förmodligen gärna hitta ett extrajobb, om landets lagstiftning tillåter det. Ibland är barnets drivkraft att kunna hjälpa familjen i ursprungslandet ekonomiskt.

Nätverksbyggande

När det gäller det stöttande nätverket är barnets sociala miljö på många sätt viktig. Därför är det även viktigt att involvera eventuell familj i vägledningen och expansionen av ungdomens nätverk i mottagarlandet.

Det är viktigt för barn att kunna ha kontakt med sin familj om de vill. Vissa har däremot flytt från sin familj och vill inte ha någon kontakt alls. Som stödperson fyller du delvis de biologiska föräldrarnas funktion. Även om de inte är fysiskt närvarande eller inblandade i de dagliga aktiviteterna så har föräldrar och andra nära släktingar ett inflytande över barnet. Därför är det viktigt att involvera dem. En stödperson kan göra detta genom att fråga barnet vad familjen tycker om en viss sak. Detta kallas även för imaginär involvering av familjen (Schippers et al., 2019).

Imaginär involvering av familjen:

"Om vi kunde prata med din farfar just nu, vilket råd skulle han ge dig då?"

"Hur skulle man lösa detta i ditt tidigare hemland?"

Ibland fungerar de lösningar som kommer från barnet och dess familj mycket bättre än de lösningar som yrkespersoner presenterar. Familjen har även stor betydelse om asylansökan avvisas och barnet måste återvända till sitt ursprungsland. I de här fallen kan familjen ofta komma fram till vad som är bäst att göra. När asylprocessen resulterar i ett uppehållstillstånd och en process för familjeåterförening inleds är samarbetet med barnets familj naturligtvis också mycket viktigt. Barn som flytt och deras föräldrar har ofta en orealistisk bild av de ibland byråkratiska och långsamma processerna kring

---

asylprocessen och familjeåterföreningen. Det kan leda till att familjen ångrar sitt beslut att skicka bort barnet och vara borta från varandra under lång tid. Det kan i sin tur innebära att föräldrarna ställer barnet inför svåra situationer till exempel genom att uppmana barnet att återvända, säga att kriget kommer närmare eller berätta att pengarna håller på att ta slut. Det här kan sätta stor press på barnet och få det att känna sig osäkert och otryggt och stödpersonen måste vara medveten om detta. Vad observerar du i barnets beteende efter att hen har haft kontakt med sina föräldrar? Vad berättar barnet när det gäller press från familjen, eller de förväntningar som familjen har på barnet?

Förutom att behålla kontakten med familjen ligger även fokus i den här fasen på att bygga ett stöttande nätverk. Med stöd från sin gode man eller barnsekreterare försöker barnet att utöka sitt nätverk. Försök att få en överblick över barnets sociala kontakter och lägg tid på att lära känna viktiga personer i barnets omgivning. Leta efter kompisar eller frivilligarbetare som kan stötta barnet när det har fyllt 18 år. Direkt efter 18-årsdagen faller nätverket av yrkespersoner bort om barnet är asylsökande. Detsamma händer vid 21-årsdagen för unga som fått uppehållstillstånd före 18-årsdagen. Stödpersoner från civilsamhället och andra informella kontakter kan delvis ta över deras roll och hjälpa den unga att övergå till tillvaron som vuxen.

Den unga kommer även att få vänner via skolan och i närområdet som bidrar till att utöka nätverket. Visa att du är intresserad av att veta mer om de här vännerna. En bra kännedom om personerna i den ungas nätverk kan vara till stor nytta om hen behöver extra stöd.

Integration och inkludering

Ett viktigt fokus för ensamkommande barn med uppehållstillstånd är inkludering i samhället. Därför bör arbetet med barnets inkludering inledas så snart som möjligt.

Det är inte alltid lätt för nyanlända personer att skapa och bibehålla kontakt med andra, i synnerhet med barn i sin egen ålder, som är födda och uppfostrade i mottagarlandet. Skolan är vanligtvis ett bra ställe att träffa människor, men under första tiden i landet går ensamkommande barn ofta tillsammans med andra nyanlända barn i särskilda klasser som fokuserar på att lära dem det nya språket. Om de nyanlända barnen inte har lektioner eller möjlighet att delta i aktiviteter med andra barn främjar det inte inkludering i samhället.

Förutom skolan kan även arbete och sociala aktiviteter utgöra lämpliga tillfällen till social kontakt. Men i början kräver det inte bara nödvändiga resurser, utan även social anpassning. Att delta – och följa de hittills okända reglerna inom exempelvis ett företag eller en fotbollsförening – kräver en viss anpassning och guidning. Annars leder det snabbt till besvikelse eftersom "det bara inte fungerar".

En mentor berättade om sin erfarenhet av att ha tagit med sig några barn till en fotbollsförening för att provspela. Killarna välkomnades, men det blev ingen lyckad upplevelse. Även om de hade spelat mycket fotboll och verkligen ville gå med i en klubb hade de aldrig spelat i ett lag innan, på en plan med domare. De spelade på ett helt annat sätt och kände inte till alla regler. Det fick dem att känna sig väldigt osäkra. Killarna visste inte heller hur de skulle bete sig socialt, i omklädningsrummet eller i duschen. Därför ville de inte gå dit mer.

Det finns bra exempel där personer i omgivningen (till exempel grannar) har bjudit in ensamkommande barn i olika områdesaktiviteter som grillkvällar, gemensam fika, sportaktiviteter eller olika arbetsysslor. Detta har barnen verkligen uppskattat. I vissa länder finns det kompisprojekt som hjälper barn på flykt att lära känna familjer och/eller jämnåriga i närmiljön.

Erfarenheter visar att barn med uppehållstillstånd, trots en första lättnad över att ha lyckats, även måste hantera sorg och förlust. Efter alla prövningar och traumatiska upplevelser är flykten plötsligt över. Detta kan i vissa fall leda till allvarliga psykiska besvär och barnet kan uppleva ett tomrum. Det var ju faktiskt aldrig barnets önskan att bo i det här landet. Flykten berodde främst på att barnet ville ta sig bort från en osäker situation i syfte att överleva, men utan större tankar på framtiden. Att skapa en tillvaro i ett nytt, främmande land kan kännas enormt komplicerat, ensamt och isolerande, särskilt om det måste ske utan familjen. Det kan bero på att en ansökan om familjeåterförening har fått avslag, att familjen har ångrat sig eller inte har tillräckliga ekonomiska resurser eller möjligheter att komma efter.

Precis som andra som migrerar måste även människor som flytt anpassa sig till sin nya miljö. När människor möter en annan kultur under lång tid anpassar de sig. Deras sätt att se på världen förändras, liksom vissa normer och värderingar. I studien från Sleijpen (2017) nämns ackulturationsstrategier hos barn på flykt som en källa till motståndskraft. Strategierna handlar lika mycket om att knyta an till den egna kulturella bakgrunden som att anpassa sig till en ny livsstil. Barnen ansåg att det bästa var att anpassa sig till den nya kulturen utan att glömma bort sin egen kultur.

Varför detta är viktigt illustreras av följande exempel från Österrike, där ett före detta ensamkommande barn från Afghanistan reste till Iran för att besöka sin familj. Han var då 19 år gammal och hade bott i fyra år i Österrike, där han nu hade uppehållstillstånd. När den första glädjen över återseendet hade lagt sig skämdes hans familj i Iran över pojken beteende. Det ledde till att han inte fick följa med på aktiviteter och fester. Han blev tvungen att stanna hemma i stort sett hela tiden. Eftersom han var uttråkad bestämde han sig för att ta en taxi till centrala Teheran. När han skulle betala gav han taxichauffören dricks, som man brukar göra i Wien. Chauffören blev väldigt förvånad, eftersom det inte är brukligt att ge dricks i Iran, särskilt inte för en ung afghansk hazarkille.

Integration

Enligt Berry, professor emeritus vid den psykologiska institutionen på Queen's University i Kingston, Kanada, och expert inom ackulturationspsykologi (1990), ses integration generellt som den mest lovande ackulturationsstrategin för migranternas sociala välbefinnande. Berry skiljer mellan olika migrationsstrategier för att anpassa sig till en ny kultur: integration, assimilering, segregation och marginalisering. I det här sammanhanget innebär integration att anpassa sig till den nya miljön, den dominerande kulturen, samtidigt som den egna kulturen bevaras.

Assimilering innebär anpassning till den dominerande kulturen utan att den egna kulturen bevaras. Vid segregation och marginalisering sker ingen anpassning till den dominerande kulturen.

I dagens samhällsdebatt tolkas ofta integration som att den nyanlända ska anpassa sig utan att bevara den egna kulturen. Det finns exempelvis obligatoriska integrationsprojekt för nyanlända som går ut på att de måste lära sig ett nytt språk och lära sig de viktigaste normerna och värderingarna. I flera europeiska länder finns det till och med en fientlig inställning gentemot nyanlända, vilket leder till segregation snarare än integration. Inställningen i Europa är alltså alltmer på väg mot assimilering, en anpassning till den dominanta kulturen. Att bevara sin egen kultur ses inte som något positivt, och segregation och marginalisering uppstår allt oftare. Nyanlända inkluderas inte i samhället utan bor främst i separata områden. Å andra sidan går en ny social trend i västvärlden mot att inkludera nyanlända.

Inkludering

Inkludering kan beskrivas som ett samhälle som inkluderar nyanlända och accepterar deras olikheter, men att dessa även förändras som ett resultat av interaktion. Vid social inkludering är det inte främst

---

den nyanlända som agerar och som "måste" integreras, utan samhället som inkluderar nyanlända och gör det möjligt för dem att vara delaktiga.

Inkludering är numera en vanlig strategi för att hjälpa personer med funktionsvariation att vara delaktiga i samhället. Genom att inkludera dem i samhället skapas en interaktion som skapar mervärde för båda parter. Inkluderande utbildning innebär att barn med funktionsvariation vistas i samma klassrum som barn utan funktionsvariation. Samspelet mellan barnen är något som gynnar alla. Barn med funktionsvariation gynnas av den här miljön rent kognitivt och socialt, medan barn utan funktionsvariation lär sig om värderingar som respekt, tolerans, empati och ansvarstagande. De tar även till sig principen om att ingen exkluderas. UNICEF slår fast att inkluderande system värdesätter de unika egenskaper som elever med olika bakgrund bidrar med i klassrummet och låter olika grupper växa och utvecklas sida vid sida, till allas nytta (UNICEF, n.d.).

Ett samhälle som inkluderar nyanlända möjliggör positiv integration. Ett bra exempel på detta är att ge ungdomar med uppehållstillstånd möjlighet att bo i ett flerfamiljshus tillsammans med studenter och andra jämnåriga. Ett annat exempel är företag som erbjuder arbetstillfällen för unga som flytt. I vissa fall talar de unga inte språket tillräckligt bra för att få anställning genom ordinarie anställningsprocesser, men får på det här sättet en möjlighet. Många föreningar är också öppna för nyanlända. Alla dessa alternativ kräver rätt slags guidning för att lyckas, som tidigare nämnts, men det är exempel på positiva insatser i samhället som syftar till att inkludera nyanlända. Trots alla positiva initiativ för barn med uppehållstillstånd finns det även många ensamkommande barn som inte får uppehållstillstånd och som tvingas återvända till sitt ursprungsland.

Fritid

I den här fasen får barnet inblick i vilka fritidsaktiviteter som finns. De är ofta annorlunda jämfört med ursprungslandet. I avsnitt 3.7 kunde du läsa om vikten av att ha något att göra på fritiden. Här nämns även religionsutövning som en fritidsaktivitet. För många barn är det mycket viktigt att kunna uttrycka sin religion. Religion ger det ensamkommande barnet mening, tröst och en känsla av kontroll i den nya tillvaron (Ni Raghallaigh, 2011). Därmed är det en viktig copingstrategi som hjälper barn som flytt att behålla kontrollen. Religionen hjälper dem att hantera traumatiska upplevelser. I vissa fall deltar barn i religiösa grupper i kyrkan eller moskén på sin fritid. Där får de mycket information om samhället och omgivningen, information som de ofta värdesätter högt. Prata med dem om religion. Försök att inte kommentera vad som är "sant" eller "inte sant", eller tvinga på dem mottagarlandets kulturella normer. Försök att ta reda på hur barnen ser på religion utan att döma dem. Genom att ha en öppen dialog lär du dig vad som händer i barnens liv och visar respekt för deras religiösa övertygelse. Samtidigt kan du få reda på om barnet utsätts för extrema åsikter som kan vara farliga.

Hbtqi-barn

Hbtqi är ett samlingsbegrepp för homosexuella, bisexuella, transpersoner, queerpersoner och intersexuella.

Personer som flytt som identifierar sig som HBTQI och sökt asyl på den grunden är en särskilt sårbar grupp. De kan utsättas både för homofobi och transfobi från personer och grupper från ursprungslandet, och för rasism i många HBTQI-miljöer. HBTQI-tonåringar som bor i större boenden upplever ofta en stor otrygghet i att bo tillsammans med andra unga som de av olika anledningar kan känna sig hotade av. Situationen blir ofta ännu svårare om boendet ligger på en mindre ort där det inte finns några naturliga mötesplatser för HBTQI-personer.

Det är viktigt att vara medveten om detta om en tonåring kommer ut till dig, eftersom hen ofta har haft dåliga erfarenheter av homofobi och/eller transfobi och kan vara rädd för att öppna sig, i synnerhet eftersom HBTQI-personer ofta varit stigmatiserade i både ursprungs- och mottagarlandet.

Regularisering – avgörande för barnet

Asylprocessen är mycket byråkratisk. I de flesta länder, i synnerhet i länderna i utkanterna av Europa, finns det inga tillgängliga tolkar. Processen är därmed helt olämpligt för ett ensamkommande barn. Dessutom har barnet ofta växt upp i ett land där myndigheterna är korrupta och opålitliga, och misstro är därför den vanligaste attityden gentemot myndighetspersoner. Erfarenheten visar att ensamkommande barn i början inte kan avgöra skillnaden mellan de olika myndighetspersoner de kommer i kontakt med. De förstår inte vem som ansvarar för vad och litar i princip inte på någon. Tilltron till andra har dessutom ofta skadats till följd av traumatiska upplevelser av krig och flykt. Asylprocessen ses som mycket viktigt, och det ensamkommande barnet vill genomföra det så snabbt som möjligt. Den misstro och stress som barnen känner kan ofta vara ett hinder för att ge passande hjälp och stöd.

För yrkespersoner som inte bara arbetar med barn som är asylsökande är det viktigt att veta att både själva asylprocessen i sig och resultatet (risken för avslag) är stressfaktorer som orsakar osäkerhet och oro hos ensamkommande barn och påverkar alla aspekter av deras tillvaro. Asylprocessen är i vissa länder mycket långdragen, vilket leder till oro och osäkerhet inför framtiden hos ensamkommande barn. Om barnen får ett avslag förlorar de sina framtidsutsikter eftersom de är rädda att de kommer att skickas tillbaka till sitt ursprungsland när de fyller 18 år. Osäkerheten kring deras rättsliga ställning leder till bristande motivation och kan få barnet att dra sig undan. Att vänta på ett beslut under lång tid kan leda till att barnen får en känsla av att leva i ett vakuum, utan att kunna ta nästa steg och börja planera för framtiden. Detta kan i vissa fall få dem att avskärma sig eller till och med utsätta sig för riskfyllda situationer (genom att avvika eller resa vidare inom Europa).

Dessutom får personer på flykt ofta råd från researrangörer, andra personer på flykt, familjemedlemmar eller sociala medier kring vad de bör och inte bör säga under asylprocessen. Den här informationen är tyvärr inte alltid korrekt. De verkliga flyktskälerna förmedlas därför inte alltid till andra, trots att de ofta är betydligt mer övertygande och ger större djup och trovärdighet till asylansökan. Personer på flykt berättar ofta sin verkliga historia först efter att asylprocessen är slutförd, när de har börjat lita på sina stödpersoner.

Ett av de främsta behoven hos ensamkommande barn är att förstå processen. Detta kan ske genom grundliga och återkommande förklaringar på barnets eget språk. Barnet behöver förstå att processen måste följas och inte går att påverka genom påtryckningar eller utpressning. Närvaron av språktolkar, kulturtolkar och hjälp från personer från ursprungslandet är av stor betydelse. (Här är det viktigt att säkerställa att informationen de får är barnvänlig, eftersom den annars kan ge upphov till ännu större problem.)

Ett annat problem är Dublinöverföringar, som kan utsätta många barn för stor stress. De kan till exempel skickas tillbaka till Italien, där mottagandet och skyddet ofta är sämre ordnat och en familjeåterförening tar lång tid eller inte går att uppnå. Det förekommer även att en begäran om Dublinöverföring utfärdas för en familjemedlem som barnet reser tillsammans med. Det kan leda till olika dilemman: Ska barnet följa med personen som skickas tillbaka, eller stanna kvar hos andra släktingar i det land där barnet vistas för närvarande? Även om barnets bästa har stor betydelse så orsakar en Dublinöverföring ofta stor osäkerhet och stress, i synnerhet eftersom processerna tar lång tid.

Även om socialsekreterare i de flesta länder inte är utbildade för att ge juridisk rådgivning så är det, med tanke på vikten av regularisering för barnen, avgörande att socialarbetaren har viss kunskap i de här frågorna. Om det finns farhågor kring den juridiska rådgivning som ett barn får, kan barnsekreteraren tillsammans med god man överväga att vända sig till andra organisationer, exempelvis icke-statliga organisationer specialiserade på asylsökande barn, för ytterligare stöd och hjälp i det aktuella migrationsärendet. Dessutom kan barnsekreterare i vissa fall bidra med bevis som gynnar barnets migrationsärende, och de bör alltid fråga sig själva om det finns någon form av stöd som de kan ge, till exempel genom att dela med sig av rapporter som belyser barnets behov och sårbarhet, eller sammanställa ett brev för att exempelvis begära att asylprocessen påskyndas eftersom det påverkar barnets mentala hälsa, förmåga att interagera i sitt stöttande nätverk, fokusera på skolan osv.

3.5 Inkludering: yrkespersonens uppgifter

Praktisk vägledning kring skola och arbete

- *Skapa en hälsosam dygnsrytm:* Du kan stötta barnet kring rutiner. Fråga vilka rutiner hen har i vardagen. Ta reda på vilka styrkor och eventuella hinder som finns.
- *Skolan:* Även om barnet själv ansvarar för att ta sig till skolan är det viktigt att ha kontakt med skolan. Stäm av med barnets gode man som har hand om de formella bitarna. Det är viktigt att ha kontakt med skolan om barnet har svårigheter.
- *Söka jobb:* Ta reda på vad den unga vill: Vilken typ av arbetsuppgifter vill den unga ha om hen söker jobb? Leta tillsammans efter extraknäck som annonseras ut i området. Försök att hitta filmer online så att den unga kan se vad arbetet innebär. Förklara vad arbetet går ut på. Stäm av om den ungas förväntningar överensstämmer med verkligheten: Har den unga rätt kompetens för den här typen av arbete? Om inte, vad krävs för att få den kompetensen? Går det att kombinera jobbet med skolan? Hjälp den unga att formulera uppnåeliga mål. Därefter kan ni tillsammans utforma ett CV och ett personligt brev och öva på jobbintervjuer genom rollspel eller genom att titta på en informationsvideo. Ta reda på om det finns satsningar som hjälper unga eller unga som flytt med att söka och få jobb. Ibland har civilsamhällsorganisationer redan stor erfarenhet inom det här området. Slutligen hittar unga ofta jobb via kontakter. Det kan vara en bra idé att höra efter i deras nätverk.

Praktiska råd gällande fritidsaktiviteter

- *Medlemskap i klubbar och föreningar:* Ge barnet möjlighet gå med i en idrottsförening, musikförening eller någon annan fritidsaktivitet. Förklara vilka skyldigheter det innebär att vara medlem, som att komma på träningen och betala avgifterna i tid. Barn och unga förväntas lära sig att delta i aktiviteter som utbildningstillfällen eller repetitioner. Tips: Ta reda på om det finns någon fond som kan ställa upp med finansiering av avgifter eller material. Det gör det lättare för barnet att delta än om hen förväntas betala för medlemskapet på egen hand.
- *Lokala satsningar:* Finns det satsningar avsedda för personer på flykt i området som barn och unga kan delta i? Det kan finnas lättillgängliga grupper med idrotts-, kultur- eller musikinriktning som den unga kan delta i till en lägre kostnad. Ta kontakt med organisationerna och diskutera vad ni kan göra för varandra. Det fungerar bäst om en specifik person utses som kontaktperson för organisationen och sköter all kontakt. På så sätt kan ni skapa ett långsiktigt samarbete. För många ensamkommande är det fortfarande ett stort steg att känna sig hemma i en förening eller organisation med få eller inga andra migranter. Lokala satsningar avsedda för migranter utgör mer lättillgängliga fritidsaktiviteter, så att de unga kan vänja sig vid att delta i gruppaktiviteter.
- *Diskutera religion:* Som nämnts tidigare kan det vara bra att använda en kulturtolk när du ska samtala med ensamkommande barn om religion. En kulturtolk kan uppmärksamma och förklara kulturella skillnader. I takt med att den ömsesidiga tilliten mellan dig och barnet växer kan du även berätta mer om din egen personliga åskådning. Det går ofta att få bra samtal med unga om filosofiska ämnen.

Praktiska råd om en tonåring kommer ut till dig:

Först och främst, dela inte den här informationen med någon, varken andra anställda eller boende, om inte tonåringen uttryckligen ber dig om det. Du kan fråga om hen har berättat för någon annan vuxen, men sätt ingen press på den unga att göra det.

- Fråga inte om privata detaljer eller ställ olämpliga frågor om den ungas tidigare relationer. När det gäller transpersoner, fråga inte om de vill genomgå en könskorrigering eller medicinsk behandling för att byta kön.
- Ifrågasätt inte sanningshalten i det den unga berättar för dig eller säg att det är en fas som kan gå över. Den unga skulle inte anförtro sig åt dig om hen inte var säker på sina känslor.
- Om tonåringen är intresserad, leta efter lokala HBTQI-organisationer, i synnerhet sådana som fokuserar på unga och/eller migranter, så att tonåringen kan kontakta dem och hitta personer med liknande erfarenheter.
- Hör efter hur tonåringen upplever sina medboende, om hen har blivit mobbad eller fått negativa kommentarer gällande sin sexuella läggning eller könsidentitet. Diskutera i så fall, utan att avslöja privat information som tonåringen har delat med dig, med familjehemssekreteraren hur ni bör hantera situationen. Kan mobbaren placeras i ett annat boende? Om ingen mobbning förekommer, men den unga ändå inte trivs med sitt boende, kan hen förflyttas till ett annat boende, kanske ett där det finns andra HBTQI-personer?
- Eftersom den här informationen kan vara högst relevant för asylprocessen, i de fall då den unga ännu inte har fått uppehållstillstånd, kan det vara bra att diskutera med den unga om hen har tagit upp detta med sin gode man och varför det kan vara i hens intresse att göra det (samtidigt som du försäkrar den unga om att du aldrig skulle dela den här informationen utan hens samtycke).

Praktisk vägledning för att bygga ett nätverk

- *Involvera familjen i vägledningen:* Genom att behålla kontakten med familjen i ursprungslandet förstärks effekten av din vägledning. Därför är det en bra idé att ge ensamkommande barn och unga möjlighet att kontakta sina föräldrar och övriga släktingar i ursprungslandet. Föräldrarna har inflytande över barnet, och det är bra att vara medveten om detta och kunna dra nytta av det vid behov. I vissa fall kan familjemedlemmarna prata engelska, men i annat fall ska en tolk anlitas, i stället för att låta barnet översätta det som sägs.
- *Släkt i mottagarlandet* Ofta har barnet släktingar, som mor- och farbröder, mosttrar och fastrar, bröder eller systrar, som redan bor i mottagarlandet. Diskutera med barnet vilka släktingar de känner till som kan kontaktas. Förklara att de här personerna kan erbjuda stöd och hjälp. Det är viktigt att du inte tvingar barnet till något och att du respekterar hens önskemål om hen inte vill att du ska kontakta släkten.
- *Stöttande informellt nätverk efter 18-årsdagen:* Som nämnts tidigare är det viktigt att bygga upp ett stöttande informellt nätverk. Leta aktivt efter satsningar och möjligheter, till exempel att matcha den unga med en inhemsk familj eller jämnårig.
- *Söka jobb:* Ta reda på vad den unga vill: Vilken typ av arbetsuppgifter vill den unga ha om hen söker jobb? Leta tillsammans efter extraknäck som annonseras ut i området. Försök att hitta filmer online så att den unga kan se vad arbetet innebär. Förklara vad arbetet går ut på. Stäm av om den ungas förväntningar överensstämmer med verkligheten: Har den unga rätt kompetens för den här typen av arbete? Om inte, vad krävs för att få den kompetensen? Går det att kombinera jobbet med skolan? Hjälp den unga att formulera uppnåeliga mål. Därefter kan ni tillsammans utforma ett CV och ett personligt brev och öva på jobbintervjuer genom rollspel eller genom att titta på en informationsvideo. Ta reda på om det finns satsningar som hjälper unga eller unga som flytt med att söka och få jobb. Ibland har civilsamhällesorganisationer redan stor erfarenhet inom det här området. Slutligen hittar unga ofta jobb via kontakter. Det kan vara en bra idé att höra efter i deras nätverk.

Övriga viktiga frågor

- *Handlingsplan*: I den här fasen introduceras handlingsplanen, i kapitel 6 hittar du ett exempel på en sådan. Även om en handlingsplan är ett viktigt verktyg som hjälper dig att samarbeta med barnet på ett strukturerat sätt och följa upp framstegen, så är den ofta utformad främst för yrkespersoner som vägleder yngre barn. Barn upplever ofta den här planen som mindre viktig, och detta gäller även, och kanske i ännu högre grad, ensamkommande. Barn gillar inte att fylla i ändlösa högar med papper. Hitta ett sätt att få arbetet med handlingsplanen att kännas lockande och roligt för den unga. Gå inte alltför djupt in i detaljer, utan att helheten blir lidande.
- *Att hantera pengar*: I SIL (semi independent living) ansvarar de unga för sina egna utgifter. Den veckobudget de har till mat kompletteras ofta av pengar från extraarbete i den här fasen. Trots detta har vissa unga svårt att handskas med pengar. De vill ha pengar i förskott. Ibland försvinner mat från andra på boendet. Här har coachen på boendet en viktig roll i att hjälpa de unga att sköta sin ekonomi och lära dem att hantera pengar. I den här situationen är det bra att ställa frågor. Vad kan det bero på att den unga inte kan hantera sina pengar? Beror det på bristande kunskap eller på något annat? Ibland ställer den ungas familj höga krav på att hen ska försörja dem.

3.6 Yrkespersonens välbefinnande

Det är viktigt att som socialsekreterare ha stöd, till exempel genom uppföljning för att kunna reflektera kring egna reaktioner, handlingar och känslor, se fallgror och hantera dem.

För socialsekreteraren är det viktigt att ta hand om sig själv samtidigt som man tar hand om andra, för att förebygga symtom som empatitrötthet och utbrändhet. Empatitrötthet är en trötthet som personer som jobbar med att stötta andra människor på olika sätt kan drabbas av, då de under lång tid får ta del av andra människors svåra upplevelser. Det är en kumulativ upplevelse som även kan leda till utbrändhet över tid. Det är en kombination av fysisk, emotionell och själslig utmattning förknippad med att ta hand om personer som upplever stor emotionell smärta och fysiskt lidande (Figley, 1995; Anewalt, 2009). Framför allt nu, i spåren av Covid 19-pandemin, är det särskilt viktigt att känna till och upptäcka de personliga och yrkesmässiga signaler som kan tyda på empatitrötthet:

Personliga

- Fysiska: snabb puls/andning, huvudvärk, sänkt immunförsvar, trötthet, smärta.
- Emotionella: känslor av maktlöshet, avtrubbning, oro, skuld, rädsla, ilska, tomhet, överkänslighet, sorg, hjälplöshet.
- Beteendemässiga: Humör-, sömn- och aptitförändringar, isolering från vänner och familj, otålighet, mardrömmar, vaksamhet, humörsvängningar, lättskrämdhet.

Yrkespersonen

Prestation: försämring av arbetets kvalitet/kvantitet, låg motivation, undvikande eller överaktivitet i samband med uppgifter, arbetar för hårt, kräver perfektion, koncentrationssvårigheter, glömska. Självkänsla: försämrat självförtroende, minskat intresse, negativ inställning, apati, missnöjdhet, demoralisering, känner sig inte viktig eller uppskattad, känslomässigt avstängd, försämrad medkänsla. Relationsmässiga: tar avstånd/drar sig undan från kollegorna, dålig kommunikation, konfliktbenägen, otålighet, intolerans gentemot andra, en känsla av att "vara den enda som kan göra jobbet". Beteendemässiga: missar möten, undviker att svara i telefon, svarar inte på meddelanden, överarbetad, utmattad, agerar oansvarigt, dåligt fullföljande.

Att organisera en kollegial stödgrupp kan vara ett sätt att förebygga empatitrötthet och utbrändhet.

Kollegialt stöd leder även till andra positiva konsekvenser:

- Att förbättra arbetets kvalitet.
- Att dela erfarenheter och lära sig av varandra.
- Att öka jämlikheten på arbetet.
- Att förebygga utbrändhet.
- Att bibehålla inspiration och motivation.

Handledning (supervision)

En annan form av kollegialt stöd är handledningsmöten: enskilda möten mellan en arbetstagare och den närmaste chefen. Detta stärker djupet och kvaliteten i arbetet. Handledningen handlar inte (bara) om expertråd. Handledaren sätter sig in i yrkespersonens situation och tänker igenom ärendena tillsammans med henne eller honom. Handledarens roll är att hjälpa personen att bli medveten och tydligare se sina styrkor och hur hen hanterar olika situationer, för att därefter hjälpa personen att bygga vidare på dessa styrkor. För att identifiera personens kompetenser, styrkor och potential antar handledaren rollen av nyfiken frågeställare.

Syftet med handledning kan vara att

- utveckla den professionella kompetensen och tillämpningen av arbetsmetodikerna
- utifrån feedback reflektera kring arbetets innehåll och process
- förbättra engagemang och arbetstillfredsställelse
- förbättra planering och användning av personliga och professionella resurser
- hjälpa yrkespersonen/socialsekreteraren att förstå klienten bättre samt att öka medvetenheten om egna svar och reaktioner på klienten.

3.7 Kompetenser och verktyg

Det ensamkommande barnets förmåga att klara sig själv

Self reliance skills UAC	Examples of skills
Health	<ul style="list-style-type: none"> - looking after your own health sensibly - seeking medical assistance in time - dealing with chronic stress or post-traumatic symptoms
Personal care	<ul style="list-style-type: none"> - taking care of personal hygiene and clothing
Home	<ul style="list-style-type: none"> - keeping your home neat en clean - preparing healthy meals
Income and expenses	<ul style="list-style-type: none"> - handling finances properly, budgeting carefully
Social life	<ul style="list-style-type: none"> - building a social network - making friends, having intimate relationships - participating in a social environment
Being an asylum seeker	<ul style="list-style-type: none"> - creating realistic future prospects - coping with family expectations, contact with family who were left behind - finding your feet in a strange, sometimes hostile environment - bridging the culture gap
Being an asylum seeker	<ul style="list-style-type: none"> - creating realistic future prospects - coping with family expectations - contact with family who were left behind - finding your feet in a strange, sometimes hostile environment - bridging the culture gap
School / Work	<ul style="list-style-type: none"> - mastering the language of the host country - finding and retaining education/work - working on realistic career prospects in Europe, the country of origin or elsewhere - looking for appropriate leisure activities
Organisations	<ul style="list-style-type: none"> - following the asylum procedure - making use of and interacting with organisations and support services
Travelling	<ul style="list-style-type: none"> - using basic infrastructure and transport options

1 Utmaningar kopplade till trauma och perspektivet hos barn på flykt, samt socialsekreterarens roll

- > Skäl till trauma:
  - **Förlust** av familj, vänner, bostad.
  - **Krig** och konsekvenser av krig.
  - **Flykt**, våld, våldtäkt, dramatiska upplevelser på resan till Europa.
  - **Desorientering**, förlust av komfortzon (språk, vanor, religion, regler m.m.).
- > I det europeiska mottagarlandet upplever de exkludering, rasism, fattigdom, marginalisering och **institutionellt våld**.
- > Den **mycket långa väntan** under asylprocessen leder till höga nivåer av stress, oro och rädsla inför framtiden.
- > **Att ofta behöva flytta från ett boende till ett annat** hindrar barnen från att slå sig till ro, investera i långvariga relationer och utveckla en känsla av trygghet.
- > När **hoppet om familjeåterförening** av olika anledningar slocknar kan barn drabbas av ensamhet, skuld känslor och sjunkande motivation.
- > Åldern hos barn på **flykt** bedöms i vissa fall på tveksamma och traumatiserande sätt.
- > Barn som flytt är ofta **rädda för att dö i ett land långt hemifrån** utan att deras familj får reda på det och utan möjlighet att skicka hem deras döda kropp. Att inte lämna något spår efter sig kan skapa stor oro och skräck.

2. Vad kan socialsekreteraren göra?

- Hjälプ barn som flytt att **få kontakt med sina inre resurser**. Hjälプ dem att lära känna sin styrka och få dem att känna sig trygga med att använda den i det nya samhället.
- Försök att inte **fokusera** på traumat, utan på motståndskraften hos barnen.
- **Fokusera på allt som gör den här personen till den hen är**. Lösningfokuserad inställning: "Att prata om problem skapar problem, att prata om lösningar skapar lösningar".
- Du får aldrig **ignorera trauma**. Var uppmärksam på symtom på plötslig rädsla och otäcka minnen, plötsliga vredesutbrott, koncentrationssvårigheter, bristande tillit och svårigheter att investera i nya relationer. Hänvisa till yrkespersoner som kan behandla trauma. Du måste vara uppmärksam på tecken på trauma. Fokusera alltså inte på traumatiska upplevelser, utan undersök snarare om det finns tecken på detta. Fråga hur barnet sover. Hur är koncentrationsnivån i skolan? Vad är det som pågår? (Trötthet, tankar?) Utforska eventuella problem utan att gå för djupt.
Undvik inte känsliga frågor för att förhindra återtraumatisering. Du kan berätta för barnet att du har träffat många som flytt som har haft traumatiska upplevelser på vägen till Europa. Och att du finns där för att lyssna om hen vill prata om sina upplevelser. Ha en lyhörd inställning och ställ inte för många frågor, var uppmuntrande och stödjande. Det räcker att bara lyssna och signalera att barnet själv bestämmer vad hen vill berätta. Berätta att hen bestämmer vad hen vill dela med sig av och att du inte kommer att ställa så många frågor. Det ger en känsla av kontroll och trygghet.
- **Förklara vad trauma är**: det handlar om "normala reaktioner på en onormal situation", en naturlig fysiologisk reaktion på fara. Ge råd och tilltro för att lugna kroppens reaktioner och återgå till en normal tillvaro. Psykologisk utbildning: Det kan vara bra att förklara vad trauma är, det vill säga en naturlig fysiologisk reaktion på fara, att det är bra för människor att reagera på det här sättet, och att det finns sätt att lugna kroppens reaktioner och återgå till en normal tillvaro. Det är mycket viktigt att barn som flytt lär sig att förstå de egna reaktionerna. Att det rör sig om "normala reaktioner på en onormal situation". Börja mer allmänt med: "Vi vet att många barn som flytt har haft svåra upplevelser.

De här upplevelserna kan skapa mycket stress och rädsla hos dem. Det är en helt normal reaktion." Du kan förklara toleransfönstret med hjälp av en metafor (till exempel en fotboll som man försöker hålla nere under vattnet men ibland flyter den upp till ytan). En normal reaktion på rädsla är undvikande. Eller att känna stor ilska utan att förstå varför. Eller att vara på sin vakt, även på natten när man sover.

- Precis som med traditionell psykologisk första hjälpen är det viktigt att känna till de **grundläggande metoderna** för att lugna en överaktiv person. För att hantera trauma och akut stress, och även för att lugna ned sig själv i stressiga situationer. Här kan metaforen med trafikljuset vara till hjälp: Identifiera tillsammans med barnet de utlösande faktorerna och de första symtomen på ökad stress. Ljuset går från grönt till gult, på väg mot rött. Tänk igenom vad som hjälper barnet att lugna ned sig i den situationen: att ta en promenad, lyssna på musik ... och påminn om det lugnande knepet vid de här tillfällena. Parallellt med detta bör socialsekreterare även känna till hur de kan lugna ned sig själva.
- Bygg motståndskraft genom att **fokusera på en känsla av tillit, "normalitet" och möjligheter att som ung engagera sig i ämnen relaterade till andra i samma ålder som barnet**. Barn behöver känna att ingenting särskilt förväntas av dem, att de inte behöver prestera eller berätta sin historia, utan att de har en trygg plats där de kan utveckla sin tillit och självkänsla tillsammans med andra barn och viktiga vuxna.
- Håll dig öppen och nyfiken: **Vad kan vara en rimlig förklaring till barnets beteende?** Vad hjälper mig att förstå hens beteende och behov? Var försiktig med att problematisera beteendet och var kreativ när det gäller att förstå vad barnet vill och vad som fungerar för att hantera stress, förlust, rädsla och behov i vardagen.

3. Idéer för dagligt arbete med barn som flytt

Hjälp barnen att ta reda på vad de tycker om, vad de är bra på och vilka deras styrkor är. Det handlar om att se och erkänna motståndskraften hos barn på flykt. Detta kan uppnås med hjälp av följande metoder:

- **Fokusera på tidigare framgångar**. Barn och unga som flytt har levt ett annat liv innan de flydde, så fråga dem vad de tyckte om, vad de brukade göra, vad de var bra på. Du kan även fråga hur de klarade av att gå igenom allt de har varit med om.
- **Fokusera på det som går bra** (även mycket enkla saker). Vad fungerar bättre än annat? Vad går riktigt bra? Beroende på vilka svar du får kan du fokusera mer på just de aspekterna (t.ex. vad fungerar bra i skolan?). Genom att få barnet att berätta om det som fungerar bra stärks hjärnans förmåga att tänka positiva tankar och hen kan utveckla en mer positiv självbild.
- **Behandla** varje barn som flyttsom **en individ**: alla är inte likadana. Det finns inte en enda universell metod som fungerar för alla.
- Utveckla **kulturell medvetenhet** och förmåga att respektera kulturella tankemönster och seder; även nödvändigt i samband med fysiska och psykiska hälsobesvär. I vissa länder är övernaturliga fenomen en naturlig del av tillvaron, och vissa barn kan berätta om andar, spöken eller häxkonster.
- Var inte **rädd för känslor** och att ge dem utrymme. Det är okej för barn att känna sorg, ilska och rädsla. Låt dem få veta att de kan uttrycka de här känslorna fritt, och att du är redo att lyssna om de vill berätta något.
- Döden är ett viktigt ämne för barn på flykt. Många av dem är mycket rädda att förlora en familjemedlem i ursprungslandet eller att de själva ska dö i ett främmande land långt hemifrån. **Det kan vara bra att ta upp ämnet döden**, hur olika kulturer hanterar ämnet samt olika seder och tankar kring döden.
- **Identifiera lokala experter/nätverk** som kan ge stöd om det behövs. Du ska inte själv fungera som terapeut.
- För att hantera barn på flykts trauma och mentala hälsa kan det vara bra att **identifiera specifika situationer** som du har stött på i arbetet, och utforska olika sätt att bemöta dem.

Finns det något som du känner igen och kan du dela ett exempel på ett visst ärende eller bästa praxis med dina kollegor?

Modul 4

Att bli självständig

Detta gör det svårt att utveckla sin identitet på ett smidigt sätt. Många ensamkommande barn tampas med komplicerade frågor om sin identitet. De söker efter sina egna kulturella rötter och sätt aDen tredje och sista fasen har som mål att slutföra vägledningen och förbereda den unga (och familjehemmet) på en självständig tillvaro efter 18-årsdagen. Under alla faser är det viktigt att kontakten mellan barnsekreteraren och den unga får den unga att känna sig trygg. Den unga måste känna till på vilka sätt barnsekreteraren kan erbjuda stöd i olika situationer.

4.1 Sätt dig in i situationen

Amir fyller snart 18 år och förväntas då att bo på egen hand och klara sig själv.

Amir oroar sig för detta. Hur ska han ha råd med en lägenhet? Var ska han bo? Hur ska han få ett jobb? Ett med tillräckligt bra lön för att han ska kunna fortsätta skicka pengar till sin familj, eftersom hans föräldrar tror att han har en framgångsrik karriär och tjänar massor av pengar ... Men vad händer om han inte hittar något jobb? Vem ska hjälpa honom då? Kan han fortfarande vända sig till sin gode man, som han betraktar som sin vän?

4.2 Att bli självständig: den ungas behov

Självständighet som en del av egenmakt

Självständighet är en viktig aspekt av egenmakt. Enligt Vervliet och Derluyn (2013) är detta kopplat till två viktiga begrepp: självbestämmande och självskydd. Självbestämmande innebär bland annat självtillit. Självskydd handlar om att vilja skydda sig själv från yttre kontroll, vilket yttrar sig i uppenbara och mindre uppenbara former av motstånd. När det gäller egenmakt skiljer man mellan faktiskt "utövande av egenmakt", alltså själva handlingen, och en "känsla av egenmakt", det vill säga i vilken grad man själv upplever att man kan utöva egenmakt (Vervliet och Derluyn, 2013).

Självständighet är alltså en form av egenmakt när det gäller motstånd (självskydd) och ett uttryck för självbestämmande när det gäller oberoende.

Personer i migration behöver vara oberoende i sin nya situation. Det gäller främst vuxna, men ensamkommande barn behöver uppnå självständighet och de förmågor som krävs för att vara tillräckligt oberoende när de blir vuxna.

I en kollektivistisk kultur (med utvidgade familjer) är självständighet däremot inget mål i barnets uppfostran, så som det är i mer individualistiska kulturer. Ett barn från en kultur med utvidgade familjer växer i allmänhet upp i skydd av den utvidgade familjen, som barnet ständigt är en del av. Men ett

---

ensamkommande barn har förlorat en del av detta till följd av sin flykt och har därför fått ytterligare en ny uppgift i form av att utforska sitt oberoende eller bo på egen hand. Många ensamkommande barn anger att de inte vill bo själva när de fyller 18. Om de kan bo på egen hand beror också på systemet och de nationella/regionala förutsättningarna. Men de ungdomar som faktiskt bor själva uppger ofta att de saknar andra och känner sig ensamma och illa till mods. Med andra ord anser de inte alltid själva att det är självklart eller nödvändigt att uppmuntra självständighet och oberoende.

Mjuka färdigheter

Boende och förmåga att ta hand om sig själv

I den här fasen förväntas den unga ta ansvar för att bo tillsammans med andra unga i SIL. Eftersom barnen kommer till boendet vid olika tillfällen och deras personliga utveckling är individuell är de också i olika faser i vägledningsprocessen. Ensamkommande barn i som nästan är myndiga och bor i SIL används ofta som ett exempel. Till exempel när det gäller relationerna med grannarna ligger ansvaret nu hos den unga snarare än hos yrkespersonen, för att hålla nere ljudnivån, hålla rent i området och behandla andra med respekt.

Ungdomarna måste klara av att sköta hushållet, med stöd från de vuxna som vägleder dem.

Ett stöttande nätverk

Det är viktigt att ha vänner och förebilder, samt ett stöttande nätverk som den unga kan vända sig till med frågor om vuxenlivet. Många unga oroar sig för alla administrativa uppgifter och måsten som de behöver klara av när de fyllt 18 år. Osäkerhet kring var de ska bo spelar också in. Precis som sina inhemska jämnåriga behöver även ensamkommande barn få hjälp och stöd från vuxna efter sin 18-årsdag. Därför är det viktigt att bygga ett starkt socialt nätverk som de kan falla tillbaka på. Ofta finns det här nätverket redan på plats, exempelvis kan den unga vända sig till andra personer från ursprungslandet som bor på samma ort eller tillhör samma religiösa samfund.

Unga som anländer till mottagarlandet precis innan de fyller 18 år, eller som precis har flyttat till ett stödboende, behöver fokusera på att bygga upp nätverket. De kan bara få hjälp med att finna sig tillrätta och förbereda sig inför vuxenlivet under en kort period. Om det inte finns något stöttande nätverk eller om framtidsutsikterna är oklara eller dystra kan det kännas extremt jobbigt att bli myndig. Här behöver barnsekreteraren, tillsammans med den gode mannen, vara observanta och be om hjälp vid behov. Om det ensamkommande barnet, tillsammans med sin barnsekreterare eller gode man, känner att det behövs ytterligare stöd, kan lämpliga organisationer kontaktas så att den unga kan få stöd även efter sin 18-årsdag.

Hälsa och välbefinnande

Många ensamkommande barns migrationsprocess sker under tonåren, som är en viktig tid för utvecklingen av en identitet. Sårbarhet, flykt eller migration kan inverka negativt på identitetsutvecklingen. Unga utvecklar sina värderingar och normer genom att kombinera de olika kulturer och sociala grupper som de har varit och är en del av. De har förlorat tidigare förebilder som de identifierat sig med, som föräldrar, släktingar, vänner och jämnåriga i ursprungslandet. Nya förebilder måste hittas i det nya landet. tt omforma dem i ett nytt samhälle (Plysier, 2003).

Berry (1990) skiljer mellan olika migrationsstrategier för att anpassa sig till en ny kultur: integration, assimilering, segregation och marginalisering. De här strategierna kallas även för ackulturationsstrategier.

Akkulturationsstrategier

Social anpassning till en annan kultur		Anpassning till en dominerande kultur	
		Ja	Nej
Bevara den egna kulturen	Ja	Integration	Segregation
	Nej	Assimilering	Marginalisering

Unga som har fått uppehållstillstånd och snart ska fylla 18 år fokuserar i allmänhet på att hitta sin plats i det nya samhället. Beroende på den personliga utvecklingen, hur lång tid de har tillbringat i mottagarlandet och vilka erfarenheter de har fått, tenderar de unga att välja någon av de fyra strategierna. Att en ung person kan anpassa sig till den dominerande kulturen i landet och samtidigt behålla anknytningen till ursprungslandets kultur ses som en av de främsta källorna till motståndskraft. Forskning visar att de flesta föredrar att anpassa sig till den nya kulturen utan att glömma bort sin ursprungskultur (Sleijpen, 2017).

Praktiska färdigheter

Skolan och arbetet

I EU-länderna har unga rätt till utbildning, men möjligheten till utbildning försvåras ofta efter 18-årsdagen. Omständigheterna varierar från land till land. I Tyskland kan unga i vissa fall få ett tillfälligt uppehållstillstånd och stanna kvar i landet tills de fyller 21 år, så att de kan fullfölja sin utbildning. I Grekland går barn i skolan tills de fyller 18 år, och lagstiftningen gällande arbete för omyndiga är mycket strikt, vilket innebär att de flesta under 18 år inte kan arbeta. Sätt dig in i grundläggande lagar och bestämmelser kring arbete och skatt så att du kan ge de unga du stöttar rätt information.

Hälso- och sjukvård

Direkt när ungdomar blir myndiga ansvarar de helt och hållet för sin egen hälsa. De förväntas nu kunna hantera sin egen hälso- och sjukvård och tillhörande kostnader. Samtala med den unga för att säkerställa att hen vet hur detta ska gå till. Försök ta reda på hur förberedd ungdomen är och diskutera tillsammans hur sjukvårdssystemet är uppbyggt. Informera den unga om hen behöver lista sig på en ny vårdcentral eller tandläkarmottagning, exempelvis på grund av flytt.

4.3 Att bli självständig: uppgifter för den professionella

Allmänt

I idealfallet inleds den här fasen tre till fyra månader innan en ung person fyller 18 år. Om möjligt bör du börja förbereda ungdomen på övergången till vuxenlivet cirka sex månader innan 18-årsdagen. Detta är viktigt även av praktiska skäl. I vissa medlemsstater får unga bo i stödboende med vägledning och omvårdnad upp till 21 års ålder, exempelvis i vissa regioner i Italien och i Katalonien. Men i de flesta fall förväntas den unga flytta och hitta ett eget boende vid 18 års ålder. Trots att de betraktas som vuxna enligt sin ursprungskultur och kan vara mycket självständiga är de helt ovetande om att reglerna och bestämmelserna i det nya landet förändras i och med att de blir 18 år. Därför är det viktigt att informera dem om förändringarna gällande rättigheter och skyldigheter, inkomst, utbildning, bostad, försäkringar osv.

Dessa förändringar ger ofta upphov till stor osäkerhet, i synnerhet eftersom de ofta inte kan få stöd och hjälp från familj och släkt på samma sätt som unga som är födda och uppvuxna i mottagarlandet. I många fall är insatserna för stöd och bostad för unga över 18 år inte särskilt välordnade, även om behoven fortfarande finns. Att i god tid börja undersöka möjliga alternativ för uppföljande stöd och vägledning är inte bara av stor vikt för de unga, utan även för viktiga vuxna som personal som jobbar inom SIL. Ibland är det ont om tid i sista fasen eftersom den unga anländer till boendet precis innan hen fyller 18 år. I det här fallet påskyndas arbetet med att gå igenom de tre faserna. Tillsammans med den unga och andra viktiga vuxna behöver du avgöra vilka aspekter av vägledningen som är av störst vikt för just den här personen.

Den sista fasen fokuserar på att den unga ska klara sig själv vid 18 års ålder. Självtillit är en viktig faktor för att öka den ungas möjligheter till en positiv, oberoende tillvaro. Det handlar om självständighet, personlig utveckling och styrka. Självtillit bidrar även till att skapa egenmakt och självförtroende, vilket ökar den ungas motståndskraft.

Utöver självständighet är även följande faktorer viktiga för den unga som fyller 18: ett stöttande nätverk, kontakt med eventuell familj i ursprungslandet, att behärska mottagarlandets språk samt att ha en tydlig bild av framtiden.

Yrkespersonerna intar en alltmer passiv roll, samtidigt som de säkerställer att den unga har tillräckligt med information för att bli självständig. Genom gruppmöten kan yrkespersonerna ge den unga mycket praktisk information. Precis som i tidigare faser säkerställer yrkespersonerna en "trygg" miljö där den unga kan testa de förmågor som krävs för framtiden.

Praktisk vägledning

- *Boendesituationen på orten:* Inom SIL tar personal på boendet reda på hur boendesituationen ser ut i området och bygger ett nätverk av organisationer som kan hjälpa till med detta, exempelvis kommunen eller studenthyresvärdar.
- *Informationsdelning:* Den unga kommer att ansvara för att betala hyra, försäkringar, skolavgifter osv. Under ett gruppmöte ges information om kostnaderna i samband med ett eget boende, flytt och inredning av det nya hemmet.
- *Flytten:* För att underlätta en trygg nystart är det bra att hjälpa den unga att flytta. Föreslå att ungdomen ber sina vänner om hjälp.
- *Att ta farväl:* För att avsluta vägledningen på ett symboliskt sätt är det bra att ordna en avskedsfest. Det kan till exempel ske genom en gemensam måltid.

Praktiska råd gällande fritidsaktiviteter

I tidigare faser har den unga förhoppningsvis valt olika aktiviteter att syssla med på fritiden. Hen kan ha börjat med någon sport eller lärt sig att spela ett instrument. Ställ frågor för att vara säker på att den unga känner till de förändringar som kommer att ske efter 18-årsdagen. Finns det någon medlemsavgift som behöver betalas? Finns det något stipendium att söka för att finansiera medlemskapet efter 18-årsdagen om avgiften är för hög? Hjälプ de ensamkommande barnen att få kunskap om möjlig finansiering.

Praktisk vägledning kring det stöttande nätverket

- *Extra stöd:* För varje ung person som är på väg att fylla 18 år utvärderas alla delar av tillvaron för att avgöra om ytterligare stöd behövs, exempelvis inom sjukvård, utbildning, juridiska frågor, psykologiskt eller socialt stöd. Här kan det hända att den unga och barnsekreteraren har olika uppfattning om behovet av extra stöd. I den här fasen kan du fundera på sätt att "testa" den unga i syfte att tydliggöra varför extra stöd kan behövas för vissa uppgifter. Exempel på detta kan vara att

öppna posten och veta hur den ska hanteras eller att få inkomsten att räcka till alla utgifter.

Om extra stöd ordnas för att lära sig den här typen av uppgifter förväntas den unga kunna skapa och följa överenskommelser med de berörda yrkespersonerna på egen hand.

- *En smidig övergång:* Om uppföljande stöd behövs är det viktigt att planera ett gemensamt möte med alla inblandade. Det är en bra idé att inleda den här formen av stöd några månader innan den unga fyller 18 år, så att barnsekreteraren kan bedöma om det uppföljande stödet är tillräckligt och vägledningen kan avslutas efter 18-årsdagen.
- *Bilden av den sociala miljön:* Försök att få en tydlig bild av vilka personer inom det informella nätverket som är villiga att hjälpa och stötta det ensamkommande barnet. Se vad som redan finns på plats och försök att utöka nätverket. Det kan vara bra att rita en fysisk bild av läget. Ge den unga kontaktuppgifter till organisationer som eventuellt kan ge extra stöd efter 18-årsdagen vid behov, som medborgarkontoret för samhällsvägledning eller Skatteverket för information om skatter och avgifter.

Praktisk vägledning kring skola och arbete

Diskutera med den unga vad de förändringar som träder i kraft vid 18-årsdagen kräver av ungdomen i förhållande till skolan. Om den unga inte måste gå i skolan, kommer hen fortfarande att ha tillräcklig motivation för att gå dit? Prata om hur framtiden kommer att se ut. Om den unga går en språkutbildning, vilken fortsatt utbildning vill hen ha? Gör det så konkret som möjligt genom att dela upp målet i mindre steg. Om ungdomen redan arbetar, stäm av om hen är medveten om de förändringar som väntar på det området.

Praktisk vägledning kring hälsa och välbefinnande

- *Identitetsutveckling:* Som barnsekreterare har du inget direkt inflytande över de ackulturationsstrategier som nämns ovan. Du behandlar ungdomar på ett medvetet sätt och försöker hjälpa dem att utforma sin framtid. Men det är ändå bra att känna till de fyra strategierna och att ha dem i bakhuvudet under vägledningen, så att du kan diskutera detta med ungdomen vid behov.
- *Gratis sjukvård upp till 18 år:* Unga under 18 år har ofta, till skillnad från vuxna, rätt till gratis sjukvård. Ett besök hos tandläkaren kan exempelvis vara kostnadsfritt före 18-årsdagen, men kosta pengar när den unga har fyllt 18 år. Det är bra att stämna av om ungdomen är medveten om detta. I Nederländerna gäller detta även vaccinationer. Kontrollera även om det finns annan vård som är kostnadsfri under 18 men som kostar pengar när den unga har blivit myndig.

Övriga viktiga frågor

- *Stimulera till gruppsamtal genom utbildning:* I Nederländerna används utbildningen "Turning 18". Under utbildningen diskuteras viktiga ämnen som unga personer behöver känna till när de fyller 18 år. Ämnen som tas upp är bland andra utbildning, ekonomi, försäkringar, uppföljande vägledning och juridiska processer. Det rekommenderas att genomföra utbildningen i grupp med de ungdomar som är på väg att fylla 18 år, cirka tre månader i förväg. Genom att hålla utbildningen i grupp säkerställer du att de unga som kanske är lite blygare kan ta till sig svaren på de frågor som andra ställer och applicera dem på sin egen situation. Bjud på lite enkla tilltugg och försök att skapa en avslappnad stämning så att de unga känner sig trygga nog att delta aktivt. Försök även att hålla utbildningen interaktiv och låt ungdomarna delta i samtalet och ställa frågor. Om någon ställer mycket specifika frågor om sin egen situation kan du fråga om hen har möjlighet att diskutera detta med sin barnsekreterare vid ett senare tillfälle, för att undvika att övriga ungdomar tappar intresset. I avsnitt 6.5 hittar du ett exempel på en sådan utbildning. Utbildningen är utformad för unga som har fått uppehållstillstånd och som därmed har rätt att stanna kvar i mottagarlandet.

-
- *Att återvända till ursprungslandet:* Barn som har fått avslag på sin ansökan om uppehållstillstånd uppmanas att fundera på sitt återvändande. Ibland innebär det att återvända till ursprungslandet, ibland till ett annat land där den unga tidigare har sökt asyl eller där det finns släktingar. Generellt sett är det mycket svårt för ensamkommande barn att diskutera återvändandet. De känner ofta skam gentemot sin familj och hoppas inte sällan att det fortfarande ska finnas en chans att få uppehållstillstånd. Det här hoppet kan vara mycket starkt. Vissa unga väljer därför att stanna kvar illegalt i mottagarlandet. Om en ung person verkar vara på väg att fatta det här beslutet bör du som barnsekreterare samtala med ungdomen om detta. Upplys om vilka konsekvenser och risker detta kan innebära. Till de unga som ändå lutar åt att stanna kvar i mottagarlandet illegalt kan du ge en lista med organisationer och föreningar som arbetar med detta och som kan ge råd och stöd.
  - *Att fira inträdet i vuxenlivet:* I många länder är 18-årsdagen en mycket viktig dag. I andra länder har den inte lika stor betydelse. Genom att fira inträdet i vuxenlivet med en gemensam fest kan de unga som kommer från länder där 18-årsdagen inte är så viktig få större förståelse för den betydelse som 18-årsdagen har i mottagarlandet. Samtidigt är det ett bra sätt att mötas. Målet är att samla unga som har fyllt 18 år så att de kan utbyta sina erfarenheter. Undersök möjligheterna att ordna en sådan fest tillsammans med flera boenden eller berörda organisationer.

4.4 Kompetenser och verktyg

Utdelningsmaterial, lösningsfokuserad intervensionsstruktur

1. Introduktion: En deltagare introducerar sin fråga och ger en kort förklaring (faktisk och beskrivande) **5 minuter**

Moderatorn ser till att deltagaren inte ger för mycket information utan bara fokuserar på frågan. Formulera frågan tillsammans och skriv ned den på ett blädderblock eller en whiteboard.

Moderatorn ber de andra i gruppen att enskilt anteckna de tankar som frågan väcker hos dem. 2 minuter

2. Frågerunda: Gruppen ställer frågor för att få en bild av situationen, sammanhanget och sambandet mellan deltagaren och situationen (tankar, bekymmer) **10 minuter**

Moderatorn ser till att ingen kommer med förslag eller lösningar i sina frågor.

3. Deltagaren avslutar och sammanfattar. max. **5 minuter**

Moderatorn: "Hur skulle du sammanfatta din fråga nu?"

"Har alla fått tillräckligt med information för att skapa sig en bild?"

(Kort stund för gruppen att ställa kompletterande frågor.)

4. Rådgivningsrunda **10–12 minuter**

Alla skriver ned två råd? (4 minuter)

Alla läser upp sina råd högt och deltagaren (eller någon annan) antecknar dem. (6–10 minuter)

---

5. Deltagarens reaktion: **5 minuter**

Vad är till hjälp för dig? Vad kommer du att använda? Vilket blir ditt första steg? Vad kommer du att göra? Moderatören ställer de här frågorna för att det ska bli så konkret som möjligt.

Kontrollera: Var detta tillräckligt för deltagaren?

6. Kort utvärdering: **5 minuter**

- *Deltagaren: Hur upplevde du det här?*
- *Gruppen: Vem skulle vilja dela med sig av sina erfarenheter från den här sessionen? Vad har ni lärt er?*
- *Hur kändes det att använda den här strukturen?*

Överenskommelser för nästa tillfälle

Modul 5

Goda exempel

Den sista modulen presenterar tre övningar som används under den sista dagen för att hjälpa deltagarna att omvandla sina kunskaper och kompetenser i praktiken.

5.1 Att dela goda exempel genom en World café-workshop

För att anordna ett intressant world café bjuder organisationen som håller i utbildningen in 3–4 socialarbetare från en annan organisation, med specifik kunskap om arbete med ensamkommande barn. I ett kort gruppsamtal (10 minuter) presenterar sig socialsekreterarna och berättar vilka de är och vad de gör.

Därefter delas gruppen in i mindre grupper. Deltagarna ger en kort presentation av sig själva, sin yrkesroll och sin erfarenhet av ensamkommande barn. De delar sedan med sig av goda exempel i dessa mindre grupper (varje grupp innehåller en socialarbetare "utifrån") kring olika ämnen. Dessa ämnen antecknas på ett pappersark som ligger på bordet.

Till exempel:

Likheter och skillnader när det gäller hur mottagandet är organiserat för ensamkommande inom varje organisation/miljö/land.

Hur organiseras barnets deltagande inom varje organisation/sammanhang/land?

Vem ansvarar för säkerheten?

Mötet avslutas med en snabb genomgång och återblick i helgrupp.

5.2 De första stegen för att implementera kunskaper och råd

Den här övningen syftar till att underlätta implementeringen av de kunskaper och råd som deltagarna har fått under de senaste två dagarna, samt att skapa en stark (kreativ) bild som stödjer deltagarnas motivation att implementera dessa kunskaper och råd. Detta kan ske genom att rita, göra en scrapbook eller tankekarta, skriva en haikudikt eller liknande.

Varje deltagare uppmanas att reflektera enskilt kring följande två frågor:

- Vad tar du med dig från utbildningen?
- På vilket sätt är detta viktigt i ditt arbete?

Deltagarna sätter sig sedan vid ett av borden och väljer någon av de tillgängliga metoderna för att uttrycka sina främsta insikter från utbildningen på ett personligt och kreativt sätt: genom att rita en teckning, göra en tankekarta, skriva en dikt eller en sång, eller liknande.

På så sätt skapas 15 olika konstverk som återspeglar den viktigaste insikten eller intentionen hos varje deltagare.

5.3 Implementera insikterna i den egna miljön

Deltagarna reflekterar i par kring följande frågor:

- Vad vill du uppnå när det gäller familjehemsvård?
- Vad behöver du för att uppnå detta?
- Vilket kommer ditt första steg att vara?
- Vad kommer hjälpa dig att hålla fast vid den här bra idén?

De här frågorna hjälper deltagarna att skapa sin egen implementeringsplan för att kunna använda kunskaper och råd i praktiken, i sin egen miljö.

Referenser

Amnesty International. *Culturrelativisme (putting culture into perspective)* (n.d.). Retrieved April 22, 2017, from <https://www.amnesty.nl/encyclopedie/culturele-rechten-culturrelativisme-en-mensenrechten>

Anewalt, P. (2009). Fired up or burned out? Understanding the importance of professional boundaries in home healthcare and hospice. *Home Health Nurse* 27(10). 590-7. DOI: 10.1097/01.NHH.0000364181.02400.8c. PMID: 19907234.

Asylkoordination Uterich (n.d.). *Presseausendungen: asylkoordination fodder Menahem und huff auf Announcing imp Regierungsprogramm (Press release: Asylkoordination calls for measures and hopes to be announced in the government programme)*. Retrieved June 25, 2020 from <https://www.asyl.at/de/info/presseausendungen/hael-ftederkinderfluechtlingeverschwindetspurlos/?s=845>

Axelsson, L., Baarnhielm, S., Dalman, C., & Hollander, A. (2020). Differences in psychiatric care utilisation among unaccompanied refugee minors, accompanied migrant minors, and Swedish-born minors. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 55, 1449-1456.

Bagozzi, R., Verbeke, W., & Gavino, J. (2003). Culture Moderates the Self-Regulation of Shame and Its Effects on Performance: The Case of Salespersons in the Netherlands and the Philippines. *Journal of Applied Psychology*, 88.

Bean, T. (2006). *Assessing the psychological distress and mental healthcare needs of unaccompanied refugee minors in the Netherlands*. doctoral thesis, Leiden University.

Bean, T., Derluyn, I., Eurelings-Bontekoe, L., Broekaert, E., & Spinhoven, P. (2007). Comparing psychological distress, traumatic stress reactions, and experiences of unaccompanied refugee minors with experiences of adolescents accompanied by parents. *Journal of Nervous and Mental Disease*, 195, 288-297.

Bean, T., Eurelings-Bontekoe, E., Mooijaart, A. & Spinhoven, P. (2006). Factors associated with mental health service need and utilization among unaccompanied refugee adolescents. *Administration and Policy in Mental Health*, 33(3), 342-355.

Bedford, O., & Hwang, K. (2003). Guilt and shame in Chinese culture: A cross-cultural framework from the perspective of morality and identity. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 33, 127-144.

Berry, J. (1990). Psychology of acculturation. Understanding individuals moving between cultures. *Applied cross-cultural psychology*, 232-253.

Border Violence Monitoring Network, Balkan Region Report (2020, June). Retrieved July 17, 2020, from <https://www.borderviolence.eu/wp-content/uploads/JUNE-REPORT.pdf>

Carlson, B., Cacciatore, J., & Klimek, B. (2012). A risk and resilience perspective on unaccompanied refugee minors. *Social Work*, 57.3, 259-269.

COA, GZA, & GGD GHOR Nederland. (2017, March). *Gezondheidszorg voor asielzoekers in Nederland (Healthcare for asylum seekers in the Netherlands)*. Retrieved April 10, 2017, from <https://www.ggdghorkennisnet.nl/thema/publieke-gezondheidszorg-asielzoekerspga/publicaties/publicatie/16699-factsheet-gezondheidszorg-voor-asielzoekers-in-nederland>

COA. (n.d.). *Gezondheidszorg, wonen op een asielzoekerscentrum (Healthcare, living in an asylum seekers centre)*. Retrieved April 3, 2017, from <https://www.coa.nl/nl/asielopvang/wonen-op-een-asielzoekerscentrum/gezondheidszorg> .

Colucci, E., Minas, H., Guerra, C., & Paxton, G. (2015). In or out? Barriers and facilitators to refugee-background young people accessing mental health services. *NCBJ*, 52 (6), 766-90.

Conant, E. (2015, September 19). *The World's Congested Human Migration Routes in 5 Maps*. *National Geographic*. Retrieved April 15, 2017, from <https://www.nationalgeographic.com/news/2015/09/150919-data-points-refugeesmigrants-maps-human-migrations-syria-world/>

Court of Justice of the European Union. C-648/11, *The Queen, on the application of MA and Others. v Secretary of State for the Home Department*, 6 June 2013, ECLI:EU:C:2013:367.

De Anstiss, H. & Ziaian, T. (2010). Mental health help-seeking and refugee adolescents: Qualitative findings from a mixed-methods investigation. *Australian Psychologist* (45), 29-37.

Deardorff, D.K. (2006). Intercultural competence model. From "The Identification and Assessment of Intercultural Competence as a Student Outcome of Internationalization at Institutions of Higher Education in the United States" *Journal of Studies in International Education* (10), p. 241-266.

De Vries, J. (2014). Landen waar homoseksualiteit strafbaar is (Countries where homosexuality is punishable). *Volkskrant*. Retrieved March 23, 2017, from <http://www.volkskrant.nl/buitenland/oeganda-is-de-enige-niet-in-deze-77-landen-ishomoseksualiteit-strafbaar~a3604494/>

DSP-groep Amsterdam, Tilburg University. (2016). *Niets is wat het lijkt, Eritrese organisaties en integratie (Nothing is what is seems, Eritrean organisations and integration)*. Retrieved March 10, 2017, from https://www.dsp-groep.nl/wp-content/uploads/16pverit_Niets_is_wat_het_lijktDSP_2016.pdf

European Commission (2020). Migrant's Health. Retrieved July 17, 2020, from: https://ec.europa.eu/health/social_determinants/

European Migration Network (2018, July). *Approaches to Unaccompanied Minors Following Status Determination in the EU plus Norway*. Retrieved June 25, 2020, from http://emn.ie/files/p_201808090907072018_emn_sythesis_unaccompanied_minors_09.08.2018.pdf

Eurostat. (2020, April 28). Newsrelease: Asylum applicants considered to be unaccompanied minors. Retrieved September 1, 2020, from <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/10774034/3-28042020-AP-EN.pdf/03c694ba-9a9b-1a50-c9f4-29db665221a8>

Fazel, M., Reed, R. V., Panter-Brick, C., & Stein, A. (2012). Mental health of displaced and refugee children resettled in high-income countries: risk and protective factors. *Lancet*, 379, 266-282.

Figley, C. R. (Ed.). (1995). *Compassion fatigue: Coping with secondary traumatic stress disorder in those who treat the traumatized*. Brunner/Mazel.

Geltman, P. L., Grant-Knight, W., Mehta, S. D., Lloyd-Travaglini, C., Lustig, S., Landgraf, J. M., & Wise, P. H. (2005). The "lost boys of Sudan": Functional and behavioral health of unaccompanied refugee minors re-settled in the United States. *Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine*, 159(6), 585-591.

Graham, H. R., Minhas, R. S., & Paxton, G. (2016). Learning problems in children of refugee background: A systematic review. *Pediatrics*, 137. DOI: <https://doi.org/10.1542/peds.2015-3994>

Groeninck, M., Meurs, P., Geldof, D., Wiewauters, C., Van Acker, K., De Boe, W., & Emmery, K. (2019). *Veerkracht in beweging. Dynamieken van vluchtelingengezinnen versterken (Changes in resilience. Strengthening refugee family dynamics)*. Maklu.

Hajdukowski-Ahmed, M. (2008). *A Dialogical Approach to Identity: Implications for refugee women*. In Hajdukowski-Ahmed, M., Khanlou, N. & Moussa, H., *Not born a Refugee Woman* (p. 28-53). New York – Oxford: Berghahn Books.

Hermans, D., Raes, F., & Orlemans, H. (2017). *Inleiding tot de gedragstherapie (Introduction to behaviour therapy)*. Houten: Bohn, Stafleu van Loghum.

Hodes, M., Jagdev, D., Chandra, N. & Cunniff, A. (2008). Risk and resilience for psychological distress amongst unaccompanied asylum-seeking adolescents. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 49(7), 723-732.

Hofstede, G., Hofstede, G.J. & Minkov, M. (2010). *Cultures and Organizations; Software of the Mind – Intercultural Cooperation and Its Importance for Survival*: 3rd edition. Atheneum publisher.

Hofstede, G., Hofstede, G.J., & Minkov, M. (2016). *Allemaal Andersdenkenden: Omgaan met cultuurverschillen. (Everybody thinks differently: Dealing with cultural differences)*. Business Contact/ Atlas Contact.

Janssen, J. (2006). *Je eer of je leven, een verkenning van eerezaken voor politieambtenaren en andere professionals (Your honour or your life, a review of honour cases for police officers and other professionals)*. Elsevier.

Jarlbj, F., Goosen, S., Derluyn, I., Vitus, K., & Jervelund, S.S. (2018). *What can we learn from unaccompanied refugee adolescents' perspectives on mental health care in exile? European Journal of Pediatrics*, 177 (12), 1767-1774.

Jongedijk, R. (2014). *Levensverhalen en psychotrauma, narratieve exposure therapie in theorie en praktijk (Life stories and psychotrauma, narrative exposure therapy in theory and practice)*. Stichting Arq Diemen, p/a Uitgeverij Boom.

Jugendliche ohne Grenzen (2017). *Welcome to Germany: A guide for unaccompanied minors*. Bundesfachverband unbegleitete minderjährige Flüchtlinge e.V. https://b-umf.de/src/wp-content/uploads/2017/12/welcometogermany_english.pdf

---

Kalverboer, M., Zijlstra, E., van Os, C., Zevulun, D., ten Brummelaar, M., & Beltman, D. (2016). Unaccompanied minors in the Netherlands and the care facility in which they flourish best. *Child and Family Social Work*, 1365-2206.

Kerkhof, A., Spijker, B. (2012). *Piekeren over zelfdoding; een stapsgewijze methode om minder last te hebben van gedachtes over zelfdoding (Ruminating about suicide; a step-by-step method for reducing suicidal thoughts)*. Boom Hulpboek.

Kleinman, A. (2005). *Culture and Psychiatric Diagnosis and Treatment: What are the necessary therapeutic skills?* Trimbos Institute.

Korrelboom, K., & Ten Broeke, E. (2014). *Geïntegreerde cognitieve gedragstherapie, handboek voor theorie en praktijk (Integrated cognitive behaviour therapy, manual on theory and practice)*. Bussum Coutinho.

Kouratovsky, V. (2008). Inwikkeling in het belang van cultuursensitieve diagnostiek en therapie (Envelopment in the interests of culturally sensitive diagnosis and therapy). In Oei, T.I. & Kaiser, L. (2008). *Forensische Psychiatrie onderweg* (pp 371-385). Wolf Legal Publishers.

Laban, K., Attia, A., & Hurulean, E. (2010). Veerkracht als uitgangspunt bij diagnostiek en behandeling bij asielzoekers en vluchtelingen (Resilience as a starting point for the diagnosis and treatment of asylum seekers and refugees). In de Jong and Colijn (red). *Handboek Culturele Psychiatrie en Psychotherapie*.

Lamkaddem, M., Essink-Bot, M., Deville, W., Gerritsen, A., & Stronks, K. (2015). Health changes of refugees from Afghanistan, Iran, and Somalia: The role of residence status and experienced living difficulties in the resettlement process. *European journal of public health*, 25 (6), 917–922.

Lanslots, E. (2012). *Een belevingsonderzoek naar agency bij niet-begeleide buitenlandse minderjarige meisjes. (A research into the experience of agency among unaccompanied female minors)*. [Master's thesis, Gent University].

Lønning, M. N. (2020). Layered journeys: Experiences of fragmented journeys among young Afghans in Greece and Norway. *Journal of Refugee Studies*, 33, 316-335. DOI: <https://doi.org/10.1093/jrs/feaa052>

Majumder, P., Vostanis, P., Karim, K., & O'Reilly, M. (2018). Potential barriers in the therapeutic relationship in unaccompanied refugee minors in mental health. *Journal Mental Health*, 28(4), 372-378.

Mangrio, E., & Sjögren Forss, K. (2017). Refugees' experiences of healthcare in the host country: A scoping review. *BMC Health Services Research*, 17, 814 (2017). <https://doi.org/10.1186/s12913-017-2731-0>

Migrant's health. (n.d.). European Commission. Retrieved July 17, 2020, from https://ec.europa.eu/health/social_determinants/migrants_en

---

Missing Children Europe (2017, 18 January). *Mention the unmentioned: invisible, 10,000 child refugees have already disappeared in Europe*. Retrieved February 23, 2017, from <http://missingchildreneurope.eu/news/Post/1099/Mention-the-unmentioned-Invisible10-000-child-refugees-have-already-disappeared-in-Europe>

Monitoring Returning Minors (2014). *The Migrant*, summer 2014, special edition. Hitfoundation.eu Retrieved April 13, 2017, from https://issuu.com/hitfoundation/docs/summer_2014_migrant_monitoring_retu

Mooren, T., & Bala, J. (2016). *Goed ouderschap in moeilijke tijden. Handleiding voor meergezinsgroepen met vluchtelingen. (Good parenting in difficult times. Manual for multiple family groups with refugees)*. Pharos.

Ní Raghallaigh, M., & Gilligan, R. (2010). Active survival in the lives of unaccompanied minors: Coping strategies, resilience, and the relevance of religion. *Child and Family Social Work*, 15(2), 226 – 237.

Ní Raghallaigh, M. (2011). Religion in the Lives of Unaccompanied Minors: An Available and Compelling Coping Resource. *The British Journal of Social Work*, 41(3), 539-556.

Ogden, P., & Minton, K. (2000). Sensorimotor Psychotherapy: One method for processing traumatic memory. *Traumatology*, 6 (3), 149-173. <https://doi.org/10.1177/15347656000600302>

Oppenheim, H., Hornsveld, H., Ten Broeke, E., & De Jongh, A. (2015). *Praktijkboek EMDR deel II, Toepassingen voor nieuwe patiëntengroepen en stoornissen (EMDR manual part II, applications for new patient groups and disorders)*. Pearson Amsterdam.

Oxford University Press. (2015). Resilience. *Oxford Advanced Learner's Dictionary*. Oxford University Press.

Pater, W., Spinder, S., & Berk, M. (2009). *Veilig en beschermd, methodiek beschermde opvang voor alleenstaande minderjarige vreemdelingen (Safe and protected, methodology for protected shelter for unaccompanied children)*. Amsterdam: Pro Education.

Pearson Education. (2014). Resilience. Longman Dictionary of Contemporary English 6. Pearson Longman.

Pharos, (2016). *'Van ver gekomen'; een verkenning naar het welzijn en de gezondheid van Eritrese vluchtelingen (From far away; a review of the health and welfare of Eritrean refugees)*. June 2016. Pharos.

Pinto, D. (2007). *Interculturele communicatie, een stap verder (Intercultural communication, the next step)*. Bohn Stafleu van Lochem.

Plysier, S. (2003). *Kinderen met een tweede huid. Onthaal van kinderen op de vlucht (Children with a second skin, reception for fleeing children)*. Garant- Uitgevers.

Posselt, M., McDonald, K., Procter, N., De Crespigny, C., & Galletly, C. (2017). Improving the provision of services to young people from refugee backgrounds with comorbid mental health and substance use problems: addressing the barriers. *BMC Public Health*, (17), 280.

Pulvirenti, M., & Mason, G. (2018). Resilience and survival: Refugee women and violence. *Current Issues in Criminal Justice*, 23, 37-52.

Rhmaty, F. (2011). *Traumaverwerking met vluchtelingen, een transculturele systeembenadering (Processing trauma with refugees, a transcultural systemic approach)*. Van Gorcum.

Rijken, C., Khadraoui, L., Leito, T. (2020). Signalering en registratie van slachtoffers mensenhandel in de jeugdhulpverlening: Optimalisering van signalering en registratie van slachtoffers mensenhandel in de jeugdhulpverlening (Optimising youth care service identification and registration of victims of human trafficking). CoMensHa.

Rijksoverheid. (n.d.). *Nieuw in Nederland; inburgering en integratie van nieuwkomers. (New in the Netherlands; civic integration for newcomers)*. Retrieved March 13, 2017, from <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/nieuw-in-nederland/inhoud/inburgering-en-integratie-van-nieuwkomers>

Röder, A., & Mühlau, P. (2012). What determines the trust of immigrants in criminal justice institutions in Europe? *European Journal of Criminology*, 9, 370-387.

Rozumek, M. (2016). *Alternative Family Care: Manual for staff working with reception families and unaccompanied children living in reception families*. Nidos, Utrecht. Retrieved, April 13, 2017, from <http://engi.eu/projects/alfaca/manual/> Schippers, M. (2017). *Kinderen gevlucht en alleen. (Children, fled and alone)*. Nidos.

Schippers, M. (2014). *Working with the unaccompanied child, a tool for guardians and other actors working for the best interest of the child*. CONNECT, an EU funded project. Nidos. Retrieved March 13, 2017, from http://www.connectproject.eu/PDF/CONNECT-NLD_Tool2.pdf

Schippers, M., Van de Pol, P., De Ruijter de Wildt, L., Thys, K., Krogshøj Larsen, M., Massoumi, Z., & Schippers, M., Bastiaens, F., & Verstegen, T. (2019). *Veerkracht Versterken van Vluchtelingenkinderen. De Nidosmethodiek voor interculturele jeugdbescherming. (Strengthening the resilience of unaccompanied children, the Nidos methodology for intercultural child protection)*. Nidos.

Sleijpen, M. (2017). *Crossing borders: Trauma and resilience in young refugees. A multi-method study*. Arq, psychotrauma expert group.

Schoenmaeckers, R., Al-Qasim, T., & Zanzottera, C. (2019). *Journeys of trust and hope: Unaccompanied minors from Eritrea in Ethiopia and the Netherlands*. *Mobile Africa: Human Trafficking and the Digital Divide*, 3, 425.

Smid, G. E. (2020). A framework of meaning attribution following loss. *European Journal of Psychotraumatology*, 11 (1). DOI: 10.1080/20008198.2020.1776563.

Spinder, S., & Van Hout, A. (2008). *Jong en Onderweg: Nidosmethodiek voor de begeleiding van ama's (young and in transit: Nidos methodology for guiding unaccompanied children)*. Nidos.

Spinder, S., Van Hout, A., & Hesser, K. (2010). *Thuis en Onderweg: Nidosmethodiek voor Opvang en Wonen in Gezinsverband (At home and in transit: Nidos methodology for reception and living in families)*. Nidos.

Staring, R., & Aarts, J. (2010a). *Jong en illegaal in Nederland, een beschrijvende studie naar de komst en het verblijf van onrechtmatig verblijvende (voormalige) alleenstaande vreemdelingen en hun visie op de toekomst (Young and illegal in the Netherlands, a descriptive study of the arrival and stay of undocumented former unaccompanied children and their vision of the future)*. Criminology Department, Erasmus University Rotterdam.

Staring, R., & Aarts, J. (2010b). Werken in de marge. Illegaal verblijvende jongeren in Nederland (Working on the fringes of society. Young people living illegally in the Netherlands). *Justitiële verkenningen*, jrg. 36, no. 7, 2010 Informele economie, uitbuiting en illegaliteit (the informal economy, exploitation and being undocumented). WODC- Boom juridische uitgaven, 43-55.

Stoffelen, A., & Visser, J. (2016, 30 Sept 2016). Part 21. De administratie van een nieuwkomer, 'Welkom, nu begint de bureaucratie' (*Newcomers and bureaucracy*). *Volkskrant*. Retrieved February 3, 2017, from <http://www.volkskrant.nl/binnenland/welkom-nu-begint-de-bureaucratie~a4386336/>

Stöfösel, M. & Mooren T. (2010). *Complex trauma diagnostiek en behandeling (Complex trauma diagnosis and treatment)*. Bohn Stafleu van Loghum

Struik, A. (2010). *Slapende honden? Wakker maken! Een behandelmethodie voor chronisch getraumatiseerde kinderen. (Sleeping dogs? Wake them! A method for the treatment of chronically traumatised children)*. Pearson Assessment and Information B.V.

Tjin A Djie, K., & Zwaan, I. (2007). *Beschermjassen: transculturele hulp aan families (A protective layer: transcultural help for families)*. Van Gorcum.

UNICEF (2016). *Uprooted - The growing crisis for refugee and migrant children*. United Nations Children's Fund (UNICEF).

Valibhoy, M.C., Kaplan, I., & Szwarz, J. (2017). "It comes down to just how human someone can be": A qualitative study with young people from refugee backgrounds about their experiences of Australian mental health services. *Transcultural Psychiatry*, 54 (1), 23-45.

Van Es, C., Sleijpen, M., Ghebreab, W., & Mooren, T. (2019). Cultuursensitief werken met alleenstaande jonge vluchtelingen: 'Veerkracht-project' biedt trauma geïnformeerde interventie (Culturally sensitive approach to unaccompanied children: 'Resilience project' offers trauma-informed interventions). *Kind en adolescent praktijk*, 18 (4), 16-22. <https://doi.org/10.1007/s12454-019-0040-y>

Van Hest, F. (2012). Rouwen met vluchtelingen en asielzoekers (*Grieving with refugees and asylum seekers*). *Tijdschrift voor groepsdynamica en groepstherapie*. 7(2), 6-18.

Van IJzendoorn, M.H. (2008). *Opvoeding over de grens. Gehechtheid, trauma en veerkracht (Parenting across borders: attachment, trauma and resilience)*. Amsterdam: Boom Academic.

Van Reisen, M., Al-Qasim, T., Carlotta Zanzottera, C., & Schoenmaeckers, R. (2018). *Trust and the Triggers of Trauma: Exploring Experiences of Trust between Eritrean Unaccompanied Minors and their caregivers in The Netherlands*. Tilburg University, EEPA, Nidos.

Van der Veer, G. (1996). Voogdijmaatschappelijk werk en gevluchte adolescenten. (Guardianship and fled adolescents). De Opbouw: instelling voor ambulante jeugdhulpverlening.

Van der Veer, G. (2002). *Gevluchte adolescenten: ontwikkeling, begeleiding en hulpverlening (Adolescent refugees: development, guidance and support)*. Pharos.

Vermette, D., Shetgiri, R., Al Zuheiri, H., & Flores, G. (2015). Healthcare Access for Iraqi Refugee Children in Texas: Persistent Barriers, Potential Solutions, and Policy Implications. *Journal of Immigrant and Minority Health*, 17(5).

Verrept, H. (2019). Health Evidence Network Synthesis Report. What are the roles of intercultural mediators in health care and what is the evidence on their contributions and effectiveness in improving accessibility and quality of care? (Report No. 64).

Verstegen, T. (2012). *Een duurzaam (terugkeer)perspectief voor ama's; commitment van het kind en commitment van de familie. De dubbel C benadering (sustainable prospects for unaccompanied children; commitment of the child and their family)*. Nidos Utrecht. Retrieved May 8, 2018, from <https://www.nidos.nl/>

Vervliet, M., & Derluyn, I. (2013). *De trajecten van niet-begeleide buitenlandse minderjarigen: Verwachtingen, agency en psychosociaal welzijn*.

World Health Organisation.

euro.who.int/en/health-topics/health-determinants/migration-and-health/publications/2019/what-are-the-roles-of-intercultural-mediators-in-health-care-and-what-is-the-evidence-on-their-contributions-and-effectiveness-in-improving-accessibility-and-quality-of-care-for-refugees-and-migrants-in-the-who-european-region-2019

- 1 Texten bygger på förslagen och idéerna för ungdomsarbete i STEP-by-STEP together: Support, Tips, Examples and Possibilities for youth work with young refugees (Europarådet och EU-kommissionen, 2018)
- 2 Guillaume Coron, 2021.
- 3 Riktlinjer från Europarådets ministerkommitté för ett barnvänligt rättsväsende, antagna den 17 november 2010, riktlinje 2.
- 4 Det är inte alltid möjligt att avgöra vilken information som är viktigast för barnet här och nu. Därför är det nödvändigt att skapa ett informationsutrymme som barnet kan förlita sig på.
- 5 Barnet kommer sannolikt att svara jakande även om det inte har förstått, eller om det tror att det har förstått.
- 6 Talspråk använder oftast enklare meningar och grammatiska former.
- 7 Den som ännu inte är så bra på ett språk kan ha svårt att veta vad eller vem ett visst pronomen syftar på.
- 8 De flesta immigrantbarnen har lärt sig en pidginvariant (lingua franca) av landets ursprungsspråk i skolan (engelska, franska, portugisiska o.s.v.). De är därför mycket vanare vid de akademiska formerna.
- 9 Säg till exempel hellre "när du har ätit" i stället för "då du har ätit". Endast modersmålstalande är helt bekväma med dubbeltidiga ord. Detsamma gäller partikelverb.
- 10 I den franska regionen Calais använder engelska ungdomar exempelvis ordet "process" om rutinerna kring familjeåterförening i Storbritannien. Ett annat exempel: Ungdomar i det fransktalande Västafrika använder ordet "extrait" (certifikat) i stället för "extrait d'acte de naissance" (födelsebevis).
- 11 Exempelvis använder ungdomar från Afghanistan ordet "taskira" för "födelsebevis".
- 12 Du kan förtydliga innebörden genom att inte bara omformulera meningar utan även använda synonymer eller ord som har ungefär samma betydelse.
- 13 Om barnet inte har erfarenheter eller kulturell bakgrund för att förstå ett ord kommer det inte heller att förstå ordet på sitt modersmål.
- 14 Rädda Barnen Italien, 2020.
- 15 Mer information om metoder och åtgärder för att identifiera minderåriga som fallit offer för människohandel finns i Italiens nationella metodstödsteam mot människohandel, på länken <https://www.osservatoriointerventiratta.it/wp-content/uploads/2018/01/allegato-1-meccanismo-nazionale-referral.pdf>
- 16 En mer djupgående analys av indikatorerna hittar du här: Rädda Barnen Italien, 2020, Saper riconoscere minorenni vittime di tratta e sfruttamento in Italia (Identifiera minderåriga offer för människohandel och utnyttjande i Italien).
- 17 In dubio pro reo står för "vid tvivel, till förmån för den tilltalade" och tillämpas på den som utsatts under identifieringsprocessen. Eftersom den minderåriga klassificeras som utsatt för ett brott ska alla åtgärder som krävs för barnets skydd och säkerhet tillämpas. För ytterligare information, se inforutan *In dubio pro reo*.
- 18 Om du vill inleda en process för familjeåterförening i Italien ska du omedelbart informera socialtjänsten och behörig ungdomsdomstol för att bekräfta relationen mellan den minderåriga och den vuxna samt säkerställa att alla förutsättningar finns på plats för att garantera den minderårigas bästa.
- 19 Under press från kriminella organisationer kan en minderårig person som fallit offer för människohandel utge sig för att vara vuxen för att hamna på ett boende för vuxna – med mindre kontroll – och på så sätt lättare utsätts för utnyttjande.
- 20 Konsulära myndigheter behöver inte involveras om den påstått minderåriga specifikt har bett om personligt skydd, om den påstått minderåriga under intervjuerna har uttryckt en önskan om att ansöka om internationellt skydd eller om den påstått minderåriga inte är i behov av internationellt skydd.
- 21 Artikel 4,2 lagdekret N. 24/2014, DPCM (ministerrådets presidentdekret) 234/2016.
- 22 Artikel 5,4 lagdekret 47/2017.
- 23 Artiklarna 343, 354, 352, 402 i Codice civile; artikel 19,4 e 4 lagdekret 142/2015 och omarbetningar av lagdekret 220/2017.
- 24 Rädda Barnen Italien, 2020, Saper riconoscere minorenni vittime di tratta e sfruttamento in Italia (Identifiera minderåriga offer för människohandel och utnyttjande i Italien).
- 25 Artikel 15, lagdekret 47/2017.

-
- ²⁶ Minderårigas rätt att uttrycka sina åsikter och få dem beaktade måste garanteras i enlighet med artikel 12 i barnkonventionen. Intervjuerna måste genomföras på ett barnvänligt sätt, med stöd av en kulturtolk och med hjälp av en strukturerad metod. För mer information, se Rädda Barnen Italien, 2019, Partecipare Si Può! Volume 2. Strumenti e buone pratiche di partecipazione e ascolto dei minori migranti ("Ja! Vi deltar" volym 2. Verktyg och goda exempel för att säkerställa att barn som anländer till Italien kan uttrycka sina åsikter och ges möjlighet att delta i samhället), som du hittar på följande länk: <https://www.savethechildren.it/cosa-facciamo/pubblicazioni/partecipare-si-puo-volume-2>
- ²⁷ En första riskbedömning bör inledas vid den första kontakten med minderåriga.
- ²⁸ Mer information om metoder och åtgärder för att identifiera minderåriga som utsatts för människohandel finns i Italiens nationella metodstödsteam mot människohandel, på länken <https://www.osservatoriointerventitratte.it/wp-content/uploads/2018/01/allegato-1-meccanismo-nazionale-referral.pdf>
- ²⁹ Enligt bilagorna till den nationella handlingsplanen mot människohandel och allvarligt utnyttjande måste identifieringen utföras av icke-statliga organisationer och polis.
- ³⁰ Artikel 17, lagdekret 47/2017; artikel 13, lagdekret 228/2003.
- ³¹ STEP-by-STEP together: Support, Tips, Examples and Possibilities for youth work with young refugees (Europarådet och EU-kommissionen, 2018)

